

In memoriam.

Donderdag den 2^{en} Juli 's avonds ten 8 uur had te Soesterberg een noodlottig ongeval plaats, dat het Indische leger een zijner beste officieren ontrukte.

Gerard David Spandaw, in 1897 als vrijwilliger in dienst getreden, bereikte in 1903 den rang van 2^e Luitenant der Infanterie O. I. L. werd in 1908 bevorderd tot 1^e Luitenant en kwam in 1912 met verlof wegens langdurigen dienst naar Europa. In Nederland zijnde, zocht hij al spoedig naar gelegenheid om ook tijdens zijn verlof zijn willen en kunnen aan zijn geliefd Indisch leger dienstbaar te maken. De vlieg-sport stelde hem in staat dit verlangen te bevredigen, immers het vijfde wapen ontbrak nog in Indië. Te Genck in België werd hij opgeleid tot vliegenier, maar goed Nederlander als hij was, kwam hij naar Soesterberg om op Vaderlandschen bodem de vliegproeven voor zijn militair brevet af te leggen. Hij heeft helaas zijn doel niet mogen bereiken, bij een proefvlucht deed hij een doodelijken val.

Gedurende zijn geheelen diensttijd deed Spandaw zich kennen, als een man vol ijver en nauwgezette plichtsbetrachting, streng en rechtvaardig voor zijne minderen, een oprecht en trouw kameraad voor zijne collega's. Steeds gaf hij zich geheel aan de hem opgedragen taak en dat hij die taak goed vervulde, getuigen de hem te beurt gevallen onderscheidingen. Na voor zijne krijgsverrichtingen in Djambi in 1907 en 1908 eervol te zijn vermeld, verwierf hij in 1909 bij de actie op het eiland Floris het ridderkruis der M. W. O. 4^e klasse en werd hij nog geen jaar later beërfacht met de Eeresabel.

Heeft hij dus te velde meermalen bewijzen gegeven van moed, beleid en trouw, de bewijzen van een eerlijken, edelen inborst en van oprechte kameraadschap, die wij in het maatschappelijk leven van hem mochten ondervinden, zijn niet minder talrijk.

Thans klopt zijn trouw en dapper hart niet meer; wij brengen hem eerbiedig onzen laatsten groet en bewaren in ons hart de herinnering aan een uitstekend officier, aan een nobel mensch.

Houden wij het door hem gegeven schoone voorbeeld steeds voor oogen, om daaruit in moeilijke oogenblikken kracht te putten en nemen wij zijn zinspreuk over: „Waar een wil is, daar is een weg”, dan heeft hij zijn jong, veelbelovend leven niet voor niets het Vaderland ten offer gebracht.

De Balkanoorlog van 1912—1913.

(Vervolg van blz. 504.)

In den vroegen morgen van den 29sten had MOEKTAR het reeds aangehaalde telegram ontvangen 1), dat hem de noodige aanwijzingen gaf (zie blz. 493.) Daaruit breng ik in herinnering de zinsnede: „Het IIIe korps zal onder Uwe bevelen op den rechtervleugel van het leger tot den aanval oprukken.”

Dat is de „quintessence” van het bevel. De samenstelling van MAHMOETS troepen blijkt voor ons doel voldoende uit de rest van het draadbericht. Hij formeerde daaruit 3 divisien: een onder kolonel DJEMAL BEY, deze werd gedirigeerd op Boenar-Hissar; een tweede onder IZZET PASJA, welke over Tsjeribasji en Pazarkieu naar Togandja moest marcheeren en een derde divisie, welke onder FUAD BEY van Viza achter de divisie DJEMAL in de richting van Boenar-Hissar moest volgen. Het totaal der divisien bedroeg 25 bataljons, 10 batterijen veld- en 3 batterijen bergartillerie. Is die sterkte aan eenheden reeds gering, hare sterkte aan troepen was dit eveneens; slechts enkele bataljons telden 700 m., de meesten niet meer dan 300 m.

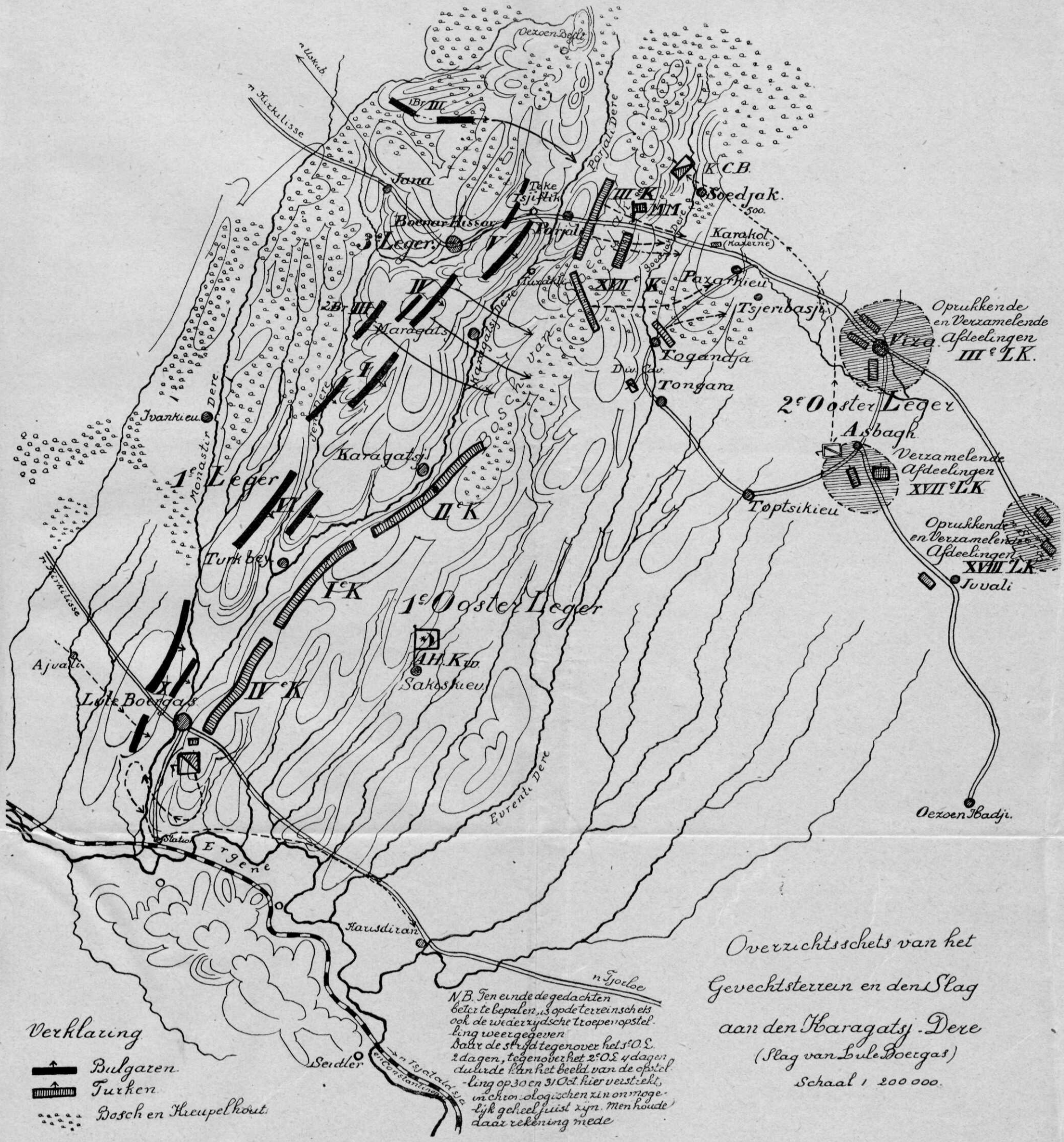
Om 1 n.m. begaf zich M. M. na de beschikbare krachten zooveel mogelijk georganiseerd te hebben, van Viza naar Pazarkieu. (Zie de schets.) Onder weg bereikte hem een rapport van den commt. der voorste divisie, DJEMAL BEY. Daar dit het gehalte en den toestand der troepen, waarmede men moest werken, zoo uitnemend karakteriseert, laat ik het hieronder in zijn geheel volgen.

Artillerie-stelling op de hoogten t. W. van de kazerne van Pazarkieu 29 Oct. 10 uur v.m.

1. De verkenningspatrouilles onzer voorhoede werden om 7 uur 35 v.m. met gewerschoten ontvangen; 1 man en 1 paard werden gekwetst.

2. Ik had een der bataljons van het 20ste, behoorende tot de voorhoede, in een boschje ten Z. van Soedsjak opgesteld; het tweede stond in afwachtingsopstelling tusschen het bosch en den weg en het derde bleef in reserve achter het bosch. Het 21ste regiment moest bij de kazerne verzamelen. De vijandelijke artil-

1) De bevelen en rapporten in deze mededeelingen voorkomend, zijn ontleend aan het zeer belangwekkende werk van MAHMOET MOEKTAR PASJA korten tijd na den oorlog in het Fransch gepubliceerd: „Mon commandement au cours de la campagne des Balkans de 1912.” Uitgave Berger-Levrault, te Parijs.

Verklaring

- Bulgaren.
- Turken.
- Bosch en Kruipelhorst.

N.B. Ten einde de gedachten beter te bepalen, is op de terrein-schets ook de wederzijdsche toepenoopstelling weer gegeven. Daar de strijd tegenover het 1° O. L. 2 dagen, tegenover het 2° O. L. 4 dagen duurde kan het beeld van de opstelling op 30 en 31 Oct. hier verstrekt, in chronologisch zinn onmogelijk geheel juist zijn. Men houde daar rekening mede.

Overzichtsschets van het Gevechtsterrein en den Slag aan den Karagatsj-Dere (Slag van Lule-Boergas)

Schaal 1 : 200 000.

lerie opende met groote tusschenpoozen het vuur op de bataljons in tweede linie.

Onder dit vuur ging de infanterie, zonder dat daartoe bevel was verstrekt, voor een deel terug. De eerste vluchtelingen met mijn revolver dreigend, slaagde ik er in, hen weder naar voren te brengen. Ik had onze artillerie stelling doen nemen, maar zij kon bij gebrek aan doelen het vuur niet openen. Sterke vijandelijke colonnes daalden van de hoogten tusschen de Porjali-Dere en de Soedsjak-Dere (?) HASSAN IZZED PASJA (commt. der 2e divisie, schr.) is hier aangekomen; wij zijn het over de door ons te volgen gedragslijn eens. Een verkenningspatrouille onder een officier heeft mij bericht, dat het dorp Togandja, gelegen bij den overgang van den weg over de Soedsjak-Dere naar Tjonghara, bezet was. Dientengevolge liet ik het detachement van DJAFER TAYAR BEY op de heuvels t. Z. van hoogte 500 t. O. van de Soedsjak terugkeeren, met bevel, deze krachtig te verdedigen.

3. De strijd in de richting van Tonghara is nog niet begonnen. In afwachting van de gebeurtenissen, welke zich van die zijde kunnen voordoen, blijf ik in mijne opstelling.

MOEKTAR zelf ging met zijn staf naar de heuvels gelegen tusschen Pazarkieu en Togandja; daar dit terrein zeer bedekt is, had hij daar niet genoeg overzicht, zoodat hij geen behoorlijken algemeenen indruk van den toestand kreeg. Hier bereikte hem een tweede gevechtsrapport, thans van Kolonel ALI KEMAL BEY, die in voorste linie bevel voerde over 8 bataljons Redifs en 3 batterijen der schietschool. Bij dat detachement — het blijkt uit punt 2 van het bericht — was de toestand weinig beter; ALI zegt:

. . . 2. „Lorsque l'ennemi menaça notre gauche avec 2 bataillons nos hommes lâchèrent pied et criant: „Nous ne voulons pas rester sans être appuyés par l'artillerie." Ils sont en ce moment en retraite sur le village et rien ne peut les arrêter.”

Zoo dit noodig mocht zijn, blijkt hieruit overtuigend, hoe sterk door de infanterie aan de steun van artillerie wordt gehecht. Een waarschuwing en een aansporing te meer om toch onze divisien, zwak als zij aan veld-artillerie zijn, op zijn minst met een afdeeling dezer onmisbare wapensoort te versterken.

Doch spreken wij thans van 30 en 31 October 1).

MAHMOET MOEKTAR PASJA schrijft: „Vóór het aanbreken van den dag van Viza vertrokken, bereikte ik om 6 uur 30 v.m. de kazerne van Pazarkieu.” Om 7 uur was het gevecht over het gansche front in vollen gang en stelde hij zich op nabij den weg over de hoogten t. O. van de Soedsjak-Dere loopend. Dáár ontving hij de berichten zijner divisiecommten, waarin zij hem de maatregelen, door hen voor dien dag bevolen, mededeelden.

Al spoedig werden over het gansche Turksche front teruggaande bewegingen merkbaar, maar de troepen werden of met geweld in de gevechtlinie teruggejaagd, dan wel door het doen aanrukken van versche

1) M. M.; C. d. B.

afdeelingen of het in stelling brengen van meer artillerie tot standhouden bewogen.

Vooraf de troepen van DJEMAL BEY weken telkens terug en werden dan weer naar voren gejaagd. Hoe dat in zijn werk ging, blijkt uit een rapport van den Kolonel van den Gen. Staf KEMAL BEY aan M. M. op 30 Oct. 11 uur v.m.; KEMAL bezette de hoogten van Porjali en verlengde daar den rechtervleugel van DJEMAL BEY met een afdeeling, ter sterkte van 5 bataljons en 4 batterijen. Hij rapporteert:

.... „Mijn batterijen hadden onder bedekking van infanterie welke zich t. N. en t. Z. van den grooten weg had genesteld een zeer gunstige stelling achter den kruin der heuvels ingenomen. Aan dien kant werd de strijd onder goede voorteekenen ingezet. Toen ik de divisie DJEMAL zag teruggaan, zond ik haar persoonlijk een bataljon versterking en slaagde er op die wijze in haar in de vuurlinie terug te voeren. Een uur later gingen diezelfde troepen echter opnieuw terug.

Na een geheel tweede bataljon mijner reserve te hebben ontwikkeld, gelukte het mij, de divisie DJEMAL naar den boschrand, d. w. z. naar de gevechtlinie te doen terug gaan. Op die wijze had ik meer moeite DJEMAL te vervangen, dan gelegenheid mij met mijn eigen commando bezig te houden.

Maar nog geen anderhalf uur later geraakten DJEMALS troepen opnieuw in wanorde. Nogmaals slaagde ik er in, thans door een derde bataljon mijner reserve in te zetten, de orde in zijn gevechtsfront te herstellen. Na verloop van een uur ontstond alweer een paniek in die afdeelingen. Dank zij echter de hulp van mijn laatste bataljon en door krachtig ingrijpen, hernam de divisie haar plaats in de linie.

Thans had ik niets meer beschikbaar en ik was zelf zóó uitgeput van vermoeienis, dat ik mij nauwelijks in den zadel overeind kon houden”....

Op den grooten weg Viza-Boenar-Hissar, ter hoogte van Pazarkieu. 30 Oct. 11 uur 40 v.m.

Commentaar kan hier zeker wel overbodig worden geacht.

In den avond van dien dag rapporteerde DJEMAL BEY:

Hoogten t. O. van Porjali 30 Oct. 4 n.m.

„Het vuur is op linkervleugel en centrum gestaakt. Hoewel onze infanterie geheel gedésorganiseerd is, heeft zij hare gevechtstellingen weten te behouden. In het bedekte terrein bij Porjali wordt het geweervuur voortgezet, op den rechtervleugel wordt nog geschutvuur gehoord.... met de hulp van kolonel KEMAL BEY zal ik de verbanden in mijn troepen herstellen....

Ik heb eenige cavaleriepatrouilles in de richting van Tuzakli uitgezonden; de rest van het regiment (cavalerie; schr.) zoekt naar de infanteristen, die zich in het dal der Soedsjak-Dere schuilhouden”....

De toestand van de troepen, de omstandigheden, waaronder de nacht van 30 op 31 Oct. werd ingegaan, blijkt voldoende uit bovenstaande rapporten, waarvan hier kortheidshalve, de belangrijkste, meest teeknende fragmenten zijn weergegeven.

De op den 30sten door MAHMOET MOEKTAR verkregen resultaten, de

maatregelen, welke hij voor den volgenden dag gelastte, spreken het best uit de navolgende, door hem in den avond van 30 October uitgegeven buitengewoon interessante order 1).

30 Oct. avond.

1. De vijand is t. W. van de Karagatsj teruggeworpen en trekt op Boenar-Hissar terug. Een vijandelijk bataljon bevindt zich te Porjali (?).

2. Ons legerkorps vocht heden, front naar het Zuiden (?), de rechtervleugel 1 K.M. t. N. van den straatweg en bezette 's vijands stellingen langs de Karagatsj-Dere. In den avond trok de vijand tegenover onzen linkervleugel op 5 K.M. afstand van onze voorste linie terug. Het IIIe korps werd met 8 bataljons en 3 batterijen van het XVIIe versterkt.

3. Het XVIIe korps, dat in den loop van den dag van uit Tongara oprukte, kreeg verband met onzen linkervleugel. In zuidelijke richting werd gevechtsgerucht gehoord.

4. In naam van Zijne Majesteit wenscht Generaal NAZIM PASJA het legerkorps met zijn houding geluk (?) Morgen zullen het XVIIe en XVIIIe legerkorps onze hervatting van het offensief zoo krachtig mogelijk ondersteunen. Wij moeten den vijand niet alleen verslaan, maar hem volkomen buiten gevecht stellen (?).

5. Morgen ochtend zal de voorwaartsche beweging (?) zoodra de verbanden in de verschillende onderdeelen zullen zijn hersteld, worden hervat. Van nacht zal onder dekking der voorposten in de door ons bezette stelling worden gebivakkeerd. Rechts zullen bivaks worden ingericht door DJAFER TAYER BEY, in het centrum door DJEMAL BEY, links door FUAD SIA BEY.

6. KEMAL BEY, die daartoe de beschikking krijgt over de bataljons van Tazakli en Ajag en een eskadron van het 8e Regiment cavalerie, wordt belast met het bevel over de voorposten.

7. De réorganisatie der groote eenheden, zal ten 6 v.m. aangevangen en om 9 uur zijn volbracht. De divisieën HASSAN IZZED, FUAD ZIA en DJEMAL zullen hun plaats tusschen de troepenverzameling te Viza hernemen (?).

8. De Cavalerie-Brigade zal het verband met den vijand opnemen en hare patrouilles over Oezoer-Bejli op Velika, Sazera en Uskub dirigeren. Het verband met het XVIIe korps mag onder geen voorwendsel verloren gaan.

9. De gewonden worden door de zorg der troepenkorpsen verzameld en door middel van de beschikbare voertuigen naar de kazerne (Karakol) getransporteerd. Vervolgens zullen zij met behulp der ledige proviandwagens en munitiecaissons naar Viza worden overgebracht.

10. Ik zal den nacht aan de kniebocht t. O. van de Soedsjak-Dere doorbrengen.

De Commt. van het IIIe L.K.

MAHMOET MOEKTAR PASJA.

Een merkwaardig bevel, leerrijk vooral voor hen, die in twijfel mochten verkeerden omtrent de wijze, waarop men door een eenigszins geflatteerde voorstelling van den stand van zaken, zijn troep moet opmonteren. De hier en daar door mij geplaatste vraagteekens geven

1) M. M.; C. d. B.

de passages aan, waar de energieke Commt. van het IIIe korps er onder het motto: „den moed er à tout prix in houden”, maar brutaal weg op losjokt. Wie zal hem dit hier euvel duiden?

Een niet onvermakelijke aanvulling op M. M's bevel geeft ons het door den Commt. der Cav.-Brig. aan dien legercommandant gericht rapport, waarin hij zegt:

Pazarkieu 30/31 Oct.

„Patrouilles stelden 's vijands terugtocht op Boenar-Hissar vast, zijn treinen gingen terug naar Kirkilisse.

Het XVIIe korps kwam heden in eerste linie, bezette de hoogten t. Z. (?) van Tongara en vervolgde den vijand tot aan de heuvelen van Boenar-Hissar.

De Bulgaren lieten een mitrailleur, veel wapenen en munitie in den steek. Het 2e, 5e en 18e regiment infanterie en het 20e regiment artillerie leden zware verliezen”

M. M. jokt verstandig en in het belang van de goede zaak; de C. B. jokt óók en zeker eveneens om eigen resultaten te releveeren en daardoor het moreel van den troep te verhoogen, maar hij legt het er zóó dik bovenop, dat het al te doorzichtig wordt.

Dát nu is weer niet goed. En dan die ééne, ongelukkige mitrailleur, die wapenen en munitie — het is nog al de moeite waard!

M. M. loopt er naar het schijnt nog een oogenblik in; wat men graag wil, gelooft men immers zoo gaarne. Hij geeft althans het volgende bevel:

Standplaats bevelhebber, hoogten t. W. van de Soedsjak-Dere 31 Oct. 6 uur 30 v.m.

Morgenochtend zal het IIIe korps, zoodra de verbanden hersteld zijn, het offensief in de richting Boenar-Hissar hernemen . . .”

en voorts:

„de Cav.-Brig. zal den vijand over Boenar-Hissar vervolgen en in nauw contact met hem blijven. Zij zal in de richting van Uskub en Kirkilisse verkennen”

't Mocht wat! Nog geen uur later bleek hem, dat de vijand volstrekt niet terugtrok. Integendeel — hij wierp t. W. van de Karagatsj-Dere loopgraven op. Nieuwe bevelen waren dus noodzakelijk:

„De tegenover U liggende vijand heeft zijn stelling belangrijk versterkt

. . . . de cavalerie-brigade kan niet doordringen en zal

Men had er wel een beetje te hard op losgejokt; de ontgoocheling was het ergst voor de troepen, die alles natuurlijk hadden geloofd; kan dit niet mede een der vele oorzaken zijn geweest, waardoor zij spoedig hun houding — als van houding nog sprake mocht zijn — heelemaal verloren?

Van het offensief van MAHMOET MOEKTAR kwam onder die omstandigheden natuurlijk heelemaal niets terecht.

Het was inmiddels zoo ongeveer 2 uur n.m. geworden.

Uit een bericht van het eskadron divisie-cavalerie op den linkervleugel

was den legercommt. gebleken, dat er een groote ledige ruimte gaapte tusschen dien vleugel en het Iie korps; de vijand scheen daarin te willen doordringen. Kort daarop kwam van dien vleugel bericht, dat het tweede korps begon terug te wijken.

Dit was een hoogst ernstige tijding; het kwam van den commt. van het XVIIe korps en hij vroeg dringend om versterkingen.

Hellingen t. O. van de Karagatsj-Dere.

„De IIIe divisie bericht, dat het Iie korps begint terug te trekken; vijandelijke artillerie, bij Karagatsj in stelling, heeft ten 1 uur 15 n.m. het vuur geopend; men neemt Bulgaarsche infanterie waar. Zend mij zoo spoedig mogelijk 2 regimenten infanterie met artillerie . . .”

M. M. schrijft: „gelukkig was de ernst van den toestand aan die zijde mijn aandacht niet ontsnapt; ik had dus de noodige maatregelen kunnen nemen. Ik ging in persoon naar den linkervleugel en zag daar troepen van het XVIIe, die tusschen Tjongara en Togandja in stelling waren, terugtrekken. Omstreeks 4 uur n.m. keerde de vuuropening van 10 onzer batterijen 's vijands élan en maakte het onze infanterie mogelijk weder voorwaarts te rukken. Overal werd de vijand op de Karagatsj-Dere (die hij dus blijkbaar had overschreden, schr.) teruggeworpen. Ik had MAHMOET PASJA, commt. van het XVIIe korps gisterenavond bericht gezonden, dat hij heden niet op het ingrijpen van het IIIe korps zou kunnen rekenen. Dit bericht heeft hem waarschijnlijk te laat bereikt. Daardoor had het XVIIe korps, dat te vroeg was ingezet, geheel alleen het gewicht van den strijd moeten dragen” 1).

Voor een goed verstaander is een half woord in den regel voldoende. Men zal ongetwijfeld begrijpen, dat M. M. hier den waren toestand verbloemt, maar hij is toch te eerlijk, om hem niet — zij 't met halve woorden — te laten doorschemeren.

Toen de onvermoeide bevelhebber van het Oosterleger voor zijn persoon naar het hoofdkwartier te Viza terugkeerde, was de duisternis gevallen. De Bulgaren waren meester van den Oostelijken Karagatsj-oever, hadden het dorp Porjali op den weg naar Viza in brand gestoken en bezetten de hoogten t. O. van de lijn Porjali-Karagatsj met 2 divisien van het IIIe leger en 8 à 9 batterijen. Zij waren dus, naar MOEKTAR dacht, doorgedrongen in de ledige ruimte tusschen het Iie en XVIIe Turksche korps; daar het Iie korps echter al geruimen tijd in vollen aftocht was, liep MAHMOET MOEKTARS leger ernstig gevaar, N. O. waarts naar het onbegaanbare Istrandjageberge te worden afgedrongen en totaal afgesneden te worden.

Alleen een snelle terugtocht kon deze débacle voorkomen. Deze had dan ook plaats, al geschiedde hij ook geheel tegen de bedoelingen van MAHMOET, die onder omstandigheden, waarin ieder ander opperbevelhebber ongetwijfeld alle hoop zou hebben opgegeven, zoowaar

1) M. M.; C. d. B.

aan een hernieuwd offensief dacht en daarvoor zelfs in den nacht van 31 Oct. uitvoerige bevelen uitgaf.

Dit begon toch wel wat te gelijken op de hardnekkigheid, waarmede een „maniak” zijn „idée fixe” najaagt.

Hoe de nu inderdaad geslagen aanvoerder aan wiens boek ik de navolgende mededeeling ontleen, niet zelf de onmogelijkheid van een offensief — neen, beter: de dringende noodzakelijkheid van een snellen terugtocht inzag, is moeilijk te begrijpen.

Hij zegt 1): „De nacht was zeer koud en regenachtig. Hoewel ik alle mogelijke maatregelen getroffen had, om den troep het noodige brood te doen toekomen, was het tengevolge van het ver gevorderde uur buitengewoon moeilijk het den strijdenden te doen bereiken. De proviandcolonnen werden trouwens onder weg geplunderd. Onder die omstandigheden bleef een deel der troepen, die de loopgraven bezetten, zonder eten en drinken. Tengevolge van het gering aantal officieren kon den in verwarring geraakte bataljons niet belet worden, dat zij hunne opstelling verlieten, om zelf op zoek van levensmiddelen te gaan. Men vergete niet, dat die ongedisciplineerde troepen gedurende drie dagen op een doorweekten bodem, in regen en in koude hadden gestreden. En zoo is het waarlijk geen wonder, dat zij in massa's het gelid verlieten en langs den grooten weg naar Viza aan den haal gingen. Te middernacht trad ik buiten mijn tent en arresteerde ik met behulp van mijn stafwacht 15 dier vluchtelingen.

Maar er was geen denken aan deze algemeene vlucht te stuiten. Onder deze omstandigheden kwam het er in de eerste plaats op aan den vijand onmiddellijk een klap te geven. Ongelukkigerwijze maakten verplegingsmoeilijkheden en munitiegebrek het onmogelijk het offensief vóór het aanbreken van den dag te hernemen. Bovendien berichtte men mij, dat op het zeer zwaar geteisterde XVIIe korps absoluut niet meer viel te rekenen.”

Te middernacht gaf MOEKTAR met onverstoortbaar optimisme de bevelen „tot het hernemen van het offensief” uit.

Wij zullen daar maar niet bij stilstaan, want er kwam natuurlijk geen letter van tot uitvoering. Het leger was immers in volslagen oplossing, vloede in paniek terug naar Viza.

Het doet zonderling aan, de indrukken van een ooggetuige dezer „débandade” te lezen, vooral wanneer deze ooggetuige niemand minder is dan . . . MAHMOET MOEKTAR zelf, die hen midden onder het gedruisch zijner vluchtende, in de duisternis aan alle gezag en contrôle ontsnapte troepen aan een adjudant dicteert; alleen de voornaamste fragmenten van dit overigens van het begin tot het einde merkwaardige stuk, een soort van beknopt verslag van de gebeurtenissen op den 31sten October, zullen hier worden wedergegeven.

1) M. M.; C. d. B.

„In den loop van gisteren konden het XVIIe en IIe korps, welke zich op onzen linkervleugel bevonden, het door hen veroverde terrein niet langer houden en weken terug 1).

De overbrenging van de geheele reserve en van al de artillerie van het IIIe korps hebben een nóg grooteren ramp voorkomen. De terugtocht werd veroorzaakt, doordat de IIIe divisie ingevolge een ontvangen bevel (?) een achterwaartsche beweging maakte.

Het XVIIe korps beschikte niet over de noodige batterijen, om zijn aanval voor te bereiden. Niet voldoende door geschut ondersteund, moest het wijken.

Toen ik te 11⁵⁰ vernam, dat het XVIIe korps ontijdig in gevecht was gebracht, gaf ik order het meerendeel van de artillerie van het IIIe korps daarheen te zenden. Ondanks dat, was het niet mogelijk, het XVIIe korps opnieuw tot het offensief te doen overgaan. Dit korps bericht mij, dat het wellicht niet voor morgen in staat zal zijn, het offensief te hernemen. Wanneer de vijand niet door andere troepen en echèc wordt gehouden, heeft hij alle gelegenheid zich in zijn stellingen d. m. v. veldversterkingen vast te zetten.

Onze troepen zijn in volslagen wanorde en worden niet meer aangevoerd. De achterblijvers zijn talrijk en op verscheidene punten wordt de gevechtlinie niet meer bezet. Het vraagstuk der verpleging is allesbehalve opgelost. In de vuurlinie zijn troepen, die sedert drie dagen geen levensmiddelen ontvingen. De verwarring, waarin de bataljons en divisien verkeerden, is voldoende om een débâcle te veroorzaken, zelfs daar, waar levensmiddelen zijn aangekomen.

Onder die omstandigheden wil het mij zeer bezwaarlijk voorkomen het leger een bevel tot het offensief te doen opvolgen. (Spatieering van mij.)

Had het IIIe korps na driedaagschen strijd succèc bereikt, dan zou het dit te danken geweest zijn aan het onophoudelijke ingrijpen van de divisie-commandanten en stafofficieren, om de vluchtelingen tegen te houden. Maar zulk een toestand kan onmogelijk lang duren.

Het is een onmogelijkheid, dat chefs van hoogen rang zich den tijd geven hun manschappen met sabel of revolver te bedreigen en zich voortdurend in de loopgraven op te houden, ten einde hun ondergeschikten tot hun plicht te roepen.”

Men begrijpt nu zeker wel, hoe de Turksche soldaat was gedemoraliseerd; op welke wijze hij vocht en hoe met zulke troepen aan een offensief van eenige betekenis niet te denken viel. Het kon niet rampzaliger.

Opvallend is de aantekening, die M. M. zelf omtrent het IIe korps maakt. Eigenaardig is, dat hij al dien tijd in de verbeelding leefde, dat dit korps meevocht. Wij weten, dat het IIe korps reeds op den 30sten den strijd opgaf en in wanorde terugtrok. Het is wel een sterk bewijs

1) M. M. teekent hierbij aan: „eerst later vernam men dat het IIe korps dien dag in het geheel geen deel aan den strijd had genomen.” M. M.; C. d. B.

van totaal gebrek aan verband tusschen de korpsen, van afwezigheid van algemeene gevechtsleiding, dat MOEKTAR daarvan onkundig bleef; hij zelf gaat hier trouwens óók niet vrij uit, omdat ook hij voor het noodige verband zorg had moeten dragen.

Ik heb alle berichten gelezen, welke M. M. op den 1sten November ontving, alle bevelen nagegaan, welke hij uitgaf aan zijn divisie-commten en de rapporten, welke hij van hen kreeg, gezien. Voorts zijn correspondentie met NAZIM PASJA op dienzelfden dag. Het is een héél dossier, maar tóch is de inhoud niet moeilijk te resumeeren: Van de ondercommandanten aan den legercommandant:

„Wij kunnen nergens vooruit, de vijand heeft zich sterk verschanst, en waar hij vooruit dringt, slaan onze troepen bij de eerste G. K. T. die boven hun hoofd springt, als hazen op de vlucht en is er geen houden aan.”

„Pour mettre un pareil troupeau en fuite, point n'était besoin de leur faire l'honneur d'un coup de canon” — zegt M. M. nog wel zelf. Van M. M. aan zijn divisie-commten: „Vooruit dan toch, offensief en nog eens offensief!” Antwoord terug: „Wij willen wel, maar wij kunnen niet, alles is in wanorde; er is geen voedsel en geen munitie.”

Van MAHMOET MOEKTAR aan NAZIM PASJA en omgekeerd: een belachelijke comédie met het uitgesproken doel, niet elkaar — twee joden weten immers wel wat een bril kost — maar de buitenwereld, zand in de oogen te strooien. Enkele staaltjes: NAZIM aan MOEKTAR:

„Je vous félicite de votre succès. FERIQ HAMDI PACHA vient d'être informé de votre nomination au commandement de la IIe armée de l'Est. Que Dieu veuille, que votre projet d'offensive soit couronné de succès.”

MOEKTAR aan NAZIM: „J'ai reçu de votre Excellence, communication de ma nomination au commandement de la IIe armée de l'Est Dieu a permis, que la gauche du IIIe corps parvint aujourd'hui à accentuer la retraite de l'ennemi vers le Nord-ouest.”

Het trekt mij weinig aan van alles wat op den 1sten Nov. door de Turksche troepen . . . op papier, werd verricht, verder notitie te nemen. Daarmee hoofdzakelijk ging de dag voorbij m. a. w. er gebeurde niets bijzonders.

Op den 2den Nov. heel vroeg in den morgen, 3 uur v.m., komt Generaal PERTEW PASJA, MOEKTAR namens NAZIM mededeelen, dat al diens hoop op de operatiën van het IIe leger gevestigd zijn.

Zonder blikken of blozen antwoordt MOEKTAR dien afgezant:

„C'est mon intention d'en finir par un coup décisif, . . . si toute fois les circonstances le permettent.”

Ja juist! — in die omstandigheden, dáárin zat 'm de kneep. Dat zij lang niet mooi waren, komt opnieuw aan het daglicht uit een rapport van DJEMAL BEY, zooals wij weten commt. der voorste divisie, d.d. 1 Nov. avond. De aanvang luidt als volgt:

„In den geest als ik het morgen nóg krachtiger zal herhalen, nam tegh 5 n.m. de rechtervleugel van het leger krachtig deel

aan den beslissenden aanval, door den linker vleugel ingeleid. Tot 7 uur was gemakkelijk te zien, dat wij zegevierden. Maar op dit oogenblik hoorde men langs den ganschen rechtervleugel herhaaldelijk de kreet: „Allah! Allah!” en nog geen kwartier later vloten alle bataljons van den rechtervleugel in volslagen wanorde achterwaarts.”

Hebt ge ooit zóó iets vreemds gehoord? De troepen schrijden zegevierend ten aanval; plotseling weerklinkt de kreet: Allah! Allah! en ze gaan er allemaal vandoor — achterwaarts wel te verstaan. Wij zullen er maar niet veel meer van zeggen. Veel commentaar is hier zeker niet noodig.

Nu begon MAHMOET MOEKTAR toch te gevoelen, dat het met zijn rechtervleugel niet pluis was. Gedurende den nacht van 1 op 2 Nov. kreeg hij bovendien van een zijner andere divisie-committé's, SJEFKET TORGOET PASJA, bericht uit Toptsikieu, dat de vijand bezig was dien vleugel te omtrekken. Uit die mededeeling bleek hem de noodzakelijkheid het IIe leger te doen teruggaan; de daarvoor noodige bevelen werden aan HASSAN IZZED PASJA en FUAD SIA BEY in den morgen van den 2den Nov. te 7 uur 30 gegeven.

Al vechtend wordt dien dag teruggetrokken; het was de hoogste tijd, want na het dralen van den vorigen dag — willen aanvallen en tóch niet kunnen en daarom maar heen en weer trekken — werd het steeds duidelijker, dat alleen door snel teruggaan, algeheele omsingeling was te ontgaan.

Te 5 uur 30 in den avond bereikt MAHMOET MOEKTAR Viza. Hij acht het wel niet waarschijnlijk, dat de Bulgaren, die toch óók vier dagen achtereen hebben gevochten, zich nog denzelfden avond van Viza meester zullen kunnen maken, maar hij heeft geen zin zich langer te midden van de wanordelijke bende, die in het stadje te zamen drong, op te houden.

Om 6 uur vervolgt hij zijn weg naar Seraj, dat hij eerst tegen middernacht, na onder stroomen regen groote terreinmoeilijkheden te hebben overwonnen, bereikte.

Nu geeft MAHMOET MOEKTAR zich dan toch eindelijk gewonnen. Althans hij schrijft: „De troepen vloeiden in wanorde terug. Die te voet waren letterlijk uitgeput van honger en vermoeienis, velen vielen neer in de modder en stonden dan niet meer op. De kreten dier ongelukkigen verscheurden ons het hart. Tallooze vuurmonden bleven in de modder steken. Anderen vielen bij het passeeren der te smalle bruggen in het water en dan kwamen de bespanningen jammerlijk om. De enkele dorpen waren stikvol manschappen, die zich op een wijze gedroegen, die al heel weinig deed vermoeden, dat zij dien ochtend nog hadden gezegevierd. (? waar? schr.)

Opnieuw waren wij de droevige getuigen van een tweede „débâcle” geheel gelijk aan die van Kirklisse. Het is moeilijk de oorzaken daarvan aan te geven.”

Zou MOEKTAR in de oogenblikken, die hij tóen doorleefde, nog wel eens gedacht hebben aan de woorden van den M. v. O.:

„Je vous félicite de votre succès. Que Dieu veuille que votre projet d'offensive soit couronnée de succès.”

Een Turksch officier zeide in die oogenblikken tegen den Maj. von HOCHWÄCHTER: „Tout est perdu, *même* l' honneur.”

De geslagen veldheer denkt er anders over. Hij althans, schrijft aan het slot van het Resumé, dat hij van den slag geeft, maar dat ik hier na al het voorgaande overbodig acht: „Waarschijnlijk werd het bericht van den terugtocht van het Ie Oosterleger (Ie, IIe en IVe korps) voor ons verzwegen, teneinde ons moreel niet te schokken. Is dit waar, dan zijn de gevechten der twee laatste dagen doelloos en gevaarlijk geweest.”

Maar wat er van zij, deze vier dagen van strijd zijn met betrekking tot den algemeenen toestand en onze militaire eer niet zonder nut geweest. (Spatieering van mij.)

De Turksche soldaat heeft aldus getoond, dat gedemoraliseerde troepen wien alles ontbrak, niettemin in staat bleken, na een rampspoedige nederlaag, na een miserabelen terugtocht (Kirkilisse) vier dagen lang het offensief tegen een overmachtigen en zegevierenden vijand vol te houden.

Zou men met andere legers óók zulke een resultaat bereiken? (id.)

Arme MAHMOET MOEKTAR PASJA! Welk een tragiek ligt in deze laatste woorden van den zoo absoluut geslagen aanvoerder. Hoe aangrijpend is zijn poging ook tháns nog de eer van zijn leger te redden.

„Est il bien certain, qu'avec d' autres armées on pourrait obtenir le même resultat?”

Weinig legers waren in het verleden zóó ellendig slecht georganiseerd, zullen in de toekomst zóó buitengewoon onvoldoende voorbereid en uitgerust te velde trekken, als die, welke *hij* heeft aangevoerd. Kunnen de resultaten nóg slechter zijn dan deze hernieuwde paniek, dan een ordeloos terugvloeien, van een volslagen tot oplossing gebracht leger, dat naar het zeggen van zijn eigen opperbevelhebber hem het beeld van de „Débâcle van Kirkilisse voor den geest riep”.

Van een krachtige vervolging des vijands was ook tháns bij de Bulgaren geen sprake en tóch — vreemd verschijnsel — werden bij den terugtocht der Turksche legers alle verbanden verbroken.

Meer dan de nachtelijke duisternis, die alle contróle uitsloot, was het 't gemis aan gezag der subalterne officieren, dat den troep deed uiteengaan en ieder op eigen gelegenheid een goed heenkomen in de richting van Constantinopel deed zoeken.

Indien men maar naar het Oosten liep, en dié richting kende de Mohammedaansche Turk maar te goed, kwam men door den eigenaar-

digen fuikvorm van het Thracische schiereiland tusschen twee zeeën, vanzelf ter plaatse.

Die plaats, de tweede étape op den langen lijdensweg van opeenvolgende nederlagen, wees zich noodgedwongen. Dat was de Tsjataldsjalinie, welke het schiereiland juist, waar het sterk vernauwt, over de gansche breedte afsluit. Dáár konden de uiteengespatte verbanden, dank zij het uitblijven van vervolging, rustigweg worden geordend en met behulp van versche, uit Klein-Azië aangevoerde troepen — want Turkije mobiliseerde nog steeds — tot nieuwen weerstand worden georganiseerd.

Kalmweg, want geen enkel Bulgaarsch geschutprojectiel, geen enkele vijandelijke ruiter verontrustte de schare, die als schapen ter slachtbank gevoerd, geduldig en geresigneerd, maar in de grootst denkbare wanorde en onder de vreeselijkste ontberingen, Oostwaarts trok.

Is het noodig opnieuw bij de diepere oorzaken van deze tweede ernstige nederlaag stil te staan? Zijn zij in de voorgaande bladzijden niet zóó duidelijk aan den dag getreden, dat ik het hierbij kan laten?

Wat daarvan reeds eerder werd gezegd, trad in den slag aan den Karagatsj — m. i. ten onrechte die van Lule-Boergas genoemd — met een duidelijkheid naar voren, die geen twijfel overlaat omtrent het gebrek aan techniek, aan de onbekwaamheid der hoogere aanvoering.

Onverschilligheid en tweespalt bij de hoogste bevelhebbers en autoriteiten; stompzinnigheid bij nagenoeg allen; afwezigheid van alles wat voor de legeraanvoering en legerverpleging in moderneren zin onmisbaar wordt geacht; degeneratie eindelijk van een eens roemruchtig volk.

En zoo spreekt het van zelf, dat het zeer plaatselijk en niet eens zeer overgroot succes van slechts één voor zijn taak berekend aanvoerder, dat de energie, de bekwaamheid, het élan van MAHMOET MOEKTAR PASJA, aan het noodlottig verloop van den ganschen veldslag weinig of niets kon veranderen.

(Wordt vervolgd.)

De overgave van het Texelsch eskader op 4 Mei 1814.

DOOR

W. G. DE BAS.

Eerste-Luitenant der Vesting-Artillerie.

In 1812 was de vice-admiraal CAREL HENDRIK graaf VER HUELL door keizer NAPOLEON benoemd tot inspecteur-generaal der kusten van de Noordzee met bevel over de scheepsmacht der Zuiderzee, het Texelsch eskader, Den Helder en onderhoorigheden. Nadat hij in 1795 aanvankelijk den eed van trouw aan de Bataafsche Republiek had geweigerd, was hij in 1803 toch weer in 's landsdienst getreden. Spoedig vermocht hij de hooge gunst des Keizers te verwerven, door wien hij meermalen met vertrouwde opdrachten werd belast en in gewichtige aangelegenheden werd geraadpleegd.

Tijdens de November omwenteling van 1813, waarin VER HUELL aanvankelijk slechts „een volksopstand zonder eenig bepaald doel of regel” meende te zien, bleef hij den zijnen Keizer gezworen krijgsmanseed onwankelbaar getrouw. Geen wonder dat hij, die zich niet spontaan door vaderlandslievende gevoelens had laten medesleepen, weinig waardeering vond bij den herstelden vorst en bij het verlost volk!

De onrust, welke zich zoowel in het dorp Den Helder als onder de bezetting der omringende forten en bij de bemanning van het Texelsch eskader in 't Nieuwe Diep begon te openbaren, gaf VER HUELL aanleiding 16 November 1813 Den Helder en onderhoorigheden in staat van beleg te verklaren en het bevel te aanvaarden over zee- en landmacht aldaar in bezetting. 27 November vestigde hij zijn hoofdkwartier in het fort Lasalle — het huidige fort Erfprins.

6 December 1813 ontving de generaal-majoor CORNELIS FRANÇOIS DE JONGE bevel „zich onverwijld naar Alkmaar te begeven, aldaar zijn hoofdkwartier te vestigen, Den Helder ten strengste te bewaken en de herhaalde strooperijen van het garnizoen tegen te gaan”. Hiertoe kreeg hij de beschikking over eene troepenmacht, waarvan getalsterkte, geoefendheid en bewapening geheel onvoldoende waren voor de haar opgelegde taak.

VER HUELL was bereid Hollands noordpunt tot het uiterste te verdedigen en had de stelling van Den Helder in geduchten staat van verdediging doen brengen.

Op de eerste sommatie „zich met schepen en manschappen, onder zijn commando staande, onmiddellijk over te geven aan de Hollandsche

Natie" antwoordde de admiraal 2 December 1813 den prins van Oranje: „Les forces, que j'ai l'honneur de commander, m'ont été confiées par S.M. l'Empereur des Français. Les moyens, que j'ai en mon pouvoir sont plus qu'en état pour faire respecter le Pavillon qui flotte encore sur mon vaisseau par une armée entière. Mon devoir m'impose ainsi qu'à tous les Braves qui sont sous mes ordres, de nous maintenir jusqu'à l'extrémité. Je domine du Fort Central du Helder l'Escadre et tous les ouvrages avoisinants et si Votre Altesse attache du Prix à voir conserver la Flotte et ce Point maritime qui est si important pour la Hollande, il est nécessaire qu'elle prescrive de ne point m'attaquer ici et de faire respecter les limites du Helder, pour que les événements de la Guerre décident de son sort. Les lois sacrées de l'honneur m'ordonnent de le défendre"

9 December ontving VER HUELL eene tweede opeischung, waarbij de Souvereine Vorst de bedreiging voegde, VER HUELLS positie hachelijker te zullen maken, door zijne troepen tegen Den Helder te doen oprukken. Hij stelde den admiraal met diens hoofd verantwoordelijk voor het behoud der Hollandsche schepen, die zich onder zijn bereik bevonden. De stelling-commandant antwoordde „Plusieurs cent milliers de livres de poudre se trouvent à bord des vaisseaux armés; les soutes de ceux désarmés sont pleines. Sur le port il se trouve un magasin, qui est plein de haut en bas Une étincelle mettra tout en feu et je verserai des larmes en voyant disparaître l'escadre, qui m'était si chère comme le faible reste de l'ancienne marine hollandaise et des travaux immenses, qui sont si importants pour la Hollande si je dois succomber je ne périrai pas sans gloire avec tous les braves, qui m'entourent La France entière a les yeux fixés sur la conduite de ses Généraux et je ne souillerai jamais mon nom et celle de la Nation hollandaise en devenant infidèle et parjure à mes serments"

14 December antwoordde VER HUELL op de 3e sommation: „Mon unique désir se porte à conserver ces objets d'une si grande valeur pour la Hollande, dans quelle circonstance que ce soit. Si on veut les exposer aux chances d'une attaque les lois les plus sacrées du devoir et de l'honneur imposent de les défendre jusqu'à l'extrémité contre toute agression hostile et les suites infaillibles seront la destruction totale de tout. Aucun des chefs du Fort Lasalle se fait illusion de se sacrifier avec tout le reste. La Hollande n'y gagnera rien, que d'avoir fait périr quelques braves guerriers, qui ont été jusqu'au dernier instant fidèles à leur prince et l'honneur Peut-être le seul et unique moyen de parvenir dans leur possession est que des troupes étrangères n'occupent pas ces formidables travaux. Avant de consentir cela il n'en restera qu'un morceau de terre et des débris de ruines"

Eerst 9 Februari 1814 eischte generaal DE JONGE opnieuw de stelling op, onder voorwaarde, dat het garnizoen krijgsgevangen in Holland zou blijven. Andermaal luidde het antwoord van Fransche zijde onverkort ontkennend. Ondanks de gebeurtenissen, die op het oorlogstoo-

neel in Frankrijk hadden plaats gevonden, beschouwde VER HUELL zijn eigen toestand als onveranderd. Hij bleef zich sterk genoeg achten de stelling, die hem toevertrouwd was, tot het laatst te verdedigen. Slechts de uiterste noodzaak zou de bezetting tot krijgsgevangenschap kunnen doen besluiten.

7 April gaf de generaal aan VER HUELL kennis van den intocht der verbonden mogendheden binnen Parijs, van NAPOLEONS val en de verheffing van LODEWIJK XVIII tot koning van Frankrijk. In 't belang van militairen en burgers binnen de stelling, drong de generaal andermaal op capitulatie aan, den eisch van krijgsgevangenschap der geheele bezetting in Holland hierbij voorop stellend. Daarop antwoordde de vlootvoogd kort en bondig: . . . „la seule idée ne peut produire chez tout militaire d'autres sentiments, que de préférer plutôt toutes les rigueurs d'un siège, ayant les forces en mains pour se défendre, que de se soumettre à des conditions, dont on ne connaît point les fins” . . .

Intusschen had de Souvereine Vorst den generaal DE JONGE gelast, VER HUELL in kennis te stellen met de declaratie van 31 Maart, waarbij de verbonden mogendheden verklaarden voortaan met NAPOLEON noch met iemand uit diens geslacht te zullen onderhandelen en de integriteit te zullen waarborgen van het voormalig Fransch grondgebied. Den admiraal werd aangeboden met de bezetting naar Frankrijk terug te keeren onder beding „de zaak van hunnen nu weder herstelden wettigen soeverein te zullen beregten.” Het bescheid, dat VER HUELL hierop gaf, luidde waardig: . . . „Le Prince, Votre Général en Chef, ne peut pas avoir l'intention d'humilier de braves militaires par la proposition, que vous avez eu ordre de me transmettre: je le crois trop généreux. Lui-même, sortant du champ de la gloire, doit être pénétré qu'il n'y a point de crime plus ignominieux pour tout soldat, que de trahir son Souverain et un héros, qui les a conduits à plus de cent victoires. Les garnisons des Forts du Helder feraient l'une et l'autre, s'ils accédaient à cette proposition.”

Reeds 9 April had de Souvereine Vorst den generaal DE JONGE bevolen, eene eventueele capitulatie der stelling met kracht te bevorderen. De commandant van het blokkadekorps kwam daarom 12 April op zijne voorstellen terug. De ingekomen berichten van het zuidelijk oorlogstoneel en een onderhoud met zijnen broeder, den burgemeester van Doesburg, wien door DE JONGE was vergund het hoofdkwartier te Lassalle te bezoeken, hadden VER HUELL van de waarheid der jobstijdingen uit Frankrijk overtuigd. In tegenstelling met zijnen militairen raad achtte de admiraal den tijd tot onderhandelen gekomen en verzocht dan ook 13 April in een meer gematigd schrijven een onderhoud tusschen twee hoofdofficieren van zijnen staf met den Hollandschen bevelhebber ter nadere opheldering van verschillende aangelegenheden, welke zich beter voor mondelinge dan tot schriftelijke behandeling leenden. 15 April werden de onderhandelingen geopend tusschen de Fransche luitenant-kolonels FRANCKE en DE FOUCAULD met den generaal DE JONGE, voor-

gelicht door den schout-bij-nacht MAY in marinezaken en door den kolonel NORMAN MACLEOD, commandant van het 15e bataljon infanterie van linie, in landmacht aangelegenheden. Reeds 13 April had de commissaris-generaal van oorlog den stellingcommandant een door den secretaris van staat gewaarmerkt uittreksel doen toekomen van het Journal des Debats d.d. 7 April 1814, dat het officieele bericht van NAPOLEONS val bevatte; tevens werd den admiraal bericht dat eene onverhoopte weigering tot overgave van stelling en eskader onverwijld ter kennis van het nieuwe Fransche gouvernement zou worden gebracht en VER HUELL verantwoordelijk gesteld zou worden voor alle nadeelige gevolgen, die voor hemzelf en de bezetting uit een langer verzet mochten voortvloeien. Indien men nog langer de waarheid van de ter kennis gebrachte oorlogsberichten mocht betwijfelen, zou aan een Fransch officier worden vergund, persoonlijk te 's Gravenhage de juistheid hiervan te gaan onderzoeken. Hoewel de admiraal 15 April nog verklaard had dezen maatregel onnoodig te oordeelen, daar hij geenszins de officieele berichten van den Souvereinen Vorst in twijfel trok, meldde nochtans 18 April de commissaris-ordonnateur van de marine DE PRIGNY, met deze opdracht belast, zich aan het Hollandsche hoofdkwartier te 't Zand. Hieruit blijkt duidelijk het wantrouwen der bezetting in de ongunstige tijdingen uit Frankrijk en het verschil van gevoelens tusschen den stellingcommandant en zijnen raad van verdediging. Door den kapitein ERNST van het 15e bataljon infanterie van linie naar Den Haag begeleid, keerde DE PRIGNY 19 April van daar naar Den Helder terug met bevestiging der somberste berichten. Hierop werd 21 April, onder gebulder van het geschut, op de forten Lasalle (Erfprins), Morland (Kijkduin) en Dugommier (Oostoever) de keizerlijke driekleur verwisseld tegen de witte vlag der Bourbons en de witte kokarde op de schako's geplaatst. Generaal DE JONGE werd door den admiraal tot een persoonlijk onderhoud binnen Lasalle op Vrijdag 22 April uitgenoodigd. Ook op het eskader werd de keizerlijke vlag gestreken, doch die der nieuwe dynastie niet geheschen, daar de officieren, meerendeels Hollanders, weigerden onder de Fransche koningsvlag te dienen en zij het ontplooien der oranjevaan nog te voorbarig achtten. De Fransche bezetting had den wensch te kennen gegeven, een vertrouwd officier naar Parijs te mogen afvaardigen, om aldaar aan hunne nieuwe regeering de acte van adhesie, welke 22 April naar Frankrijk was verzonden, te bevestigen en het gouvernement machtiging te verzoeken tot capitulatie der stelling en overgave van het eskader. Generaal DE JONGE ried de Nederlandsche regeering dit verzoek in te willigen: deze echter had hiertegen overwegende bezwaren daar eene dergelijke zending de overgave der forten en van de vloot slechts noodeloos zou vertragen. Niettemin werd de generaal gemachtigd een Fransch officier, met deze opdracht belast, voorloopig op Den Haag te dirigeren, om aldaar de nadere bevelen van den Souvereinen Vorst dienaangaande te vernemen. 23 April vertrok daartoe de kolonel DE ST. JUST naar 's Gravenhage

in afwachting van het antwoord op eene ontwerp-conventie, door generaal DE JONGE 22 April den admiraal VER HUELL voorgelegd. Toen 25 April een onbevredigd bescheid het Hollandsche hoofdkwartier bereikte, kreeg de Fransche hooftofficier van den Prins toestemming zijne reis naar Frankrijk te vervolgen. Nauwelijks was hij vertrokken of in ons land werd het nieuws bekend van den wapenstilstand, 23 April 1814 tusschen de verbonden mogendheden en Frankrijk te Parijs gesloten. Generaal DE JONGE werd door de Nederlandsche regeering benoemd tot commissaris bij de aanstaande ontruiming der stelling van Den Helder, hierbij in marinezaken door den brigadier-ter-zee WOLTERBEEK ter zijde gestaan. Als commissaris van Fransche zijde was benoemd de majoor der artillerie NACQUART, die in den avond van 29 April reeds te Lasalle aankwam, waar hij namens de Fransche regeering den admiraal VER HUELL de officieele bevelen tot ontruiming der stelling overreikte.

Artikel 2 der Parijzer overeenkomst van 23 April 1814 bepaalde, dat de troepen der verbonden mogendheden het Fransche grondgebied gelegen binnen de op 1 Januari 1792 bestaande grenzen zouden ontruimen, mits de plaatsen buiten deze grenzen gelegen door de Fransche troepen werden verlaten en aan de verbondenen werden teruggegeven.

Artikel 3 regelde de tijdstippen van ontruiming der verschillende door Fransche troepen bezette streken; hierbij werd o. a. bepaald dat de plaatsen aan den Rijn binnen tien dagen na dagteekening der overeenkomst zouden worden verlaten, dat de inventarissen der verschillende forten in haar geheel den verbondenen zouden ten deel vallen, terwijl bovendien werd vastgesteld: „Dans la dotation des forteresses sont compris non seulement les dépôts d'artillerie et de munitions. mais encore toutes autres provisions etc.”

Artikel 4 maakte het in artikel 3 omtrent het binnenland bepaalde toepasselijk op de kustplaatsen, waarbij de wederzijdsche partijen zich het recht voorbehielden bij het later te sluiten definitief vredetractaat de toewijzing der arsenalen en der bewapende- of onttakelde oorlogschepen in deze havens nader te regelen.

Ten slotte werd het in artikel 3 bepaalde aangaande de ontruiming der Rijnstreek bij een additioneel artikel toepasselijk gemaakt op: „places, forts et établissements militaires, de quelque nature qu'ils soient, dans les Provinces-Unies des Pays-Bas”. Volgens dat additioneel artikel dus moest de stelling van Den Helder 3 Mei 1814 worden ontruimd; later bij het beslissend vredetractaat zou het lot van het Texelsch eskader worden beslist.

De Fransche bezetting zocht de onderhandelingen zoo lang mogelijk te rekken door aan den generaal DE JONGE tal van overdreven voorwaarden te stellen, welke deze zonder bijzondere machtiging van zijn gouvernement niet vermocht in te willigen. Eerst op 2 Mei, bij een tegenbezoek van den admiraal VER HUELL aan het Hollandsche hoofdkwartier te 't Zand, werden de voorwaarden tot ontruiming der stelling en over-

gave van het eskader in hoofdzaak vastgesteld. Zelfs op dien dag werd nog niet de datum van afmarsch der Fransche bezettingstroepen definitief bepaald. Generaal DE JONGE stelde toen den admiraal verantwoordelijk voor eene vertraagde ontruiming van dit deel des rijks. Ter verontschuldiging werd van Fransche zijde aangevoerd, dat vóór alles de bezetting het antwoord wenschte af te wachten op eenige verzoeken, waarmede zij zich tot het Hollandsche gouvernement had gewend. Zij wenschte n.l. toekenning van een geldelijk voorschot ter betaling harer schulden en ter voorziening in hare behoeften gedurende de reis naar Frankrijk; bovendien verlangde zij drie stukken geschut mede te voeren. De overeenkomst van Parijs bepaalde, dat per duizend man drie veldvuurmonden mochten worden medegevoerd; de bezetting nu telde minder aantal hoofden en beschikte niet over veldgeschut. Nadat de commissaris-ordonnateur van de marine DE PRIGNY persoonlijk op 2 Mei de belangen der bezetting bij de Nederlandsche regering te 's Gravenhage had bepleit, werd haar een voorschot van f 10.000 toegekend en veroorloofd twee zesponders, een houwtiser en drie gevulde caissons mede te voeren.

De Fransche commissaris NACQUART was wel met de ontruiming der forten doch niet met de overgave van het eskader belast; deze beide zaken werden dientengevolge geheel afzonderlijk behandeld. De admiraal opperde tegen de overgave der vloot ernstige bezwaren daar hij beweerde hieromtrent geen bevelen uit Frankrijk te hebben ontvangen; noch de instructie van den Hollandschen commissaris, noch de conventie van Parijs bevatte zijns inziens eenige aanwijzing waardoor hij zich verantwoord mocht achten, het eskader aan de Nederlandsche regering over te dragen. Tevergeefs trachtte generaal DE JONGE, VER HUELL er van te overtuigen, dat het bevolen vertrek der matrozen naar Antwerpen vanzelf eene overgave der vloot beteekende; de admiraal bleef echter bij zijn besluit deze bij afzonderlijk proces-verbaal te doen geschieden.

Om den schijn aan te nemen, de stelling op 3 Mei te hebben ontruimd, sloeg VER HUELL den generaal DE JONGE voor op dien datum het fort Dugommier door een klein detachement Hollandsche troepen te doen bezetten. DE JONGE echter eischte kortweg alles of niets en liet zich door de bedreigingen van den Franschen commissaris, bij zijn gouvernement te zullen klagen over de moeilijkheden, die hem bij de ontruiming van Den Helder in den weg gelegd werden, geenszins van zijn stuk brengen. Ook stoorde hij zich weinig aan de pressie door NACQUART uitgeoefend, zich ten spoedigste naar Naarden te zullen begeven, om als commissaris bij de ontruiming dier vesting tegenwoordig te zijn. Ten slotte trachtte de Fransche commissaris zich over de vertraagde ontruiming der stelling te rechtvaardigen door te beweren dat hij 24 uur tevergeefs in Lasalle had moeten vertoeven alvorens door de Nederlandsche regering een commissaris voor de ontruiming van dit punt des lands was benoemd.

De overeenkomst betreffende de overgave van het Texelsch eskader, tegelijkertijd als een soort apologie bedoeld, luidde als volgt:

Considérant que par la convention du 23 Avril 1814, arrêtée entre les Hautes Puissances alliées et S. A. R. Monsieur, Lieutenant-Général du Royaume de France, que les troupes françaises occupant les Fortesses dans les Provinces Unies, stipulé d'après l'article additionnel de la dite convention, qui aura la même valeur comme si elle était textuellement inserée, ces troupes doivent evacuer les places et fortesses comme celles sur le Rhin dans l'espace de dix jours, à dater de la signature de la convention citée, et que S. A. R. Monsieur Lieutenant-Général du Royaume a donné des ordres, transmis par le Ministre de la Guerre au Vice-Amiral, commandant supérieur des fortesses au Helder, de les évacuer à cette époque.

Monsieur de NACQUART, Major d'Artillerie, nommé commissaire du gouvernement français étant muni des mêmes instructions et ordres positifs pour l'exécution précise de cette evacuation au terme précité.

L'Escadre du Texel avec tous les bâtiments, magasins etc. y attendant restant sans garde et sans aucune surveillance.

Le départ des guarnisons des fortesses du Helder rendant nécessaire, que la susdite escadre doit être occupée, et jugeant qu'elle ne peut l'être que par les troupes de S. A. R. le Prince Souverain des Provinces Unies, tous les vaisseaux et bâtiments été propriété hollandaise à l'exception du brick le *Genie*.

Le Vice-Amiral, Comte VER HUELL. Grand-Officier Inspecteur-Général des côtes de la Mer du Nord, Grand Cordon de la Légion d'honneur et de l'Ordre de la Réunion, Commandant supérieur des forces de terre et de mer, et Monsieur le Général-Major CORNEILLE FRANÇOIS DE JONGE, Commandant le 2me arrondissement militaire des Provinces Unies, sont convenus de ce qu'il suit:

Art. 1^r. La flotte du Texel se trouvant au Nieuwe Diep avec son armement, ses magasins et tout ce qui y appartient, sera occupée par les troupes et marins de S. A. R. le Prince d'Orange et de Nassau, Prince Souverain des Provinces Unies, sous les ordres de Monsieur le Général Major DE JONGE, sans la moindre dégradation.

Art. 2^d. Le brick le *Genie*, ayant été construit et armé en France et venu en mission au Helder après l'incorporation des Provinces Unies l'an 1810 dans l'Empire français, étant par conséquent une propriété française, sera excepté de cette remise et servira au transport de l'Etat Major ou d'une partie de la garnison française du Helder, allant en France et sera fourni des vivres dont il aura besoin d'un mois.

Art. 3me. Tous les matériaux, bâtiments et approvisionnements, dépendant des travaux maritimes et des ponts et chaussées déposés au Nieuwé Diep et au Helder resteront provisoirement intacts entre les mains de ceux qui ont veillé à leur conservation.

Art 4me. Le Brigadier d'escadre de la marine hollandaise WOLTERBEEK, étant autorisé de la direction entière de la flotte après qu'elle sera

occupée par les troupes ou marins de S. A. R. le Prince Souverain des Provinces Unies sous les ordres du Général-Major DE JONGE, désignera les commissaires ou employés, pour reconnaître sous inventaire en duplo du commissaire de la marine française ou de l'officier délégué à cet effet par monsieur le Vice-Amiral COMTE VER HUELL, la flotte, les armements et les magasins.

Art. 5me. Le dit Brigadier d'escadre se rendra au Nieuwe Diep ou sur la flotte pour préparer ses directions.

Art. 6me. Tous les officiers et marins de la flotte, natifs de la Hollande, auront la liberté de retourner dans leurs foyers et ne pourront être recherchés ou poursuivis pour leurs opinions politiques.

Art. 7me. La remise définitive de la flotte est fixée au 4 Mai 1814 après l'évacuation des forteresses par les troupes et équipages français.

Art. 8me. On placera les pavillons hollandais sur la flotte aussitôt que celui du fort Lasalle sera hissé et que les équipages français ont évacués les vaisseaux.

Art. 9me. Tout équivoque qui pourrait se trouver dans la présente convention sera expliquée en faveur des équipages français.

Fait au Helder, le 3 May 1814.

(signé) VER HUELL.

(signé) C. F. DE JONGE.

Door deze overeenkomst werden de wederzijdsche partijen bij de latere opstelling der vredesvoorwaarden 30 Mei 1814 te Parijs voor een voldongen feit geplaatst; hierbij werd nader bepaald: „Les vaisseaux et bâtimens, armés et non armés, comme l'artillerie navale, les munitions navales et tous les matériaux de construction et d'armement, seront partagés entre la France et le pays où les places maritimes, remises par la France sont situées, dans la proportion de deux tiers pour la France et d'un tiers pour les Puissances aux quelles les dites places appartiendront.... Ne sont compris dans les stipulations ci-dessus,.... les vaisseaux et arsenaux qui appartenaient à la Hollande et nommément la flotte du Texel”.

Het Texelsch eskader bestond uit 9 linieschepen: De Prins (vlaggeschip), De Ruijter, Evertsen, Doggersbank, Zoutman, Brabant, Amsterdam, Rotterdam en Johan de Witt, waarvan de eerste vijf vaartuigen opgetuigd en volledig uitgerust, de andere onttakeld en ontwapend waren; verder behoorden hiertoe 6 fregatten: La Meuse, l'Issel, Venus, Irene, Aurora en Maria Reigersbergen, van welke de eerste vier opgetuigd en uitgerust, de twee overige ontwapend en onttakeld; ten slotte lagen in 't Nieuwe Diep de schoeners De Gelder en Warmond met eenige andere kleinere vaartuigen. Het geschut, de tuigage enz. der ontwapende en onttakelde bodems waren in het fort Dugommier opgelegd. Gedurende de blokkade was een groot deel der levensmiddelen van het eskader

naar de forten overgebracht. De commissaris van oorlog, J. VRIJDAG uit Den Haag, werd 29 April belast met de overneming der levensmiddelen, fourage, hospitaal- en kazernegoederen. Om de risico van oplegging in de vochtige magazijnen te ontgaan werden de artikelen, die tot de gewone leverantie van den aannemer-generaal van oorlog behoorden, na taxatie aan dezen overgedaan. Gedurende de weinige dagen, die aan de ontruiming der stelling voorafgingen, konden de inventarissen der over te nemen magazijnen onmogelijk in details worden gecontroleerd; de overgave geschiedde dan ook grootendeels op goed vertrouwen in het juiste beheer der Fransche ambtenaren. Later bleek deze administratie werkelijk boven allen lof verheven. Waar om tijdwinst de inventarissen voorloopig in hun geheel werden overgenomen, geschiedde eene nadere schifting der aandeelen van zee- en landmacht later in de beste onderlinge verstandhouding. De omstandigheid, dat 6 soldaten van het 15e bataljon infanterie van linie en één magazijnmeester zich voor den burgerrechter te Alkmaar wegens oneerlijkheid hadden te verantwoorden, moge tot bewijs strekken, dat tegen ontvreemdingen streng werd opgetreden.

Niettegenstaande de generaal DE JONGE voortdurend ruggespraak had gehouden met de regeering te 's-Gravenhage over zijne onderhandelingen met den admiraal VER HUELL, inzonderheid aangaande punten, waarin hij meende buiten bijzondere toestemming van zijn gouvernement niet te mogen treden, herriep de commissaris-generaal van oorlog in een schrijven van 3 Mei plotseling alle toezeggingen, welke de regeering tot dusverre aan de Fransche bezetting had gedaah. Het gouvernement oordeelde n.l. beide afzonderlijk gesloten overeenkomsten geheel overbodig en wenschte uitsluitend de Parijzer conventie van 23 April als eenigen grondslag voor de ontruiming der stelling en overgave van het eskader aan te merken, waarbij slechts in acht diende genomen te worden, dat de afmarsch der troepen met volle krijgsmanser zou geschieden onder medevoering van drie stukken geschut en van alle particuliere eigendommen en dat verder eene geregelde overgave en inbezitneming der binnen de forten en op de vloot aanwezige inventarissen zou plaats vinden. De bezetting bezat geenszins het recht andere, bijzondere, voorwaarden te bedingen; en waar de brik le Genie niet gerekend kon worden onder de „particuliere eigendommen” der bezetting behoorde dit vaartuig onder de overgave van het eskader te worden begrepen.

Dit eigenaardig schrijven van den commissaris-generaal van oorlog bereikte den generaal DE JONGE, toen deze reeds 4 Mei 's ochtends om 3 uur aan de regeering te 's-Gravenhage de wederzijds bekrachtigde conventies had verzonden, onder mededeeling dat dienzelfden morgen de stelling door de Hollandsche troepen zou worden bezet. Hij liet zich door het eigenaardig gedrag van zijn gouvernement niet met een kluitje in 't riet sturen doch berichtte onverwijld om 5 uur 's ochtends den commissaris-generaal van oorlog, dat tot zijn leedwezen gedane zaken geen keer namen en dat hij, wat de opgemaakte en reeds bekrachtigde conventies

betrof, zich ten volle verantwoord achtte. Bij geheime aanschrijving van 2 Mei toch had de commissaris-generaal van oorlog nopens het aan de Fransche bezetting te verleenen geldelijk voorschot gelast: „dat zulks bij een separat artikel der te maken conventie zoude moeten consteren” en wat de brik le Genie betreft, had de regeering bij schrijven van 23 April n°. 8 bevolen „vermits het garnisoen Lasalle bij aanhoudendheid insteerde, dat de brik le Genie, zoo dezelve in de daad in Frankrijk gebouwd was enz., aan hun moest komen, dezelve te kunnen cedeeren.”

Een dag later, dan bij de Parijzer conventie van 23 April was bepaald, verliet de bezetting 4 Mei 's ochtends om 11 uur met slaande trom en vliegende vaandels de stelling van Den Helder. Met een hartelijk afscheidswoord had de admiraal haar dienzelfden morgen een wit vaandel ten geschenke gegeven tot loon voor de hem betoonde standvastige trouw. Hij geleidde den troep, ter sterkte van 1 generaal, 64 officieren en 646 man tot een half uur buiten de stelling; daar scheidde hij diep geroerd van zijne brave krijgsmakkers. Onder bevel van den brigade-generaal MAYER marcheerde de colonne dienzelfden dag tot Schagen en Schagerbrug, den volgenden tot Alkmaar, bereikte 6 Mei Haarlem, den 7^{en} Wassenaar en kwam 8 Mei te Rotterdam aan. Hier waren door het stedelijk bestuur alle maatregelen voor behoorlijke ontvangst, beveiliging en verpleging van den troep verwaarloosd, waardoor ernstige botsingen ontstonden tusschen de Fransche soldaten en het Rotterdamsch gepeupel. 9 Mei 's avonds om 9 uur zeilde de bezetting in tien schepen uit de Leuvenhaven naar Willemstad, van waar zij via Hoogerheide op Lillo moest marcheren. De vrouwen, kinderen, zieken en bagage waren 4 Mei in een twaalfstal kagen uit Den Helder naar Lillo vertrokken.

De Fransche militairen, door twee Hollandsche officieren begeleid, werden tot aan de grenzen des rijks op gouvernementskosten verpleegd. Een der beide Hollandsche officieren (de kapitein ERNST van het 15e bataljon infanterie van linie) reisde als kwartiermaker den troep 24 uur vooruit; de andere bevond zich in den staf van generaal MAYER. De inkwartiering moest door de gemeentebesturen op zoodanige wijze worden verleend, dat de ingezetenen hiervan den minst mogelijken last zouden ondervinden.

Uit de magazijnen van den algemeenen aannemer werd per man en per dag tegen afgifte van bons een ration levensmiddelen verstrekt, bestaande uit 1½ pond (= 0,494 kilo) vleesch; 1/20 pint (= 1/64 anker = 0,6 liter) azijn; 1/16 pint jenever, 1/16 pond rijst en 1/30 pond zout. De officieren hadden, voor zooverre zij door de ingezetenen werden gevoed en gehuisvest, geen recht op distributie van levensmiddelen. De brandstoffen voor de bereiding van het eten benoodigd, werden door het rijk verstrekt. Het ration fourage was gesteld op 10 pond hooi, 10 pond stroo en 7 pond haver. Voor het transport der bagage mochten 4 wagens of 8 karren per duizend man worden gerequireerd.

De afmarsch der bezetting uit den Helder geschiedde in volmaakte orde; de Fransche- en Hollandsche troepen bewezen elkaar de militaire eerbewijzen. In de forten werd gedurende den laatsten nacht hier en daar uit baldadigheid schade aangericht. Onmiddellijk na het vertrek der Fransche troepen werd de Hollandsche vlag onder gedonder van het geschut en gejubel der menigte op de forten en de vloot geheschen.

„Ik reken mij gelukkig” — zoo schreef generaal DE JONGE den Souvereinen Vorst op 4 Mei — „Uwe Koninklijke Hoogheid te kunnen melden dat het belangrijke punt Den Helder en de niet minder belangrijke vloot, thans wederom voor den dienst van Uwe Koninklijke Hoogheid en van het Vaderland verzekerd zijn” waarop 6 Mei de generaal den volgenden gelukwensch van den commissaris-generaal van oorlog mocht ontvangen: . . . „Ik heb met genoeg gezien, dat de Fransche troepen werkelijk op den 4^{en} dezer zijn uitgemarceerd en alles in naam van onzen Souverein is overgenomen.

Ik heb gemeend U, Mijnheer de Generaal, in het bijzonder met deze voor het Vaderland in het algemeen zoo gewigtige omstandigheid te moeten gelukwenschen, daar dezelve ook voor U de alleszins penibele positie doet ophouden, waarin gij U meermalen gedurende den afge-loopen winter bevonden hebt bij de voortdurende bezetting van dit aangelegen punt door den vijand” . . .

De admiraal VER HUELL keerde in den namiddag van den 4^{en} Mei in het fort Lasalle terug, waar hij nog een drietal dagen bleef vertoeven, om zijne persoonlijke zaken te regelen. 6 Mei begaf hij zich aan boord van het jacht Boreas in het Nieuwe Diep in afwachting van het antwoord op een schrijven, waarmede hij zich 1 Mei tot den commissaris-generaal van marine gewend had en dat zijn adjudant RIJK 2 Mei naar Den Haag had overgebracht. In dezen brief betoogt de admiraal dat tot dusverre de omstandigheden van den oorlog hem en zijn staf belet hadden stappen te doen in eene richting, welke strijdig waren met den dienst. Hij meende begrepen te hebben dat het gedrag van hem en van zijne officieren hun door den Souvereinen Vorst ten kwade werd ge-duid, wat niet anders dan nadeelige gevolgen voor hen zou kunnen hebben 1). Het aanbod hun door het Fransche gouvernement ge-daan, in dienst van Frankrijk te blijven, was van een te groot belang voor hun geheele verdere leven om hiertoe direct te kunnen besluiten. Zijne drie stafofficieren, FRANCKE, VAN SON en RIJK, waren betrekkelijk jong en bezaten zulke groote militaire verdiensten, dat elk gouverne-ment deze personen als een aanwinst voor de krijgsmacht mocht be-schouwen en wat VER HUELL zelf betreft; de hooge onderscheidingen, welke hem te beurt waren gevallen spraken meer dan woorden ver-

1) Niettemin krom later zijn adjudant J. C. RIJK, 29 Augustus 1814 als luitenant-ter-zee, 1e klasse in de Nederlandsche marine teruggekeerd, op tot vice-admiraal en minister van marine.

mochten te doen. Onbekend met de voornemens van den Souvereinen Vorst omtrent hunne personen bood de admiraal Hoogstdenzelven zijn eigen diensten en die van de officieren van zijnen staf aan, mits met behoud van rang en met de vergunning om de ridderorden, welke gehandhaafd zouden blijven en door militaire verdiensten waren verworven, te mogen blijven dragen. „Ik ben te zeer aan het Huis van Oranje verknogt 1) en zelfs aan de Persoon van den Prins, so dat ik mij verwijtingen soude doen, waar ik mij in de wereld ook mogte bevinden, indien ik mij beschuldigen konde, daaraan gemanqueert te hebben. Wat ik als militair gedaan heb, heeft gene gemeenschap met mijne particuliere opinie gehad, men soude mij het grootste onregt doen dit met elkander te vermengen.” Hij verzocht den Prins zich naar Frankrijk te mogen begeven om verantwoording af te leggen over zijn commando in Den Helder „en ook tevens (ik cacheere sulks niet), om daardoor onaangenaamheden te vermijden, welke ik in Holland na het schijnt te wagten hebbe. Mijn gedrag sal van een ieder meer gebillijkt worden, wanneer men er meer mede bekend sal sijn.”

't Moet ieder wel teleurstellen, dat dezelfde man, die liever verkoos de lont in het kruit te steken dan de plicht tegenover zijnen keizer te verzaken, nog geen half jaar later in dergelijke bewoordingen zoete broodjes komt bakken. Niemand minder dan onze groote staatsman Thorbecke heeft in zijne Historische Schetsen van VER HUELL gewaagd: „In zulke tijden vindt het gelukkig verraad toejuicing, maar er is eene ongewone sterkte van wil noodig, om niet met de menigte te loopen”. Toch wordt de glans der gulden termen, waarin de weigerende antwoorden van den admiraal op vier achtereenvolgende sommaties waren vervat, eenigszins verduisterd door dezen laatsten brief, waarin hij, terecht, de belangen zijner onderhebbende officieren bepleit, op minderwaardige wijze echter na al het gebeurde ook zijne eigen toekomst in den gunst van den herstelden vorst aanbeveelt.

Toen RIJK 6 Mei uit Den Haag terugkeerde, deelde hij den admiraal mede den indruk te hebben gekregen dat men „veeleer geneigd was VER HUELL te verwijderen dan te behouden”. Namens den Souvereinen Vorst antwoordde de commissaris-generaal VAN DER HOOP dan ook, dat het aan den vrijen wil van Ver HUELL zelf en van zijne drie adjudanten werd overgelaten, ter verantwoording of ter voortzetting van hunnen dienst naar Frankrijk terug te keeren of in Holland te blijven. In 't laatste geval zouden hun, evengoed als alle andere burgers van den staat die wetten ten goede komen, welke de veiligheid van stille ingezetenen waarborgen. De commissaris-generaal had geen orders bekomen, op verdere punten uit den brief van den admiraal

1) Als aanhanger van het Huis van Oranje en adjudant van den admiraal VAN KINSBERGEN was VER HUELL destijds getuige geweest van het afscheid der vorstelijke familie aan het Scheveningsche strand.

nader in te gaan; over de diensten, door hem en de officieren van zijnen staf den lande aangeboden, werd met geen woord gerept.

Na persoonlijk afscheid te hebben genomen op alle oorlogschepen in het Nieuwe Diep, scheepten VER HUELL en zijn staf zich 9 Mei in aan boord der brik le Genie, die, door tegenwind in haar vertrek vertraagd, 11 Mei koers zette naar Hâvre. Diep ontroerd zag de admiraal de vaderlandsche kust aan de kim verdwijnen. Van boord zond hij den generaal DE JONGE de volgende symphatieke regelen toe, die beide bevelhebbers tot eer verstreken: „Je vous remercie beaucoup, mon cher Général, des marques de politesse que Vous avez bien voulu me donner, depuis que nous nous avons pu donner la main.”

In Frankrijk aangekomen werd VER HUELL met de grootste onderscheiding ontvangen en met eerbewijzen overladen. Door den koning benoemd tot inspecteur-generaal der Fransche marine maakte deze hooge betrekking in vreemden dienst op zich zelf reeds voor den admiraal eene naturalisatie gewenscht. De miskening in zijn vaderland ondervonden en de koele bejegening door den Souvereinen Vorst, tijdens diens verblijf te Parijs hem wedervaren, hadden hem gegriefd en verbitterd. Door zijne naturalisatie tot Franschman verbrak hij de laatste banden met zijn vroeger vaderland, diens vorstenhuis en diens marine.

4 Februari 1764 te Doetinchem aan den IJsseloever geboren, ontsliep CAREL HENDRIK graaf VER HUELL, „de Hollandsche schout-bij-nacht” zooals NAPOLEON hem placht te noemen, 25 October 1845 te Parijs. Zijne assche rust aan de boorden der Seine in vreemden bodem op de bekende begraafplaats Père la Chaise.

Waarom moet m. i. Psychologie gedoceerd worden aan onze inrichtingen van militair onderwijs?

Het leger bestaat uit levende strijdkrachten en doode weermiddelen. De levende strijdkrachten bestaan uit menschen en paarden. Vreemd klinkt 't, maar toch is het waar n.l.: dat de doode weermiddelen zich in een buitengewone belangstelling mogen verheugen. Het paard deelt ook in die belangstelling. De mensch, naar het mij voorkomt, in mindere mate.

En toch hebben deze doode weermiddelen absoluut geen waarde, wanneer ze niet bediend worden door den mensch. Om een zoo groot mogelijk rendement te verkrijgen, zullen we de factoren moeten kennen, welke bij den mensch werken bij het bedienen dier weermiddelen. Deze zijn van lichamelijken en van moreelen aard.

De moreele factoren zijn de voornaamsten.

De Psychologie houdt zich bezig met de bestudeering dezer factoren. Zij tracht te verklaren, hoe de psychische persoonlijkheid met haar waarnemen — denken — voelen en willen, reageert op uitwendige omstandigheden. Een voorbeeld moge dit duidelijk maken.

Drie personen liepen op een zonnigen dag op een stoffigen weg. Een hevige dorst kwelde hen. Langs den weg stonden wijnstruiken waarbij een opzichters woning. De trossen druiven prikkelden hun gezichtszenen en daardoor hun smaakzenen zeer.

De eerste vroeg den opzichter of hij een tros druiven kon koopen. De opzichter had den pertinenten last van zijn chef ontvangen, dat hij geen enkelen tros druiven mocht afgeven.

Deze persoon vervolgde zijn weg en stilde zijn dorst niet met de druiven. No. 2 vroeg eveneens den opzichter om een tros druiven. De opzichter gaf weder een weigerend antwoord. No. 2 vervolgde zijn weg, maar uit het gezicht zijnde van den opzichter, nam hij een tros druiven.

No. 3 zag een tros druiven, kreeg dorst, vroeg niets, en trok hem van den struik.

Zoo werken op den milicien in zijn nieuwe omgeving ontelbare, nieuwe, nooit ondervonden prikkels. De gezinsverpleging gaat over in een gestichtsverpleging. Nu is het algemeen bekend, dat de gestichtsverpleging op den een kalmeerend, op den ander irriteerend werkt. De milicien ziet zich geplaatst tusschen de meest heterogene individualiteiten. Hij verkeert zelf in de gevaarlijke puberteitsjaren met zijne neigingen tot uitersten.

Nu weet ik wel, dat de puberteitsjaren bij de meesten zonder stoor-

nissen voorbij gaan, maar enkelen ondervinden daar zeer zeker de gevolgen van. Deze enkelen oefenen soms een nadeeligen invloed uit op de anderen. Het gros onzer miliciens is van een zeer goed gehalte, waarmede men niet den minsten last heeft. Het zijn enkele lastige elementen, die men speciaal moet kunnen onderkennen. Hunne karakterfouten moet men kunnen opsporen. Hunne negatieve aanzettingsfactoren moet men trachten te remmen en hunne goede eigenschappen trachten te ontwikkelen, ten einde hun besmettenden invloed op de anderen zoo gering mogelijk te maken.

De psychologie tracht nu een beeld te geven van de norm met hare verschillende variëteiten. De norm is gelegen tusschen de positieve en negatieve abnorm. Het is dus duidelijk, dat die lastigen meestal zullen zijn de grensgevallen van de norm en dat de abnormale intensiteit van de een of andere kwaliteit de oorzaak is van het lastig zijn. Door de norm der kwaliteit te kennen, springt spoedig het abnormale der kwaliteit naar voren. Onderkent men deze, dan is er kans, door haar te bewerken, haar terug te dringen tot de norm. Bij enkelen zal dat nooit gelukken. Zij zijn het, die later de rijkswerkinrichtingen en de gevangenissen vullen, wanneer hun weinige levensenergie gevoelige schokken krijgt.

Hoe eerder deze menschen uit het leger verwijderd worden, hoe beter zulks is voor het moreel van het leger. Ik voel hier ook het gevaar voor simulatie; maar dit ware te ondervangen, door deze menschen bij een afzonderlijke afdeling, een zg. militaire tuchtschool onder te brengen, waar ze toch hun dienstdtijd moeten volbrengen. Simulatie zal hun dan niets baten.

Door ons zelf te toetsen aan de norm, zullen we eerder kennis maken met onze negatieve factoren. Wij zullen zelfkennis krijgen op een betrekkelijk jongen leeftijd en niet zooals nu, na lange jaren en ten koste van vele teleurstellingen. Deze factor komt het moreel van den troep ten goede en ons zelf in de eerste plaats. We zullen rekening gaan houden met onze kwaliteiten en hare grenzen. In zijn rede „De Toekomstige Eeuw der Psychologie zegt Prof. HEIJMANS zoo duidelijk: „Un homme averti en vaut deux”. Wie zijne afwijkingen kent zal veel gemakkelijker de eerste symptomen van die afwijkingen opmerken, veel duidelijker het daarin liggende gevaar beseffen, veel dieper de verplichting gevoelen alle krachten op de afwending van dat gevaar te concentreren, dan iemand, die de zelfde symptomen opvat als toevallige, op zich zelf staande, op niets terug en op niets vooruit wijzende verschijnselen”.

Onze objectiviteit zal zich verruimen. De handelingen der aan ons toevertrouwde miliciens zullen we beter kunnen waardeeren; de wraak-idee uit het oude recht zal plaats maken voor de idee, dat straf dient om den mensch te verbeteren. Men zal niet alleen gevoelen, maar ook begrijpen, dat een vermaning bij den een dezelfde uitwerking heeft als 4 dagen provoost bij den ander. Ieder mensch is een individu. Wij moeten rekening houden met zijn individualiteit. Doen we dat niet, dan

maken we zijn individualiteit niet zoo rendabel mogelijk. Tegenwoordig wordt juist van den enkelen man meerdere zelfstandigheid geëischt. Vroeger behoefde men alleen massa-psychologisch te werk te gaan.

We moeten niet vergeten, dat een zeer voornaam karakterelement, nl. het verstand, bij de groote massa veranderd is en nog steeds zal veranderen in positieve richting. (Men denke aan de Leerplichtwet.)

Door den milicien alleen militair-technisch op te voeden maken we hem niet zoo rendabel mogelijk. Zijn moreel was, is en blijft nog de voornaamste oorlogsfactor. Ook verwacht ik van de Psychologie, dat begrippen als zelfopoffering, moed, liefde tot het Vorstenhuis en Vaderland, kameraadschap, beteekenis van het vaandel, den jongen officier duidelijker zullen worden.

De Psychologie is bevorderlijk voor het idealisme, zoo onontbeerlijk voor ons, zoo bij uitstek ideëel beroep. In punt 2, blz. 2 van de gevechtshandleiding lezen we: „Tot de geestelijke krachten behooren in de eerste plaats de moreele eigenschappen van de troepen. De geestelijke krachten worden aangekweekt door een oordeelkundige opleiding.”

Weet de jonge officier wat geestelijke krachten zijn? Heeft hij wel eens gehoord van de eigenschappen van het moreel? Kent hij de elementen van het moreel? Waar heeft hij ze geleerd? Wanneer hij het bestaan van die moreele krachten alleen bij name kent uit voorschriften, zonder hare beteekenis en hare correlaties te begrijpen, hoe kan er dan sprake zijn van oordeelkundige opleiding.

De opleiding dient tevens om de moreele krachten van den soldaat te ontwikkelen, maar dat kan de jeugdige officier niet, omdat hij niets weet en nooit iets geleerd heeft van den psychischen mensch.

De moreele eigenschappen worden o. a. bevorderd door het aankweken van een onderling vertrouwen. Hiertoe is weer noodig kennis der karakterelementen (speciale psychologie).

Ik geloof, dat het zeer mooie punt 6 van de gevechtshandleiding niet begrepen wordt door den jeugdigen officier, niettegenstaande hij misschien op het examen het bewuste punt 6 letterlijk heeft opgedreund, om het den volgenden dag weer te zijn vergeten.

Ook zou ik graag zien, dat in punt 7 werd gewezen op de besliste correlaties, die er bestaan tusschen de fysieke en psychische (moreele) krachten.

Door dat deze correlaties over het hoofd worden gezien, heerscht er wel eens disharmonie tusschen de fysieke en moreele krachten.

Wanneer er te veel fysieke energie gevegd wordt, zal dat ten koste gaan van de psychische energie. Men moet niet uit het oog verliezen, dat ieder individu een bepaalde hoeveelheid fysieke zoowel als psychische energie heeft. Deze energie heeft hare grenzen. De psychologie tracht in de norm die grenzen op te sporen.

Ook lezen we in punt 7.

„De ervaring leert, dat de vaste wil, ook ten aanzien der fysieke krachten veel vermag,” enz. Heeft de jeugdige officier eenig begrip van

wat de wil is in haar wezen. Begrijpt hij het leugenachtige wat er gelegen is in het spreekwoord „Willen is kunnen”?

Dat ellendige spreekwoord heeft zoovele menschenlevens verwoest en is blijkbaar uitgevonden door iemand, die van het psychische element, de wil, geen notie heeft.

Voorts staat in punt 7: „ook in het doorstaan van vermoeienissen en ontberingen moeten de officieren hunne manschappen tot een voorbeeld strekken.” Zeer mooi! De luitenant-kolonel MONTAIGNE zegt in zijn „Vaincre”: „Waaraan merkt de soldaat in het gevecht het verschil tusschen hem en den officier? Op het commando „Voorwaarts” is de officier de eerste die voorwaarts gaat.

Wordt in ons leger het correlatief tusschen fysieke en psychische krachten wel volkomen begrepen? Zijn de fysieke krachten van een compagniescommandant van 45 jaar dezelfde als die van miliciens van 20—30 jaar? De tekort komende fysieke kracht moet geleverd worden door psychische energie. Zal er in tijd van oorlog, wanneer de soldaat rust, van den C.Ct. geen psychische energie meer geveerd worden? Kan hij dadelijk zijn verbruikte fysieke energie aanvullen evenals de soldaat? Zouden in Duitschland en Frankrijk alleen tactische overwelingen geleid hebben tot het bèreden maken van C.Cten. Ik voor mij geloof, dat misschien wel onbewust, de fysieke elementen den doorslag gegeven hebben.

In het rijwiel bezitten we een uitstekend instrument om de fysieke krachten van C.Ct., op den langen weg, buiten het gevecht, te sparen. Dit zal zijne psychische krachten ten goede komen en indirect gunstig werken op het moreel van den troep.

Ik betoogde dit naar aanleiding van het zeer juist gestelde in punt 7: „De officieren moeten hunnen manschappen tot een voorbeeld strekken,” maar men moet de ouderen ook in de gelegenheid stellen het niet alleen te willen maar ook te KUNNEN.

In punt 8 staat: Naarmate de officieren hooger geplaatst zijn, klimt hunne verantwoordelijkheid en moeten zij vaster van karakter zijn. Wanneer men den aspirant-officieren de kennis der karakterelementen bijbrengt, zal dat hun later bij hun karaktervorming en bij karakterbeoordeeling groote voordeelen bezorgen.

Ook zal de kennis der Psychologie den officier de liefde voor zijne betrekking in groote mate doen vermeerderen en zal de eentonigheid van den dienst in de lange luitenantsjaren verminderen.

Hij zal meer belang gaan stellen in het menschenmateriaal, dat elk jaar verandert, nooit gelijk is, en dat men, naarmate men het beter begrijpt, steeds interessanter zal gaan vinden.

Men zal voldoening vinden in de gedachte: Ik heb de lichtung niet alleen militair technisch zoo goed mogelijk opgeleid, maar ook moreel haar karakterpeil een weinig verhoogd. Men is dan nuttig werkzaam geweest ten bate van het leger, het Vaderland. Men heeft zijn plicht gedaan, want men is werkzaam geweest ten bate van de menschheid.

Voor burgerleeraren wordt de kennis der psychologie ook nog niet vereischt. Maar er zijn al symptomen aanwezig, die doen vermoeden, dat hare kennis over eenige jaren een vereischte zal worden. Ik denk hier aan den zetel in de Paedagogie, die opgericht zal worden aan de Rijksuniversiteit te Groningen. Laten onze militaire inrichtingen van onderwijs in deze eens voorgaan, door hare leerlingen de kennis bij te brengen van het m. i. voornaamste onderdeel der Paedagogie.

Wanneer de jonge officier bij zijn korps aankomt, zal hij dadelijk practisch zijn menschenkennis moeten toepassen. Waarom hem dan de elementaire menschenkennis onthouden? De jonge officieren, afkomstig van den Hoofdcursus hebben ontegenzeggelijk voor op hunne collega's van de K. M. A., dat zij als soldaat bij den troep zijnde, een weinig practische soldatenkennis onbewust tot zich hebben genomen. Het soms onoordeelkundig optreden kan men den jongen officier niet kwalijk nemen. Hij heeft alléén militair technische kennis vergaard.

Het onhandig optreden van kaderreservisten nl. van hen, die de intermediaire opleiding volgden, is hiervan een juist voorbeeld. Deze kaderreservisten hebben een militair-technische stoomopleiding gehad en zijn bijna niet in de gelegenheid geweest een beetje practische soldatenkennis op te doen. Men leert den mensch, dus ook den soldaat niet in een paar dagen kennen.

Daar het individu in de massa andere kwaliteiten erlangt, is het voor den officier van het grootste belang, dat hij ook eenige kennis heeft der massa psychologie. Ik heb de kwaliteiten der massa wel eens hooren samenvatten als zijnde de volgende:

De massa is ijdel, dom, braaf, wreed; de massa heeft veel gevoel en weinig verstand.

Hier springen dadelijk 2 kwaliteiten naar voren; die het gemakkelijkst te bewerken zijn nl. de ijdelheid en het gevoel.

Wanneer men de oraties van den massa psycholoog NAPOLÉON leest, merkt men, dat waarschijnlijk onbewust, deze 2 kwaliteiten op geniale wijze door hem bewerkt zijn geworden.

Men denke aan zijn oratie gehouden tot zijne soldaten even voor den Slag bij de Pyramiden:

„Soldats, vous allez combattre le dominateur de l'Égypte.

Songez que du haut de ces monuments quarante siècles vous contemplent.”

Proclamatie 25 December 1799.

„Soldats, lorsqu'il en sera temps, je serai au milieu de vous et l'Europe se souviendra, que vous êtes de la race des braves.”

Corona, 7 November 1796.

„Soldats de la 39e et de la 85e vous n'êtes pas des soldats français. Général, faites écrire sur les drapeaux: „Ils ne sont plus de l'armée d'Italie.”

Bivak Austerlitz, 1 December 1805.

„Que sous le prétexte d'emmener les blessés, on ne dégarnisse pas les rangs et que chacun soit bien pénétré de cette pensée, qu'il faut

vaincre les stipendiés de l'Angleterre, qui sont animés d'une si grande haine contre notre nation."

Austerlitz, 3 December 1805.

Mon peuple vous reverra avec joie et il vous suffira de dire: J'étais à la bataille d'Austerlitz pour que l'on réponde:

„Voilà un brave."

Gent 15 Juli 1803.

Le coeur de la Tour d'Auvergne, premier Grenadier de la république, mort à la bataille de Neubourg le 28 Février 1799 continuera à être porté ostensiblement par le fourrier de la compagnie de Grenadiers de la 46e demibrigade, dans la quelle il servait. Le nom de Latour d'Auvergne sera maintenu dans les controles, et dans les revues; il sera nommé dans tous les appels et le caporal de l'esconade dont il faisait partie, répondra par ces mots: „Mort au champ d'honneur."

GEORGES BARRAL zegt in zijn: NAPOLÉON Ier. Allocutions et proclamations militaires. „Nos officiers, tout en vivant au milieu des troupes en restent isolés par leur attitude dédaigneuse ou glacée. Ils ne savent pas en un mot parler à leurs soldats.

NAPOLÉON le savait et jamais il n'a hésité à se tenir en contact permanent avec ses armées, non seulement par une présence réelle, mais surtout par une continue communication intellectuelle. L'amour propre chez le soldat est le véhicule du devoir et de la gloire. Il faut préparer les moyens moraux, fortifier l'esprit et le coeur, consolider la fréquentation avec l'âme du soldat. Ce sont les moyens les plus certains pour amener l'endurance en temps de campagne, empêcher les paniques, assurer la victoire."

Men ziet deze massa-psychologische kwaliteiten ook exploiteeren door leiders van groote corporaties. De kwaliteiten domheid en gevoel maken, dat de verbeeldingskracht zeer intens ontwikkeld is bij de massa. De massa wil beelden en door beelden beziel worden. Onwaarschijnlijke beelden hebben meestal nog het bezielendst vermogen. Waarom hebben onze infanteristen niet op hunne schako's de woorden: „Waterloo", „Citadel van Antwerpen", „Tiendaagsche Veldtocht"?

Waarom onze huzaren niet den doodskop?

De kracht van de herhaling is bij ons zoo weinig merkbaar. Waarom herhalen we niet elken dag: „Nederland kan zich verdedigen." Waarom worden er geen populaire werkjes onder onze soldaten verspreid, waarin overtuigend verklaard wordt, dat wij ons vaderland kunnen verdedigen?

De oude raseigenschappen van het Nederlandsche volk zullen dan weer uit het onderbewustzijn in het bewustzijn worden opgeroepen en de band tusschen het Nederlandsche volk en het leger zal er hechter door worden. Kan de Psychologie dat alles geven? Het antwoord kan niet anders dan subjectief zijn: maar luidt: „Ik geloof het."

H. C. ROUFFAER.

Bekeerd gebond!
Zin bij 614

Van het oorlogstooneel in Griekenland in 1912.

Herinneringen en indrukken van het Grieksche Intendancewezen.

DOOR

G. C. A. HARSVELDT,

Luitenant-Kolonel Intendant.

Met toestemming van den schrijver, den Majoor Intendant AXEL HULTKRANTZ van het Zweedsche Leger, welke met den Luitenant-Kolonel van den Generalen Staf CARL Graaf RUDENSCHÖLD den Balkanoorlog aan Grieksche zijde heeft gevolgd, mogen hieronder eenige indrukken en feiten worden medegedeeld, ontleend aan het Svensk Intendenturtidskrift.

I.

Bij het uitbreken van den oorlog was de reorganisatie van het Grieksche leger door Fransche instructeurs in vollen gang.

Niet alle officieren waren bekend met de nieuwe leidende denkbeelden. De Grieksche intendance-officiëren beheerschten niet allen de Fransche taal, nog minder de Duitsche of Engelsche.

In 't laatst van November 1912 stond de hoofdmacht van het Grieksche leger, 7 divisien sterk, deels in Saloniki, deels in West-Macedonië, waar men de laatste overblijfselen van het Turksche leger vervolgde. Een achtste divisie opereerde in Epirus.

Men zou nu verwachten dat onder die omstandigheden in Athene een betrekkelijke rust zou heerschen. Dit was echter geenszins het geval. Tot onze verwondering vonden wij alle autoriteiten aldaar op het ijverigst met allerlei oorlogsvoorbereiding bezig. In de werfbureaux werden nieuwe vrijwilligers met duizenden aangenomen, en in de omstreken was men druk doende met de eerste oefening van die nieuwe troepen. Overal ontmoette men wagens, zwaar beladen met allerlei uitrustingsstukken in een of ander stadium van wording, welke door knapen als voerlieden — de mannen waren allen in den oorlog — naar de verschillende werkplaatsen werden vervoerd.

Beter laat dan nooit, dachten wij. Op de reis van Patras was ons toch herhaaldelijk opgevallen hoe slecht vele manschappen, belast met de bewaking van den spoorweg, gekleed waren.

Maar toen wij eenige uren later onze opwachting maakten bij den president van den ministerraad, tevens minister van oorlog, VENIZELOS

— een in hooge mate imponeerende persoonlijkheid — en het spoedig einde van den oorlog ter sprake kwam, vertoonde zich een fijn sceptisch lachje op diens intelligent gezicht. Hij richtte zich in 'zijn volle reusachtige lengte op en maakte een betekenisvolle afwerende beweging met de hand. Maar hij zeide niets. Wat beteekende dat? Was hij dan werkelijk een ziener die zijn blik in de toekomst had? Zeker is het in ieder geval dat deze achtmaandsche oefeningsperiode op het oorlogsterrein het Grieksche leger tot welzijn heeft gestrekt en het heeft voorbereid voor den tweeden balkanoorlog.

In het departement van oorlog werd met groote inspanning gewerkt. Het legerbeheer is, overeenkomstig het Fransche voorbeeld, zoodanig ingericht dat zooveel mogelijk wordt gecentraliseerd. Het departement is in verschillende afdeelingen gesplitst met zelfstandig besluitende chefs. Hier geschieden de meeste aanschaffingen ten behoeve van het leger in het groot, waarbij men zich bediende van de medewerking van buitenlandsche agenten. De eigen industrie leverde weinig belangrijks op. In het bijzonder voorzag Frankrijk en Italië het Grieksche leger van materieel van allerlei soort. Levensmiddelen werden in groote hoeveelheden uit Egypte betrokken.

Voor het transport op en naar het oorlogstoooneel had er een innige samenwerking plaats tusschen de verschillende afdeelingen en het bureau der communicatiemiddelen van den generalen staf. Hoewel in dit stadium van den oorlog de geheele aanvoer van het benoodigde voor het leger over zee plaats had, merkte men in dit brandpunt van het transportwezen geen enkel zeeofficier op. En toch werd van daar uit ieder schip bevracht, voor het etappenhoofdstation Saloniki, waaruit op dat oogenblik zes divisieën werden verpleegd.

Padvindders werden gebezigd voor ordonnansendienst en voor het verrichten van eenvoudig schrijfwerk. Vaderlandsliefde en ijver om ook te mogen medewerken tot het groote doel, had van die knapen zeer gewilde en geschikte helpers gemaakt.

Wij verkregen overigens den indruk dat, voor de rusteloze werkzaamheid van den vroegen morgen tot den laten avond, zooals toen in Athene werd waargenomen, de capaciteit van gepensionneerden geenszins voldoende was, omdat die oudere werkkrachten daarvoor de noodige veerkracht misten. Integendeel was voor dien dienst in het hart des lands het beste personeel bestemd en waren alle plaatsen met jeugdige krachten bezet, d. w. z. met officieren in hunne beste jaren.

Tot mijn leedwezen, had ik geen gelegenheid, de werkwijze van de intendance afdeeling van het departement van oorlog te bestudeeren.

Het economisch en financieel beheer van het Grieksche leger toch was lang niet zijn zwakste zijde. Alles was naar de regelen van goed koopmanschap ingericht. Ik herinner mij, dat de Russische consul op Creta, met wien ik een zeereis maakte, sterk den nadruk legde op de soliede economische grondslagen waarop het systeem van aanschaffingen berustte.

Herhaalde malen werd nu ons het zichtbare bewijs geleverd, dat de Grieksche handelingen allen meer of minder het kenmerk droegen van zaken doen. De voeding van het leger, de directe betaling van soldijen, onderhoudskosten enz., geschieden met den minst mogelijken omslag. Maar tegelijkertijd gaf men naar buiten den indruk van de grootst mogelijke soliditeit door contante en punctueele betaling van alles, wat door het leger was aangekocht.

Zoo hoorden wij b.v. een ambtenaar van de, aan een buitenlandsche maatschappij behorende, Monastirbaan zijn hoogachting betuigen voor het Grieksche legerbestuur, dat, na met het recht van den veroveraar beslag te hebben gelegd op den spoorweg en na het verkeer naar eigen behoeften te hebben geregeld, niettemin even nauwgezet en zonder aangemaand te zijn elk, tot zelfs het kleinste transport betaalde. Op gelijke wijze trad men op tegenover de bevolking van Macedonië. Geld was altijd voldoende voorhanden.

Het legerbestuur had op nagenoeg de geheele koopvaardijvloot beslag gelegd voor troepentransport, etappendienst enz. Maar van den anderen kant had men de reederijen te vriend gehouden. De zaken werden n.l. zoo geregeld dat slechts een bepaald gedeelte van de tonnenmaat der vaartuigen voor krijgsoeinden werd benut telkens wanneer een reis naar Saloniki werd gedaan. De overschietende ruimte kon door de reeders voor eigen handel worden gebruikt. En de gevolgen daarvan waren, dat de reederijen goede zaken maakten en de landsbelangen in dat transport tusschen het hart des lands en het oorlogstooneel uitstekend werden verzorgd.

Wij maakten de reis naar Saloniki van af Piraeus op een dergelijke stoomboot mede. Het vaartuig had voor het leger 250 ton meel geladen benevens een transport aanvullingstroepen. Voor het overige werd de boot voor particuliere doeleinden gebezigd. En die ruimte werd goed gebruikt. Men lette er niet zoo erg op of meer passagiers vervoerd werden, dan het vastgestelde aantal, kortom beide partijen waren zeer tevreden.

De uitgaven voor het onderhoud van den Griekschen soldaat waren niet hoog. De menschen werden waarlijk niet verwend. Volgens inlichtingen van een officier der intendance bedroegen de onderhoudskosten per dag:

Voor brood	fr. 0.25
Overige levensmiddelen	„ 0.30
Kleeding en uitrusting	„ 0.40
Soldij	„ 0.05
Totaal	fr. 1 —

Hieruit blijkt dat de voeding van den Griekschen soldaat karig beedeeld en zijn oorlogsuitrusting eenvoudig was. Het geringe bedrag der soldij wijst er tevens op hoe weinig pretentiën men in dat leger heeft. En toch was de soldaat tevreden. Nergens werden teekenen van misnoegen waargenomen. Waar men op het oorlogsveld ook kwam, overal

zagen de troepen, in weerwil van de doorgestane vermoeyenissen, er tevreden en opgewekt uit.

De Grieksche intendance officieren gaven een goeden indruk. Uniform bruin grijs met oranje biezen.

De organisatie van het intendance personeel was van hetzelfde type als in de andere landen, waar men door de Franschen is geïnspireerd.

Men vond er intendance officieren van allerlei soort en categorie. Het personeel in de hoogere staven was van een geheel ander gehalte en werd geheel anders gerecrueteerd dan datgene, hetwelk belast was met den administratieven dienst bij de lagere troepenverbanden.

Bij elke divisie bevond zich een hoofdofficier met den rang van majoor als divisie intendant, benevens drie subalterne intendance officieren, zoomede 15 officieren voor comptabelen- en verplegingsdienst.

Bij de onderdeelen was men ook ruimschoots van verplegingspersoneel voorzien. Elke infanterie-regimentsstaf bezat een verplegingsofficier en een comptabel officier, beiden bereden; bovendien trof men bij elken bataljonsstaf een officier aan, die beide functiën n.l. die van verplegingsofficier en die van administrateur in zich vereenigde. Ook voerde deze het bevel over den bataljonstrein.

Bij het etappenwezen waren vele officieren der intendance van lagere rang werkzaam. Intusschen bleken ook zij lang niet slecht voor hunne taak berekend te zijn. Meerendeels waren het jongelieden, afkomstig uit de ontwikkelde klasse, die tijdelijk als reserve officier dienst deden. Alleen als men vragen stelde, betreffende het intendance wezen in ruimeren zin, bleven zij niet zelden het antwoord schuldig.

II.

Alvorens een schets te geven van de organisatie van den etappendienst is het noodig in 't kort te vermelden op welke wijze de militaire operatiën op het Grieksche oorlogstooneel verliepen.

De Grieksche hoofdmacht bestaande uit 7 divisiën en een zelfstandige cavalerie brigade ter gezamenlijke sterkte van 110.000 man, onder bevel van den Kroonprins, was, na de concentratie in de vlakte van Larissa, op 18 October de grens overgetrokken in het bergland van Zuid-Macedonië. Na een klein gevecht bij Elassora werden de Turken in den slag bij Sarandaporon verslagen. Den 26^{en} October bereikte het leger Kozani, alwaar aan de 5e Divisie werd opgedragen den naar het noorden uitwijkenden vijand te vervolgen, terwijl de hoofdmacht van het leger naar het noordoosten, in de richting van Verria, trok. Toen daar berichten werden ontvangen, dat de Turksche hoofdmacht stelling had genomen bij Janitza, rukte de Kroonprins onverwijld over Vertekop tegen die stelling op. En daar werd op den 1^{en} en 2^{en} November de slag geleverd die over het lot van Saloniki besliste. Het gevolg van de zege bij Janitza was, dat het Grieksche leger, nadat de vernielde

bruggen over de Vardar hersteld waren, zonder verderen tegenstand te ontmoeten, de hoofdstad van Macedonië binnenrukte. Dit geschiedde op den 9^{en} November.

Inmiddels had de Ve Divisie bij Sorovitch een zware nederlaag geleden. Dit noodzaakte den Kroonprins, met achterlating van twee divisiën in Saloniki, opnieuw met de hoofdmacht naar het westen te gaan. Hij wierp de Turken terug en bereikte op 21 November Florina in de vlakte van Monastir. Hiermede waren de eigenlijke operatiën geëindigd en werd het hoofdkwartier door den Kroonprins naar Saloniki verlegd, terwijl de divisiën in West-Macedonië bleven om den verderen weerstand van de Turken te breken.

De verbindingslijnen waarvan men zich, gedurende de voormelde operatiën, voor den aan- en afvoer bediende, waren de navolgende.

Naar Larissa, regelingsetappenplaats gedurende de eerste periode van den veldtocht, leidde een smalspoorbaan van de havenstad Volo en een breedspoorbaan van Athene. Uithoofde van de gebrekkige emplacementen op de stations, zoomede van de uiterst ongunstige hellings- en krommingsverhoudingen konden op den laatstgenoemden spoorweg slechts treinen van hoogstens 12 wagens worden samengesteld. Het zij in het voorbijgaan aangestipt dat dit spoorwegtraject wellicht een van de fraaiste van Europa is, vooral bij de Thermopijlen waar het zich door een woeste bergstreek slingert.

Er konden voorts slechts 7 treinen per dag in elke richting vertrekken.

Ten gevolge van deze ongunstige omstandigheden had men van den Athene—Larissa spoorweg slechts gering nut kunnen trekken bij de concentratie van het leger en was daartoe hoofdzakelijk gebruik gemaakt van transporten over zee naar Volo, vanwaar verder naar Larissa werd gemarcheerd.

Ten Noorden van Larissa kon alleen over landwegen worden beschikt. Deze waren, zoodra de Thessalische vlakte werd verlaten zeer slecht. Want behalve den grooten weg van Larissa over Kozani naar Verria, trof men er alleen smalle bergpaden over de passen aan, die slechts voor colonnes pakdieren begaanbaar waren. De zoeven genoemde weg was ook niet best en bij slecht weder moeilijk bruikbaar. Automobielen bleven dikwijls in de modder steken.

Naarmate men dichter bij Verria kwam, werd de toestand beter. Daar werd het terrein vlakker, meer bebouwd en daardoor rijker aan wegen.

Tevens was men in de nabijheid van de kust gekomen, zoodat gebruik kon worden gemaakt van den zeeweg in verbinding van transporten te land.

Toen het leger te Saloniki was aangekomen, waren de transportmoeilijkheden voorbij omdat, van toen af aan, de aanvoer over zee en verder naar het Westen, onder gebruikmaking van de voortreffelijk ingerichte Monastirbaan kon plaats hebben.

De leiding van den dienst op de voornoemde verbindingslijnen was in het Grieksche leger niet in handen van een afzonderlijke autoriteit, noch van een etappendirectie met staf zooals in vele andere legers.

In plaats daarvan werd de geheele dienst uitgevoerd door een transportafdeeling in het hoofdkwartier. Deze afdeeling, die een integreerend deel van het hoofdkwartier uitmaakte, stond onder het bevel van een luitenant-kolonel van den Generalen Staf en bestond uit een aantal officieren, waaronder ook marine-officieren, onder-officieren en minder personeel. Hare taak was om, op voorstel van, of na gepleegd overleg met de hoofden van de verschillende takken van dienst (legerintendant, legerarts, enz.) de benoodigde transporten van uit het hart des lands te verrichten tot aan de eindstations der divisien. Hierbij moest natuurlijk ook overleg worden gepleegd met het departement van oorlog en het bureau der communicatie van den Generalen Staf in het hart des lands. Evenzoo omvatte de taak der transportafdeeling, het zorg dragen voor het vervoer op de geheele etappenlijn van de overgangsstations en verder tot de eindstations der divisien. Hier was hare taak geëindigd.

Op de eindstations der divisien ging de verantwoordelijkheid op een andere autoriteit over: den chef van het eindstation. Door diens zorg werd het benoodigde aan de divisien toegevoerd. Hij had den rang van kapitein van den Generalen Staf. Deze betrok het benoodigde van de transportafdeeling van het Hoofdkwartier naar behoefte, richtte de noodige munitiedepôts, magazijnen, veldhospitalen, enz. aan het eindstation op en was er voor aansprakelijk dat de verschillende, op het eindstation aangewezen, divisien het noodige ontvingen. Konden deze het niet met de beschikbare korpstreinen afhalen, dan was het zijn taak de artikelen naar haar toe te zenden, met behulp van étappencolonnies, automobielen, enz. De divisien hadden zich mitsdien voor de voldoening hunner behoeften tot hem 'en niet tot het Hoofdkwartier of den Legerintendant te wenden. Alleen bijaldien een' divisiecommandant bleek, dat de eindstationschef voor zijne divisie, om het zoo maar uit te drukken, minder goed zorgde dan voor een andere, m. a. w. in geval van conflicten, kon de divisiecommandant zich tot den legercommandant wenden.

Vooropgesteld moet worden dat een dergelijk systeem eenvoudig was. Het geheele stelsel eischt voor den eindstationschef, die eigenlijk de functien uitoefent welke ten onzent aan het regelingsstation zijn toebedeeld, een bekwaam, doortastend en veel initiatief en tact bezittend officier. Hij heeft n.l. niemand met wien hij zich beraden kan voor het voldoen aan de vorderingen welke hem door de divisien worden gesteld. De eischen van vele hooge heeren moet hij inwilligen, maar hij alleen moet beslissen wien hij het eerst zal helpen. Een alles behalve aangename positie.

De eindstationschef had onder zijn bevelen een staf waarin ondergeschikt personeel van de onderscheidene takken van dienst, intendance, geneeskundige dienst, enz. waren vertegenwoordigd en beschikte voorts over het noodige personeel voor de oprichting van de verschillende inrichtingen.

Wat de verdere organisatie betreft, zoo had men bovendien etappencommandanten met een verstrekkende bevoegdheid in de grootere plaatsen Larissa en Saloniki en voorts garnizoenscommandanten met troepen en zeer talrijk gendarmeriepersoneel op zoo goed als alle stations en halteplaatsen van de etappenlijnen. Men bevond zich toch overal in vijandelijk land.

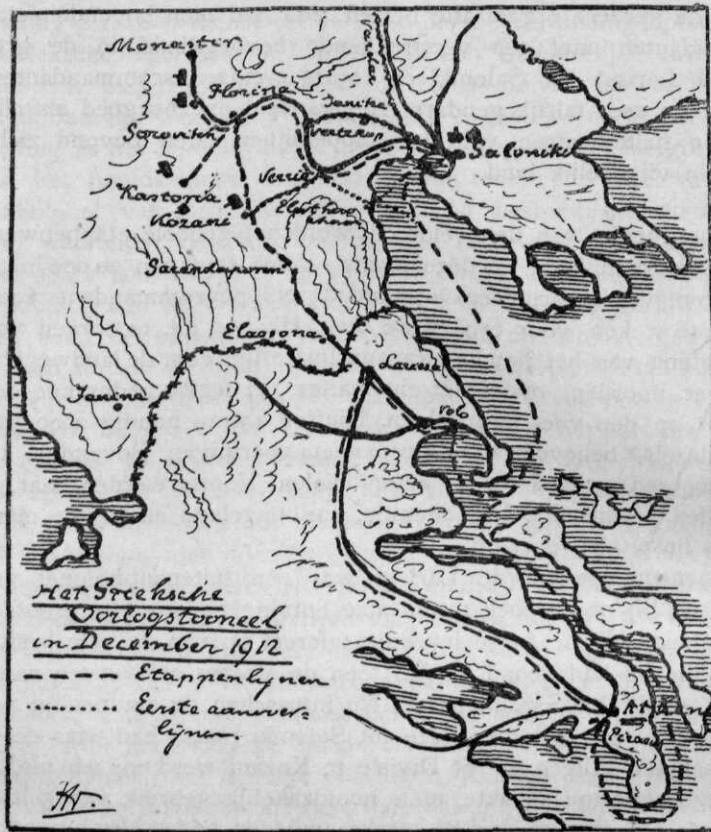
Bij het begin van den veldtocht werd het geheele etappenwezen te Larissa georganiseerd. In deze plaats — een stad van 20.000 inwoners, met groot vredesgarnizoen — stond de etappencommandant, vooral in de eerste weken, voor een zware taak. Hij had n.l. te zorgen voor de aanschaffing van het noodige transportmaterieel voor de landwegetappen naar het noorden, opdat het eindstation het leger, gedurende den opmarsch, op den voet kon volgen. Hiertoe waren noodig 2000 paarden of muilezels, benevens 1500 bespannen voertuigen. Bovendien kon de hand worden gelegd op 27 automobielen. Voorts werden daar groote voorraden levensmiddelen, munitie, enz. opgelegd en richtte men bakkerijen, hospitalen enz. op.

Etappencommandant te Larissa was een luitenant-kolonel van de Infanterie. Bij ons bezoek ter plaatse ontving hij ons met groote voorkomendheid. Hij hing een levendig tafereel op van de vele beslommingen die hij had gehad, vooral toen de stroom gekwetsten aankwam na den strijd bij Sarandaporon. Nu intusschen de etappenlijn verlegd was en alle aanvoer over zee tot Saloniki plaats had, was de dienst gemakkelijker. Alleen de 5^e Divisie te Kozani werd nog van uit Larissa verpleegd. Hiertoe maakte men hoofdzakelijk gebruik van 5 lastautomobielen. De weinig drukke werkzaamheden boden den vriendelijken commandant de gelegenheid ons herhaaldelijk te onthalen op mooie automobieltochten door de groote zonnige Larissa vlakte. Tot chauffeur had hij een jong Grieksch millionair, die zich met zijn wagen vrijwillig ter beschikking van het legerbestuur had gesteld.

Bij den voorwaartschen marsch van het Grieksche leger waren de werkzaamheden van het eindstation, dat steeds voeling moest houden met de divisien, van het grootste belang.

Met de functien van chef aan het eindstation was belast de kapitein van den Generalen Staf TSEROULIS, een, naar later bleek, daarvoor bijzonder geschikt officier met goeden practischen kijk op zaken en onverwoestbare geestkracht. Wij maakten kennis met hem in het eindstation Sorovitch aan den Monastir spoorweg. In het schamele kantoortje van het stationsgebouw, terwijl het werk zijn voortgang had, terwijl ordonnansen kwamen en gingen en telegrammen ontvangen en verzonden werden, gaf hij ons, onder een glas cognac, met de meeste bereidwilligheid een inzicht in de wijze hoe het eindstation gedurende den afgelopen tijd had gewerkt.

Laat ons hooren, wat hij ter zake vertelde:

„In het begin ging alles goed. Totdat het leger bij Kozani kwam. Gedurende dezen voorwaartschen marsch van 110 K.M., waarover het leger — gevechtsdagen en rustdagen inbegrepen — 8 dagen had gedaan, trad op 5 verschillende plaatsen het eindstation in werking. De transporten, welke verricht werden met wagencolonnes, colonnes pakkieren en automobielen, voldeden over het algemeen goed.

Maar daarna ging het minder voorspoedig. De Kroonprins wilde n.l. onmiddellijk voortrukken naar Verria, op een afstand van 60 K.M. naar het noorden gelegen, zonder eerst af te wachten dat het etappen wezen daarop was ingericht. Men vestigde zijn aandacht erop dat het leger in zoodanig geval eenige dagen zonder regelmatigen aanvoer zou moeten blijven. Maar hij nam de verantwoordelijkheid daarvoor geheel op zich en gaf het bevel tot voortrukken. De gevolgen waren dan ook dat het leger, welks voorraden niet konden worden aangevuld, gedurende drie dagen uitsluitend moest leven van de opbrengst van de streek welke doorgetrokken werd. En die opbrengst was schraal genoeg.

Intusschen bereikte ook het eindstation Verria, zonder tusschen Kozani en die plaats in werking te zijn geweest. Aan het einde van elken

dagmarsch werd halt gehouden, soms in zulke onaanzienlijke gehuchten dat van bivaks gebruik moest worden gemaakt. In al die halten werden commandanten aangesteld en tijdelijke hospitalen ingericht. Deze maatregel was noodzakelijk voor het opnemen van de zieken en achterblijvers, die in het gebergte rondwaalden en, ten gevolge van den snellen voorwaartschen marsch, niet bij hunne onderdeelen konden aansluiten.

In Verria raakte de benzine op en werd daardoor de automobiendienst stop gezet. En dit bracht nieuwe zwaarigheden mede.

Echter was men nu de kust genaderd. Met medewerking van de vloot werd een nieuw eindstation opgericht in de haven van Elevationchori. En van daar uit geschiedde nu een deel van den aanvoer, zoodat men in de eerste dagen over twee eindstations beschikte en ten tijde van den slag bij Janitza werd het benoodigde voor de hoofdmacht tot aan het station Vertekop van den Monastir spoorweg gebracht.

Maar daarna werd de geheele etappenlijn verlegd.

In het laatste tijdperk had men n.l. in de haven van Elevationchori 23 stoombooten verzameld, welke in Volo en den Piraeus geladen werden. Met deze schepen wachtte men nu totdat de vloot de mijnen, die op de reede van Saloniki waren gelegd, had opgeruimd ten einde daarna onmiddellijk het eindstation naar laatstgenoemde plaats over te brengen. Dit plan gelukte volkomen."

En met een lachje van voldoening in de heldere oogen schilderde hij verder hoe de vloot in de haven van Saloniki binnenliep juist één dag voor de aankomst van het leger en hoe hij, bij den intocht van de hoofdmacht, zelf bij het havenmagazijn stond, kant en klaar met zijn eindstation, om de divisien te bedienen.

Toen vervolgens de hoofdmacht van het leger den marsch naar het Westen aanvaardde, in de richting van de vlakte van Monastir, bleef het eindstation de eerste dagen in Saloniki. Immers kon men nu het leger bedienen, door het dagelijks treinen met levensmiddelen toe te zenden. Eerst toen het leger Florina naderde werd het eindstation naar voren gebracht en als plaats daarvoor verkoos men Sorovitch met het oog op zijn centrale ligging ten opzichte van de divisien, die van hier naar verschillende plateaux waren gedirigeerd. (Twee divisien naar Florina, een naar Kozani en een met cavalerie brigade naar Kastoria) Voor de beide in Saloniki achtergebleven divisien bleef het eindstation aldaar en werden de noodige werkzaamheden verricht door den étappencommandant ter plaatse.

Wij hadden gelegenheid om persoonlijk te bestudeeren hoe het eindstation te Sorovitch was ingericht.

Het dorp Sorovitch telde 2000 zielen van Grieksche nationaliteit en was, in het aldaar met de strijdkrachten van de Ve Divisie geleverde gevecht, geheel in asch gelegd. Het was verwoest en uit de puinhoopen stegen nog hooge rookzuilen op. Het spoorwegstation, dat op eenigen afstand van het dorp was gelegen, was door de Turken gespaard, vermoedelijk

omdat het aan een buitenlandsche maatschappij toebehoorde. En hierin had zich, zoo goed en zoo kwaad als het ging, het eindstation genesteld.

Alles was uiterst primitief. In het kleine stationsgebouw was één van de gelijkvloersche lokalen voor den spoorwegdienst bestemd, terwijl het andere diende voor telegraafkantoor, intendance bureau, wachtkamer voor gendarmerie-officieren enz. Het was dag en nacht overvuld met menschen. Een telegraafafeltje met twee stoelen maakten het ameublement uit, overigens zat men op pakkisten en soldatenransels. De kamer op de verdieping was ingericht tot kantoor en woning van den etappenchef, die hij deelde met zijn adjudant den stationscommandant en — naar ik geloof — met den stationsintendant, die echter wegens ziekte was geëvacueerd. Boven was nog een groote zolder die ingericht was tot magazijn voor den geneeskundigen dienst en slaappleats voor onder-officieren en schrijvers.

In een loods aan de andere zijde van de sporen had men een ziekenverblijf ingericht, vergroot door hospitaaltenten op een open pleintje in de nabijheid, en was kwartier gemaakt voor een deel van het etappenpersoneel. Voorts was daar het etappenmagazijn en een opslagplaats voor benzine. Een groot, voor het doel veel geschikter gebouw, dat er aan grensde, was gedurende het gevecht in brand geschoten en lag nu in puin, terwijl de deuren naar 's vijands zijde als zeven door de Turksche mitrailleurs doorboord waren. De munitievoorraad stond in spoorwegwagons. In een steenbakkerij in de nabijheid legerde de halve compagnie landstorm tot dekking van het eindstation. (Voor het bewaken van het baanvak Saloniki—Florina, 170 K.M. waren in het geheel 6 compagnieën aangewezen) Ten slotte waren de etappencolonnes gelegerd in een maïsveld nabij het station.

Zoo was het uiterlijk voorkomen van het eindstation dat zelfstandig 4 divisien en 1 cavalerie brigade bediende.

Al het benoodigde werd uit Saloniki aangevoerd. De zieken welke aankwamen van de divisien werden zoodra mogelijk naar achteren doorgezonden.

Voor het overige gaven de divisien elken dag den omvang van het benoodigde aan levensmiddelen, munitie, materieel enz. op. Deze opgaven strekten tot grondslag voor de te verrichten transporten.

Behalve over den spoorweg naar Florina die voor den aanvoer voor twee divisien werd gebruikt, had de eindstationschef de beschikking over één etappencolonne per divisie welke of uit 100 wagens of uit 200 pakkieren bestond. Voorts werden 5 lastautomobielen gebezigd voor het transport naar Kastoria.

Deze laatste mededeeling gaf mij aanleiding te vragen welke ervaring men eigenlijk had opgedaan met het gebruik van automobielen in den etappendienst. Ja, ze waren van onschatbaar nut geweest, maar men had er van den beginne af te weinig gehad. Wanneer men van den

aanvang af over meer goede lastwagens had kunnen beschikken dan zouden de transporten zeker veel eenvoudiger zijn geweest.

Nu had men tijdens den oorlog vele wagens aangekocht — mij werden getallen genoemd van 100 tot 200 — maar daarvan bleken er een groot aantal ongeschikt te zijn. Men moest n.l. uiterst voorzichtig zijn bij de keuze om juist die wagens te verkrijgen, welke voor het traject binnen het operatiegebied pasten. Voorts waren er een aantal buiten dienst gesteld die defect geraakt, of zoodanig beschadigd waren, dat ze niet meer konden loopen. Dit waren zaken waarmede altijd rekening moet worden gehouden. Nu, half December, waren van al de wagens nog slechts een klein aantal in dienst: 5 in Sorowitch, 5 in Larissa en ongeveer 20 in Saloniki, waarvan de helft last- de andere luxe wagens waren.

Wat de regeling van de transporten aangaat, had men het altijd het beste gevonden de wagens den geheelen weg van de laadplaats tot het einddoel door te laten loopen, zonder overlading. Men had geen colonnes gevormd; iedere wagen ging en kwam op zich zelf.

Maar in de eerste plaats kan er bij het regelen van de autotraction voor etappendoeleinden aan het benzine-vraagstuk niet te veel aandacht worden geschonken.

(Slot volgt.)

Samenwerking tusschen Infanterie en Artillerie,

DOOR

W. E. VAN DAM VAN ISSELT,

Kapitein der Veld-Artillerie.

In onderstaande regelen zullen eenige taktische en organisatorische beschouwingen gegeven worden over de samenwerking tusschen Infanterie en Artillerie.

Waar de taktische zijde van het vraagstuk in de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap (1910/1 en 1912/3) op zulk een volledige wijze door de Heeren VAN DER HOOG en MULLER MASSIS is behandeld, kan ik dienaangaande kort zijn, temeer omdat ik mij volkomen kan vereenigen met hetgeen door Majoor MULLER MASSIS is betoogd.

Het uitnemende belang der samenwerking behoeft geen nader betoog. Alle in de hand van den A. B. berustende krachten moeten zooveel mogelijk naar één wil worden aangewend, dien van den A. B. zelve. Innig samengaan is daartoe een vereischte. Dat de Artillerie, te allen tijde en inzonderheid in ons land een hulpwapen, zich daarbij moet voegen naar de wenschen en de belangen van het hoofdwapen, de Infanterie, is duidelijk.

Die ondergeschiktheid der Artillerie is echter bij aanval en bij verdediging niet volkomen gelijk. Bij den aanval moet de eigen Infanterie doordringen tot den vijand, hem ten slotte aan het lijf komen, hem met vuur en met de bajonet de stelling uitwerpen: de plaatsen, waar dit zal geschieden, zullen soms van te voren gekozen worden, soms eerst in de latere stadiën van den aanval blijken. Op die gedeelten moet dan de Artillerie haar vuur richten, terwijl haar taak verder is om dié troepen te bestrijden, die de aanvalszones met hun vuur bestrijken. In dit geval moet de Artillerie zich geheel ondergeschikt maken aan de Infanterie.

Bij de verdediging ligt de zaak eenigszins anders. Hier moeten Infanterie en Artillerie gezamenlijk het voorterrein met haar vuur beheerschen en zóó het oprukken der vijandelijke Infanterie tegengaan. Zij strijden thans meer naast elkaar dan bij den aanvaller het geval is: ieder Wapen krijgt dié terreinen te beheerschen, die met zijn karakter het meest overeenkomen: de Artillerie de groote afstanden en het meer open terrein. Aldus ontnemt zij dit laatste aan den aanvaller, dwingt hem de meer bedekte gedeelten voor zijn nadering te

kiezen, waar de eigen Infanterie bijna uitsluitend zal moeten optreden, ten slotte soms met tegenstooten.

De vraag, of de Artillerie in haar geheel onder den Art. C. moet blijven staan, dan wel onder de bevelen moet worden geplaatst van de Cn. van afzonderlijke gevechtsgroepen, is veel besproken. Ook ten deze sluit ik mij volkomen aan bij de opvatting van den Heer MULLER MASSIS. De samenwerking tusschen Infanterie en Artillerie kan nooit te innig zijn, en waar nu, òf opzettelijk vóór den aanvang of tijdens den duur van het gevecht afzonderlijke gevechtsgroepen worden gevormd, ieder met een bepaalde, scherp omljnde opdracht, òf wel die gevechtsgroepen als het ware van zelf ontstaan, hetzij door de groote uitgebreidheid van het gevechtsfront of door den aard van het terrein, daar is het duidelijk, dat de beste samenwerking wordt verkregen, indien de Artillerie van iedere gevechtsgroep, zij het tijdelijk en tot wederopzeggen toe, gesteld wordt volkomen onder de bevelen van den C. der gevechtsgroep, dat wil dus in de praktijk zeggen: de Artillerie, met opheffing van een speciaal hierarchie Artillerieverband, geheel onder de Infanterie-Cn. wordt geplaatst.

Twee zaken uit het voorgaande vereischen een korte, nadere toelichting: „de aard van het terrein” en „tot wederopzeggen toe”.

Wie over Nederlandsche taktiek schrijven wil, moet den aard van onze terreinen nooit uit het oog verliezen. Met uitzondering van Zuid-Limburg, dat een internationaal karakter draagt, is de eene helft van ons land polderland, de andere helft bestaat uit de zeer bedekte en doorsneden Oostelijke en Zuidelijke provinciën 1). Wat hier aan heidevelden nog over is, zal door bebossching en ontginning over 50 jaar geheel verdwenen zijn.

Ons past dus een speciaal Nederlandsche Artillerie-taktiek, wat ook in onze organisatie tot uiting moet komen. Reeds 12 jaar geleden schreef ik dienaangaande: „Als gevolg van de kleine schootsvelden en de zoo geringe verheffingen van den bodem — waardoor gunstige stellingen haast niet te vinden zijn — treedt de bereden artillerie meer op den achtergrond. Het feit, dat de Nederlandsche Divisie, bij een gelijk aantal bataljons, juist de helft van het aantal stukken telt der Duitsche, vindt mede hierin zijne verklaring” (t. a. p., blz. 20) en ik ben sedert dien nog niet in het minst van meening veranderd. Voor Nederland baten nòch een sterke Cavalerie nòch een talrijke Artillerie, doch Infanterie, en nog eens Infanterie; voorts mitrailleurs, wielrijdersafdeelingen en offensieve geest. Le reste est peu de chose.

Het terrein. Het polderland dwingt tot splitsing der macht van huis uit in verschillende, meer of minder op zich zelf staande gevechts-

1) Vergelijk van mijne hand: „De Nederlandsche landschapstypen en hun militair-aardrijkskundige beteekenis” (1902), alsmede mijne voordracht in Krijgswetenschap, 1911/12.

groepen. Wie daarvan nog niet overtuigd is, bestudeere den veldtocht van 1799 in Noord-Holland en zal zien, dat de aanvaller zich reeds op grooten afstand moet verdeelen in verschillende, ongeveer evenwijdig opereerende colonnes; de verdediger heeft verschillende accessen met haar naaste omgeving door verschillende gevechtsgroepen af te sluiten. Derhalve aan weerszijden zelfstandig optredende colonnes of detachementen. Nu is niets meer natuurlijk dan dat de Artillerie van iedere groep of colonne volkomen wordt geplaatst onder de bevelen van hém, die het gemengde detachement aanvoert. De groote ontwikkeling in de breedte, de gebrekkige gemeenschapsmiddelen (per rijwiel gaat het nog beter dan te paard) maken, dat er, beschouwd uit het oogpunt der gevechtsleiding in engeren zin, geen plaats is voor een vrij zelfstandigen, algemeenen Art. C. Zijn taak beperkt zich tot het adviseeren van den A. B. nopens de van huis uit te treffen splitsing der Artillerie en tot wellicht later te treffen verschuivingen van Artillerie (die door de grootere snelheid van dat Wapen altijd mogelijk blijven), alsmede tot het leiden van den munitieaanvoer.

Een ongeveer analoog beeld, althans in het besproken opzicht, biedt een strijd in onze bedekte en doorsneden buitenprovinciën. De bezwaren, die het terrein aan het z.g. „querfeldein” marcheeren in den weg legt, het gebrekkige overzicht, de bezwaarlijker ontwikkeling van een sterke troepenmacht tot het gevecht, maken, dat — nog gezwegen van de algemeene voordeelen van het marcheeren in verschillende, ongeveer evenwijdige colonnes — een dergelijk marcheeren veelvuldiger zal voorkomen. Er worden dan verschillende marsch- of gevechtsgroepen gevormd, die ieder een eigen opmarsweg krijgen, ook ieder haar eigen Artillerie, die natuurlijk aan den C. dier groep volkomen ondergeschikt moet worden gemaakt.

Daarbij komen nog twee zaken: 1°. Maakt het bedekte, weinig overzichtelijke terrein de algemeene gevechtsleiding zeer moeilijk, zoodat de A. B. bezwaarlijk de leiding geheel in eigen hand kan houden. De Deutsche schablone te slaan, waarbij de A. B. van een hoog punt het geheel overziet, zal doorgaans onmogelijk blijken. De A. B. moet veel uit de hand geven, veel aan de zelfstandigheid zijner O. Cn. overlaten; wanneer dit slechts in vredestijd behoorlijk bestudeerd en beoefend is, de Ondercn. aan zelfstandig optreden gewend zijn en in de troepen een geest van solidariteit, flankerend steunen en moedig voorwaarts gaan is aangekweekt, komt dat ook best terecht.

En 2°. zal juist door het bedekte, weinig overzichtelijke terrein en het gemis aan de beruchte Deutsche hoogtekammen het eenhoofdig leiden en in stelling brengen van een groote Artilleriemacht onder den Art. C. zoo niet bepaald onmogelijk, dan toch zeer tijdroovend blijken. Als alle voorbereidingen getroffen zijn en de Artillerie (b. v. 12 batterijen à 3 stukken) eindelijk in stelling staat, zal de eigen Infanterie alweer K.M's. kunnen zijn voorwaarts gerukt en van een innig samenwerken met de eigen Infanterie, het krachtig dáár steunen, waar steun

wordt gewenscht, zal geen sprake kunnen zijn. Men moet zich hier niet door vredesoefeningen op een dwaalspoor laten brengen: het gaat er niet om, met een Afd. Staf en 4 batterijstaven in de laagte te kruipen of met een algemeen handgebaar te zeggen: neem het complex X of Y, somtijds op 5 K.M. afstand, onder vuur, zonder dat iemand eenig doel ziet, terwijl men niet weet, of er iets zit of niet, en zonder eenige kans op behoorlijke waarneming. Neen! In werkelijkheid moeten spijkers met koppen worden geslagen; dan geldt het om de projectielen te brengen op dié deelen des vijands, welke de eigen Infanterie daartoe aanwijst, en daar de ligging der projectielen behoorlijk waar te nemen.

In onze terreinen zal derhalve een doeltreffende, in vreedstijd overwogen en beoefende decentralisatie in de gevechtsleiding moeten tegemoet komen aan de bezwaren, welke het terrein die leiding in den weg legt. Derhalve: veelvuldig werken met verschillende colonnes of gevechtsgroepen, ieder met een afzonderlijke opdracht en een afzonderlijke Artillerie. Dit Wapen moet geen afzonderlijk, eigen schema van bevoering, geen afzonderlijke schablone door of over de algemeene gevechtsleiding heen willen stempelen. De gevechtsleiding is in onze terreinen op zich zelf reeds moeilijk genoeg, zoodat het allerminst aanbeveling verdient om noodelooze complicatiën in het leven te roepen. De Artillerie moet niet voor haar eigen standje strijden, onder eenhoofdige leiding van een afzonderlijken Art. C. willen blijven, het moet haar een genoeg zijn om zich ten dienste van de hoofdzaak in de strengen te stellen en zich tot innig samenwerken onder de bevelen van het hoofdwapen, de Infanterie, te plaatsen.

In de tweede plaats: „tot wederopzeggens toe”. Men moet niet te bevreesd zijn, om Artillerie uit de hand te geven en aan Onder-Cn. ter beschikking te stellen, want de Artillerie, eenmaal uitgegeven, kan men altijd weer onder de hoogere Cn. terug nemen, een andere opdracht geven of aan een anderen Onder-Ct. ter beschikking stellen. Vooral tegenwoordig, nu de Artillerie als regel gedekte stellingen inneemt, kan zij, eenmaal uitgegeven, gemakkelijk worden teruggenomen, voor een nieuwe opdracht van front veranderen of, dank zij hare paarden, snel van stelling veranderen, vooral, indien die verandering tijdig is voorbereid.

Uit het vorenstaande zal het duidelijk zijn, dat wij voorstanders zijn van het als norm indeelen van Artillerie bij de voorhoede. Zoowel, indien uit den marsch de aanval volgt als wanneer men in de verdediging wordt geworpen, heeft de voorhoede tijdens de inleiding van het gevecht een afzonderlijke taak te vervullen, waarbij de steun van Artillerie haar onder allerlei omstandigheden zeer te stade zal komen. Door bij de voorhoede van huis uit Artillerie in te deelen, wordt de samenwerking van Infanterie en Artillerie inniger, het in werking brengen van het gros der Artillerie, omdat dit nu minder sterk is, eenvoudiger, dus minder tijdroovend. Ook hieruit spruit weer een snellere,

betere ondersteuning der Infanterie door de Artillerie voort. Alleen, indien de geheele marschweg door absoluut bedekt terrein voert, bij nachtmarschen, en soms ook, wanneer men ieder oogenblik aan verrassende aanvallen in de flank kan blootstaan, zouden wij geen Artillerie in de voorhoede willen indeelen.

Een tweede vraag is: Moet de Artillerie der hoofdmacht snel en in haar geheel ter ondersteuning van die der voorhoede in stelling en in werking worden gebracht, of dient dit bij gedeelten te geschieden?

In dit opzicht heeft men in den loop der tijden verschillende opvattingen of modes gekend: Voor 1866 werd de Artillerie broksgewijze, soms versnipperd in het gevecht gebracht; men werkte bij de voorste Infanterie-afdeelingen soms met een enkel stuk. Daarna trad, onder den invloed der Pruisen van 1866, der Duitschers van 1870, HOFFBAUER en HOHENLOHE, als algemeen erkend beginsel het massagebruik der Artillerie op den voorgrond. Thans komt men daarvan weer terug, en geldt nu het groepsgewijze in werking brengen der Artillerie als hoogste wijsheid.

Men moet trachten in deze wisselende stroomingen vastheid van beginsel te houden. Duidelijk is het, dat, wanneer het terrein zeer bedekt is, weinig of geen markante hoogten heeft (wat in ons land menigmaal het geval zal zijn) het zeer moeilijk zal blijken om de Artillerie reeds in het begin van het gevecht in haar geheel te ontwikkelen en het vuur te doen openen; het zal dan voor een innige samenwerking dikwijls noodig blijken de Artillerie al van huis uit over de Infanteriegroepen te verdeelen. Dit neemt niet weg, dat te allen tijde het streven moet bestaan om de geheele Artillerie reeds vroegtijdig in werking, dus tot haar recht te doen komen. Reeds spoedig moet de GEHEELE Artillerie in stelling staan, gereed om in te grijpen, zonder dat het daarom bepaald noodig is, haar altijd AL DADELIJK IN HAAR GEHEEL het vuur te doen openen.

Anders te handelen is miskennis van het ware karakter der Artillerie, dat te allen tijde was en blijven zal: de lange arm van den A. B. Als de Artillerie niet vroegtijdig, in haar geheel en op de groote afstanden in werking wordt gebracht, miskent men haar karakter en ware het beter 't aan haar bestede geld om te zetten in infanterie, wielrijderafdeelingen en mitrailleurs, die op de kortere afstanden een grootere uitwerking hebben, die minder kostbaar zijn, plooi- baarder in het terrein en niet zoo kwetsbaar.

Wij komen in dit verband nog even terug op onze uitdrukking: „tot wederopzeggens toe”. Men moet niet bevreesd zijn van, door de Artillerie vroegtijdig in haar geheel in stelling te brengen, haar ontijdig uit te geven. Infanterie kan men altijd, tenzij op geheel open terrein en in onmiddellijke aanraking met den vijand gekomen, terugnemen; veel gemakkelijker nog gaat zulks met de Artillerie, die, zeker in den aan-

vang, op veel grooteren afstand blijft en dan als regel gedekte stellingen inneemt. Heeft men dus later Artillerie voor andere doeleinden noodig, dan kan een deel harer nieuwe opdrachten ontvangen of daartoe zoo noodig van stelling veranderen.

Om al deze redenen zijn wij er tegenstanders van, om in beginsel in der aanvang van het gevecht Artillerie in reserve te houden. Dit wèl doende, miskent men het karakter van de Artillerie: zich reeds op dié groote afstanden te kunnen doen gelden, waar de Infanterie nog niet werken kan. De Artillerie oordeelkundig, d. w. z. gedekt gebruikende, is het gevaar voor ontijdige vernietiging buitengesloten, en zal er voor de latere stadiën van den strijd gelegenheid zijn om innig met de Infanterie samen te gaan. Leent het terrein er zich toe, dan is er dus in den aanvang van het gevecht wellicht plaats voor een persoonlijk optreden of ingrijpen van den Art. C.: het in werking brengen van de Artillerie van de hoofdmacht. Moet men deze door den aard van het terrein reeds dadelijk in gescheiden groepen splitsen, dan zal het tot groote bespoediging en tot een inniger samenwerken met de Infanterie leiden, indien de Art. C., onder het verstrekken van algemeene aanwijzingen, het werk in eens aan de Afd.-Cn. overlaat, die daartoe zoo noodig reeds dadelijk aan de Cn. van bepaalde Infanteriegroepen ondergeschikt worden gemaakt.

Wij komen nu aan een volgende, belangrijke vraag: Hoe moet het optreden van de Artillerie zijn tijdens de ontwikkeling tot den hoofdaanval en gedurende dien aanval zelve? Moet die Artillerie — in onzen gedachtengang als regel reeds in stelling staande — in beginsel hare plaats behouden, dan wel van stelling veranderen en in nauwe voeling met de hoofdmacht der Infanterie mede voorwaarts marcheren, daarna in stelling komen?

Wij betreden hiermede eenigszins het terrein van het normaal-schema, der schablone, dat voor onbevangen geesten en in Nederlandsch terrein uit den boeze moet worden geacht, doch dat men niettemin bij manoeuvres en ook bij oefeningen op de kaart (waarbij meermalen het terrein wordt uitgezocht om de schablone te kunnen slaan) zoo menigmaal in toepassing ziet brengen.

Dikwijls zal het Nederlandsche terrein, bedekt en weinig overzichtelijk, er toe leiden, dat, zoo men over troepen met offensieven geest beschikt, de frontaanval met taktische doorbreking toepassing vinden kan. Wil men daarentegen een omvattenden aanval uitvoeren, dan zal de omvattende, de hoofdgevechtsgroep, menigmaal buiten ieder gezichtsverband met de voorhoede en haar rayon optreden. Ter wille van een innige samenwerking zal het in beide gevallen — en deze zullen in werkelijkheid in ons land den regel vormen — noodig zijn zelfstandige gevechtsgroepen te vormen, bij ieder waarvan een gedeelte der Artillerie in te deelen, waarvan de C. staat onder den betrokken gevechtsgroep (Infanterie) C. Daar is, wil men innig samengaan, geen ont-

komen aan. De Artillerie in dienst van het Hoofdwapen, dat, in deelen gesplitst, zelfstandige opdrachten uitvoert. Door gebrek aan overzicht en communicatie zal de taak van den A. B. slechts een zeer algemeene zijn. Van den offensieven geest der Onder-Cn., die er willen komen en van den offensieven geest der troepen zal men dan verder al zijn heil moeten wachten. Men kweeke ze dus, met zelfstandigheid en verantwoordelijkheidsgevoel, in vreedestijd aan!

Nadert de toestand meer het schema, staat de Artillerie reeds vroegtijdig in haar geheel, in nauwe aansluiting bij de frontgroep, in stelling, liefst achter een hoogte met goede waarnemingspunten, en is het voorterrein overzichtelijk, dan bestaat er alle aanleiding, om de Artillerie voorloopig in haar geheel, te laten staan, en dit om twee redenen: In de eerste plaats zal de eigen omvatting bij den vijand vroeg of laat een ombuiging van den omvatten vleugel in het leven roepen. Hij moet daar, om het gevaar te keeren, nieuwe troepen in een nieuw front ontwikkelen. Nu staat de eigen Artillerie nergens gunstiger dan in haar eerste stelling om dat nieuwe front enfileerend te beschieten en tot het laatste toe de eigen Infanterie van den hoofdaanval, zonder haar te hinderen, met werkzaam vuur te steunen. En in de tweede plaats eischt het medemarcheeren met de hoofdgevechtsgroep veel tijd, wat voor de Artillerie op tijdverlies neerkomt. Wij komen hierop zoo aanstonds terug.

Het bovenbedoelde schema en de boven geschetste gunstige toestand zullen uitzondering blijven. Doch al zijn deze gunstige voorwaarden aanwezig, dan zal toch tijdig een stellingverandering van een gedeelte der Artillerie moeten worden overwogen en voorbereid. De gevechtsgroep, die den hoofdaanval verricht, kan op onverwachte bezwaren stuiten, zij kan tegenslagen ondervinden en dan dient haar snel Artillerie ter ondersteuning te worden toegezonden. In ieder geval zal dit noodig zijn, wanneer de vijandelijke stelling is vermeersterd.

Zijn de omstandigheden voor de Artillerie minder gunstig, d. w. z. is het aanvalsterrein niet zoo overzichtelijk, dan zal voor een innige samenwerking met de hoofdaanvalsgroep menigmaal stellingverandering voor het grootste deel der Artillerie geboden zijn en zal deze dan den C. dier groep geheel ter beschikking moeten worden gesteld.

Alvorens het besluit tot stelling veranderen te nemen, dient men echter enkele zaken te overwegen: 1°. Moet men zich rekenschap geven van het terrein, dat de hoofdaanvalsgroep doorloopt. Is dit zeer bedekt, zoodat de Artillerie niet tot haar recht kan komen, men late haar voorloopig in haar geheel staan en deele bij de genoemde groep een groot aantal mitrailleurs in. Eerst wanneer de Infanterie dan tot op de kortere afstanden gekomen is, zullen enkele batterijen moeten volgen, mede tot steun in de te nemen stelling. 2°. Stellingverandering brengt voor de Artillerie altijd tijdverlies mede (dat steeds tegenvalt) en men overwege daarom van te voren, of het tijdelijk verlies van een wellicht goede uitwerking wordt vergoed door een betere, meer innige samen-

werking met de Infanterie van den hoofdaanval. 3°. Weten wij allen, dat het ontwikkelen van een eenigszins groote Infanteriemacht tot den hoofdaanval en het aanzetten van dien aanval zeer veel tijd vereischt. Zelfs als men dien aanval innig wil doen steunen door een daarbij in te deelen Artillerie, wake men er tegen om die Artillerie de ontwikkeling tot den aanval te doen begeleiden, omdat deze soms uren duren kan en de Artillerie, met de Infanterie stappende, al die uren werkeloos zou zijn. De C. van de hoofdaanvalsgroep dient zich dan te doen vergezellen door verkenningsofficieren van de onder zijne bevelen gestelde Artillerie, die het te doorloopen terrein verkennen, den betrokken Art. C. reeds inlichten nopens den opmarschweg, te zijner tijd stellingen verkennen en dien C. berichten, wanneer het oogenblik dáár is om in snellen gang te volgen.

Omtrent de wijze, waarop de innige samenwerking tot stand gebracht moet worden tusschen den C. eener Infanterie-macht en de onder zijne bevelen gestelde Artillerie, hoe dus de Artillerieprojectielen gebracht kunnen worden dáár, waar genoemde C. dat wil, geeft inzonderheid Generaal PERCIN vele behartigenswaardige wenken. Er moet een innige samenwerking tusschen elke Infanteriegevechtsgroep en de bij haar ingedeelde Artillerie bestaan. Die samenwerking kan worden verkregen door calques, ter standplaats van de Artillerie gemaakt, en waarop de Infanterie-C. de plaats of plaatsen b. v. in rood aangeeft, waar hij het Artillerievuur hebben wil; voorts door seinen, door teekens (b. v. het opsteken van een bepaald soort vlaggen in de voorste lijn der Infanterie, wanneer deze stormen gaat en het Artillerievuur achterwaarts verlegd dan wel gestaakt moet worden), door ordonnansen of door middel van de telefoon.

De twee laatst aangeduide verbindingsmiddelen eischen een korte beschouwing. Verbinding met behulp van ordonnansen schijnt tijdroovend, doch Generaal PERCIN wijst er terecht op, dat een gevecht zich in werkelijkheid doorgaans langzaam afspeelt, en dat de Infanterie liever 5 minuten langer wachten wil, indien zij daardoor den steun der Artillerie te juister plaatse verkrijgt, dan reeds dadelijk, doch dan zonder dien steun voorwaarts te gaan. De bedoelde ordonnansen moeten der zake kundig zijn; gewone manschappen kan men er bijna nimmer voor bezigen. Zij moeten, bij de Artillerie gekomen, haar C. nog juist kunnen inlichten omtrent de wenschen, door den Infanterie-C. gekoesterd, en omtrent de te bevuren plaatsen, in voorste lijn aangewezen. Men zal er dus doorgaans de verkenningsofficieren van Afdeelingsstaven, of uiterlijk de res. O. Cn. of de verkenners der batterijstaven voor moeten bestemmen, die dan ook in vreedestijd voor dergelijke opdrachten, evenals voor het maken van eenvoudige panoramaschetsen moeten worden opgeleid.

Ook de telefoon is een zeer waardevol middel om den C. eener Infanterie-macht, die ten aanval voorwaarts rukt, in voortdurende

verbinding te doen blijven met de achter hem blijvende, stilstaande Artillerie, die hem steunen moet. Als B. C. heb ik meermalen, doorgaans met succes, de bereden telefoonpatrouille van de batterij medegegeven met den Bat.-C., wiens aanval ik te steunen had of met wien ik samen oefende. In grootere verbanden kan men op dezelfde wijze handelen. De Infanterie-Cn. hebben dan het hun steunende Artillerievuur in den letterlijken zin: aan een touwtje. D. w. z., zij kunnen er alles mee doen, zoolang het touwtje, d. i. de telefoondraad niet breekt. En hierin schuilt het bedenkelijke, het kwetsbare punt. Want, zooals dat in een leger met een lange vredesperiode achter zich gaat, men maakt, om maar een licht wapen te hebben en veel patronen te kunnen meevoeren, dus verschieten, het kaliber van het geweer zóó klein, dat het projectiel een onvoldoende uitwerking krijgt. Om maar veel G. K. T. kogels in het projectiel te kunnen bergen, daalt het gewicht van den enkelen kogel tot de theoretische minimum-grens, en is daardoor te licht voor de eischen der praktijk, die spreekt van strooivuren en van uitwerkingsvuren, die een paar 100 M. fout vallen. Om alles precies en volgens de leer der wiskunde te doen, overlaadt men de B. A. met een reeks van subtiele toestellen, die reeds in tijd van vrede bijna nooit alle in gaven toestand bij de onderdeelen present zijn. En om toch vooral, bij een beperkt gewicht, veel K.M. draad te velde te kunnen meevoeren, heeft men aan onze B. A. een telefoondraad gegeven, die te licht is, niet voor het theoretisch proefveld en voor Oldebroek, wanneer ieder op „de draad” past, maar wél voor het oorlogsveld, wanneer geheele afdeelingen Infanterie, bereden Staven en patrouilles, chargeerende en teruggeslagen Cavalerie, treinvuortuigen, enz., enz., over de draden moeten kunnen loopen, rijden, jagen en chargeeren, zonder dat zij breken. Onze dunne draad is te dun. Het is tijdens den Balkanoorlog gebleken en 't blijkt ook meermalen bij oefeningen in grooter verband. Liever weinig K.M. en een zekere verbinding. De samenwerking tusschen Infanterie en Artillerie kan per telefoon het innigst en het snelst zijn, mits de draad het houdt.

Het vraagstuk van de dikte der telefoondraden is er een van het allerhoogste gewicht, omdat daarvan niet alleen de samenwerking met de Infanterie afhangt, doch omdat het geheele systeem der Artillerie: de bevelvoering in de Artillerie zelve en ook het schieten der batterijen vanuit gedekte stellingen met hun B. C. ver vóór- of zijwaarts van de batterij meer en meer op de telefoon wordt gevestigd. Bij te dunne draden zou het geheele in vreedestijd ingewerkte systeem schipbreuk kunnen lijden.

Hiermede het terrein der taktiek verlatend en daarvoor verder verwijzend naar de beide in den aanhef genoemde voordrachten in Krijgs-

wetenschap, mogen thans nog enkele opmerkingen van meer organisatorischen aard volgen:

1. Samenwerking tusschen Infanterie en Artillerie moet niet alleen overwogen, besproken, bestudeerd enz. worden, doch moet in de eerste plaats beoefend worden, waarbij men van het eenvoudige, de batterij en de compagnie, c. q. het bataljon, moet opklimmen tot het meer samengestelde (zie punt 6) Groote, uit de 3 Wapens bestaande garnizoenen in niet te groote plaatsen met afwisselende omstreken (Breda, Bergen op Zoom, Amersfoort, Ede, Harderwijk, enz.) — op welk uitnemend oefeningsbelang ik reeds meermalen de aandacht vestigde — zijn daarvoor als aangewezen. Een plaats als Utrecht is, vooral thans, nu alle Infanterie er verdwenen is, als garnizoensplaats voor een talrijke Veld-Artillerie uit den booze 1).

2. Samenwerking tusschen Infanterie en Artillerie in vreedstijd eischt ook samen werken in gelijke richting. Daarom: wanneer bij het Hoofdwapen de dienstplichtige in korten, intensieven oefeningstijd wordt gejaagd door die militaire leer- of vakschool, die men „leger” noemt, niet bij het andere Wapen, de Artillerie, volhard bij staande-legerbegrippen, niet opzettelijk het vraagstuk doodgezwegen of den anderen kant uitgekeken: doch uit overtuiging en met volle kracht samengewerkt in gelijke richting en den éénjarigen eerste-oefeningstijd door de V. A. zoo consequent mogelijk doorgevoerd als de omstandigheden zulks mogelijk maken.

Doch omgekeerd: Wanneer aan een zóó samengesteld en bezwaarlijk te mobiliseeren Wapen als de V. A. is, van Hoogerhand voor oorlogstijd het verdubbelstelsel wordt opgelegd, en dit Wapen aanvaardt het zonder eenige bedenking of tegenstreven, ook bij het Hoofdwapen algemeen tot de overtuiging en de erkenning gekomen, dat bij dit zooveel eenvoudiger samengesteld en te mobiliseeren Wapen het verdubbelstelsel uitvoerbaar is, mits de zaak in vreedstijd behoorlijk overdacht en voorbereid wordt. Daarom geen zwaarwichtige bezwaren tegen dit stelsel! Het „non possumus” moeten wij, beroepsofficieren, langzamerhand uit ons Vaandel schrappen, zullen wij op den duur aan de spits der beweging kunnen blijven en zullen wij niet door ons jong, energiek, opbloeiend volk op een gegeven dag „met paspoort” voor goed naar huis worden gezonden, zooals de beroeps-vrijwilliger (en weldra de korporaal?) het leger reeds met paspoort verlaten heeft.

Dus ook hier: samen-werken in gelijke richting.

3. Nauw verwant aan het voorgaande is de eisch, dat de Veld-Ar-

1) Bij mijne verhuizing naar Utrecht viel de oude brochure van A. A. BEEKMAN, Is Nederland in gevaar? (a^o 1889) open op blz. 39, en daar las ik: „Wat doen b. v. 4 batterijen veld-artillerie te Utrecht, waar geen terrein is voor behoorlijke oefening en waar zij ook in 't geheel niet thuis behooren wat het samenwerken met troepen van andere wapens betreft?” Een kwart eeuw verliep, sedert deze woorden geschreven werden, de Infanterie verdween uit Utrecht, doch de V. A., tot 3 batterijen verminderd, werd er onlangs weer met een 4e vermeerderd. Goed geld naar kwaad geld!

tillerist er naar streeft om de detail-opleiding zijner manschappen zoo spoedig mogelijk te voltooien, opdat hij, in batterijverband, af en toe met de Infanterie kan samenwerken: het stelsel, door mij verdedigd, van 6 maanden recrutenonderricht en 6 maanden oefenen in batterijverband, contra 8 + 4 thans. Vooral nu de Infanterie voor $\frac{1}{3}$ uit z.g. winterbataljons bestaat, wier oefentijd van 1 Oct. tot medio Juni valt, is het de plicht om vóór 1 Juni tot samenwerken gereed te zijn, want anders kunnen de winterbataljons nooit met Artillerie oefenen. In het door mij aanbevolen, en zonder eenig bezwaar 3 jaren achtereen toegepaste stelsel van opleiding, kon men, ten behoeve van de samenwerking met de Infanterie, mijne batterij jaarlijks van af 1 April (en als het moest, wel eerder) krijgen 1).

4. De nieuwe regeling der bevelvoering, waarbij de Regimenten V. A. onder de Divisie-Cn. zijn gesteld, is niet zonder tegenkanting van de zijde van dat Wapen tot stand gekomen. Ook hierin kan niets anders worden gezien dan een vechten voor het eigen standje, want van een onzijdig standpunt bezien, is niets natuurlijker dan dat de man, die in tijd van oorlog de vereenigde Wapens aanvoert, de Divisie-C., ook in tijd van vrede die Wapens in vollen omvang onder zijne bevelen heeft en invloed oefent op hare opleiding en hare oefeningen. De grondslagen voor samenwerking kunnen voorts niet beter worden gelegd dan wanneer de verschillende Wapens reeds in vreedestijd onder ééne Autoriteit staan, die de bevelen tot samen-oefenen geven kan, waardoor de samenwerking dus het snelst en met de minste wrijving verkregen wordt. *La liaison par le haut.*

In dit opzicht is met de nieuwe organisatie, hoe goed ook bedoeld, en misschien wel opzettelijk, om niet ineens teorsch in te grijpen (wat altijd weer reactie uitlokt), slechts half werk verricht. Een tweede, beslissende schrede zal in de toekomst gezet moeten worden. De Regimenten V. A. zullen geheel onder de Divisie-Cn. moeten komen te staan, de Inspectie der B. A. dient te verdwijnen en vervangen te worden door een Sectie Artillerie onder een hoofdofficier ten bureele van den C. V. Eerst dan zal de nieuwe toestand geheel ingeleefd en een voldongen feit kunnen worden.

Opleiden is opleiden, oefenen is oefenen, schieten is schieten, of het Infanterie, Cavalerie of Artillerie geldt. Een soldaat is een soldaat, en daarom moet ook bij alle Wapens de eerste oefeningstijd ongeveer dezelfde, de opleiding kort en krachtig zijn. De eischen, aan een innerlijk paraten troep te stellen, zijn overal dezelfde: opgewekt, vlot, valide en plichtgetrouw soldatenmateriaal; kader, dat een hecht encadrement schenkt (ook al behoort het tot de militia); besluitvaardige aanvoerders, die niet van zeuren weten; voorts offensieve geest.

De Divisie-C., die Generaal (= algemeen) is en in zijn opleidingstijd

1) 16 Mei 1913 oefening in het kamp bij Zeist van een bataljon Infanterie, mitrailleurs en V. A. uit Amersfoort in samenwerking met Genietroepen. De proefbatterij werd daarbij ingedeeld, omdat zij de eenige was, die reeds in batterijverband oefende.

bij de verschillende Wapens moet gediend hebben, moet met zijn generalen blik alle Wapens kunnen leiden en kunnen beoordeelen. In zijn Staf vindt hij bovendien menschen om hem nopens détails te adviseeren. Even goed als de Artillerist kan hij beoordeelen, of de batterij snel en vlot in stelling komt, of het vuur vlug wordt geopend, of er snel, goed en stil bediend wordt, of de schoten op het doel vallen dan wel snel daarop gebracht worden, of niet, enz. enz. Of het linnengoed in de linker of de rechter zadeltasch zit, of de schoen, waarvan de hak boven, met den voorkant tegen den achterkant van de zadeltasch zit of met den achterkant tegen de voorkant, enz. enz., of de eene tak van het hoefijzer wellicht een m.M. dikker is dan de andere, enz., dit alles zijn vraagstukken, die den Generaal, den man met den breeden, ruimen blik slechts weinig belang inboezemen. Hij toetst de Wapens slechts aan Napoleon's zinspreuk: *activité, activité, vitesse*. Juist uit het Wapen zelf voortkomende met een lange vredescarrière in de lagere rangen achter zich, wordt door de z.g. deskundigen, bij inspectiën en oefeningen wel eens te veel naar de détails gekeken, wat dan weer een verkeerden stempel op den aard van oefenen in het Wapen zet.

Voor het vormen van Generaals, als hier bedoeld, zijn de grondslagen meer en meer gelegd: de leerlingen van de Hoogere Krijgsschool leeren twee vreemde Wapens voldoende kennen; de officieren van den Generalen Staf komen in menige dienstbetrekking met verschillende Wapens in aanraking; sedert eenige jaren worden hoofdofficieren en oudere kapiteins des zomers bij andere Wapens gedetacheerd. Er ware m. i. nog één maatregel te treffen om deze zaak compleet te maken: kapiteins (en wellicht ook hoofd-officieren) tijdelijk een onderdeel van een ander Wapen te doen opleiden en commandeeren. Eerst dán leert men de moeilijkheden kennen en overwinnen, en een vreemd Wapen à fond in zijn gebruik waardeeren. Inzonderheid zou aan iederen Generalen Staf-Officier de eisch gesteld moeten worden, dat hij gedurende één jaar een compagnie van het Hoofdwapen, de Infanterie, had gecommandeerd.

5. Samenwerking tusschen Infanterie en Artillerie eischt, dat er in iedere niet te groote garnizoensplaats slechts één officierssociëteit is, en dat er niet twee zijn (waaronder één voor de bereden Wapens), zooals ik dat eertijds te Breda heb gekend en het thans te Amersfoort nog is. Dit werkt „*la liaison des armes*” en de „*cameraderie de combat*” tegen, en is schadelijk voor samenwerken in tijd van vrede. Want men komt er bij dien toestand minder toe om eens tot samen oefenen af te spreken, het eene Wapen is minder op de hoogte van bijzondere oefeningen, die het andere houdt, enz., enz. Schiet de Artillerie in het terrein of in zee — een prachtgelegenheid om ook met Infanterie of mitrailleurs eens te schieten — dan is van het zusterwapen daarvan niemand op de hoogte en wordt er dus niet aan gedaan 1). M. a. w. „*la*

1) Zooals onlangs te Amersfoort, toen daar de V. A. voor het eerst eens in zee

liaison par le bas" blijft achterwege, die toch in dezen krachtig werken kan.

6. Samenwerking tusschen Infanterie en Artillerie in oorlogstijd eischt als voorbereiding **SAMEN werken** in vreedestijd. En nu geloof ik, dat ondanks al het gepraat en geschrijf daarover, ook ondanks de dikste boeken, als dat van PERCIN, er van dat samen werken in vreedestijd steeds bitter weinig terecht zal komen, tenzij „la liaison par le plus haut" wordt tot stand gebracht, d. w. z. tenzij een Ministerieele Regeling de verschillende Wapens voorgoed en methodisch aan die samenwerking zet.

Tal van jaren ben ik te Breda in garnizoen geweest en van het samenwerken (destijds nog niet zoo besproken) heb ik steeds bitter weinig gemerkt. In latere jaren heb ik 3 jaar een batterij gecommandeerd in een andere groote garnizoensplaats, Amersfoort, waar men door haar goede oefenterreinen, de aanwezigheid van alle Wapens en van de Militaire Schoolcompagnie in dit opzicht in buitengewoon gunstige omstandigheden verkeert. Bovendien was, dank zij de proef met eenjarigen eerste-oefeningstijd, de batterij 6 maanden van het jaar voor samenwerking beschikbaar, terwijl ik zelf in beginsel een groot voorstander van die samenwerking ben. Toch is daarvan steeds betrekkelijk weinig gekomen, en steeds minder dan ik gewenscht had. Nu eens heeft de ritmeester een inspectie of een oefening voor den majoor, en dan weer voor den Regiments-C. Soms heeft men zelf dergelijke oefeningen of inspectiën, of moet een der Chefs de geoefendheid in eenig onderdeel nagaan, wat vooral bij een zoo samengesteld Wapen als de B. A. is nog al eens voorkomt (rijden, kanonnierschool, seinen, telefoneeren, richten, enz.). Dan weer komt de Regiments-C. of de Afd. C. de paarden zien, die voor den Trein zijn voorgedragen, moet de Cavalerie samenwerken met de andere helft van het eigen Regiment, enz. Ook inspectiën van hoogere Autoriteiten vragen aandacht en tijd, zoo ook de eigen schiet-oefeningen, dagen van revolver-, geweer- en karabijschieten. Een enkel maal ook werpen de particuliere belangen gewicht in de schaal. Redenen te over om te maken, dat er van de samenwerking niet dan sporadisch, en in ieder geval steeds incidenteel en nimmer methodisch, iets terecht komt.

Het is daarom gewenscht, dat men aan Hoogerhand die zaak methodisch ter hand neemt en de samenwerking reglementair voorschrijft, niet incidenteel bij wijze van interruptie gedurende het oefenjaar, doch methodisch, als bekroning van de meer elementaire oefeningen, derhalve in de maand September. Die maand eigent zich bijzonder voor oefeningen in grooter verband: het is doorgaans een mooie maand met helder, niet te warm weer, en de oogst is voor het grootste gedeelte van het veld.

schoot, en er van de verschillende Wapens uit het garnizoen, mitrailleur-afdeeling en rijsschool inbegrepen, één hoofdofficier met zijn adjudant ter plaatse was, die niet bij de oefening ingedeeld was.

De z.g. groote manoeuvres, zooals die de laatste jaren gehouden zijn, kunnen nimmer de zoo hoog noodige samenwerking der verschillende Wapens in ons leger waarborgen: Iedere Divisie krijgt eenmaal in de 4 jaar een steeds korter wordende beurt, die, zoo zij een jaarlijksche was, reeds veel te kort zou moeten heeten. Tijdens de groote manoeuvres van 1913 heeft mijne batterij in 6 dagen ééne stelling ingenomen, en dat buiten ieder verband tot de eigen Infanterie. Overigens was het een marsch-, legerings- en verplegingsmanoeuvre. Hoe nuttig het beoefenen van deze laatste zaken ook is, een enkele maal zelfs in samenwerking met andere Wapens, zoo kan men die oefeningen toch evengoed in de nabijheid van het eigen garnizoen houden. Daarom schijnt een ander systeem van oefenen in hooger verband mij voor ons leger aanbevelenswaard: Jaarlijks wordt iedere Brigade Infanterie gedurende 3 à 4 weken van de maand September in een harer garnizoenen of in een kamp bijeengetrokken. Gedurende dien tijd worden bij de Brigade Cavalerie en Artillerie, voor zooveel nodig ook hulpdiensten ingedeeld. Voor de voorbereiding der oefeningen en voor de bevoering op het terrein wordt den Brig.-C. een kapitein van den Generalen Staf toegevoegd. Bij onderbrenging van de troepen in noodlogies, tentenkampen, barakken e. d. behoeven de kosten niet hoog te zijn. Het doen verdwijnen van verschillende kleine, minder gewenschte garnizoenen zal de kosten trouwens van jaar tot jaar doen dalen.

Om den anderen dag wordt door de Brigade onder leiding van haar C. een groote oefening op het terrein gehouden, die den geheelen dag duurt. De 3 andere werkdagen van 'de week zijn bestemd, des v.m. voor beoefening der samenwerking tusschen de verschillende Wapens in kleiner verband, des n.m. voor bespreking van de afgelopen en van de den volgenden dag te houden oefening, zooveel nodig met alle officieren. De laatste week kan de Div.-C. zelf de leiding nemen bij oefeningen van 2 nabij elkaar liggende Brigades met of tegen elkaar, kunnen oefeningen bij nacht, bivakkeeren of enkele meerdaagsche oefeningen plaats vinden, enz.

Wij gelooven, dat, bij het volgen van een dergelijk trapsgewijze opklimmend oefensysteem — hetwelk, naar wij meenen, ten deele ook in Denemarken toepassing vindt — ons leger jaarlijks een hooger peil van geoefendheid zou bereiken en dat het samen werken der Wapens beter verzekerd zou zijn dan thans het geval is. De kapiteins van den Generalen Staf, waaruit later een zeer groot deel der hoogere aanvoerders zal voortkomen, zouden *jaarlijks* als Chef van den Staf eener Brigade een goede leerschool doorloopen in de troepenleiding, een gelegenheid, die meer en meer gaat ontbreken, nu de groote manoeuvres zoo zeldzaam zijn geworden en, als zij gehouden worden, in Divisie-, en niet meer in Brigadeverband plaats vinden.

Sedert jaren was men algemeen overtuigd van het nut van oefenen bij duisternis en van groote marschvaardigheid der Infanterie. Er werd

hier en daar van die zaken veel werk gemaakt, doch incidenteel: het was aan het welnemen der Chefs overgelaten. Tegenwoordig wordt aan het einde van ieder tijdperk geëischt, dat de man in het troepenverband op één dag 35 K.M. kan afleggen, terwijl krachtens een Ministerieele Aanschrijving thans bij de Infanterie iedere week ééne oefening bij duisternis plaats vindt. Er zijn thans hoofdofficieren genoeg om te controleren, of aan deze bepalingen de hand wordt gehouden.

Ondanks al hetgeen over de samenwerking der onderscheidene Wapens schier dagelijks wordt gepraat en geschreven ook ondanks het vorenstaande artikel t/m punt 5, gelooven wij, dat die samenwerking, als gevolg van incidenteel initiatief van een deel der Chefs, steeds hoogstens half werk zal blijven, indien niet van dit artikel wordt nagekomen punt 6: de samenwerking der Wapens, dank zij methodisch samenwerken, gedurende ongeveer één maand per jaar aan het einde van het oefenjaar, plaats vindend krachtens stellig voorschrift van Hoogerhand. Alleen op die wijze, krachtens „la liaison par le plus haut” kunnen en zullen de in theorie zooveel geprezen „camaraderie de combat” en „la liaison des armes” in het Nederlandsche leger werkelijkheid worden.

NASCHRIFT.

Nadat vorenstaand artikel werd geschreven, verscheen het Jaarbericht 1913 van Krijgswetenschap. Daaruit blijkt, dat de hiervóór ontwikkelde beschouwingen nopens de verhouding tusschen Inf. en Art. Cn. nagevoeg volkomen gedeeld worden door kapitein VAN ESSEN. Terwijl wij den belangstellenden lezer verder verwijzen naar de blzn. 192 tot 199 van dat Jaarbericht, mogen hier twee aanhalingen volgen:

„Geheel anders wordt de toestand, wanneer de aard van het terrein eene eenhoofdige leiding der Artillerie te eenenmale uitsluit en de aanval van elke Infanterie-afdeeling slechts behoorlijk ondersteund kan worden door in onmiddellijk verband daarmede optredende Artillerie. In een dergelijk geval — dat zich in onze terreinen dikwijls zal voordoen — bestaat voor het onder de bevelen van den Art. C. houden van de geheele Artillerie geen voordeel, maar is het gewenscht den Commandanten dier Infanterie-afdeelingen de volkomen beschikking over onderdeelen der Artillerie te geven.”

„Ten slotte kan het, zoowel bij den aanval als bij de verdediging, voorkomen, dat gevechtsgroepen worden gevormd, wier opdracht, al of niet in verband met de terreingesteldheid, aanleiding geeft, dat zij een min of meer zelfstandig gevecht voeren, waarbij de samenwerking van de Artillerie met die van de hoofdgroep uitgesloten is. Het is duidelijk, dat in dergelijke gevallen de Artillerie onder de bevelen van de commandanten dezer gevechtsgroepen behoort te staan.”

Militair politiek maandoverzicht

(afgesloten 23 Juli.)

NEDERLAND. De scheidsrechter in het grensgeschil met Portugal op Timor heeft ten gunste van Nederland beslist. De grens zal loopen van de „Noel Biloma” tot aan de bron van de „Noel Melo”.

Directeur OTT van de „Rijn- en Zeescheepvaartmaatschappij” heeft in eene vergadering op 25 Juni te Keulen als zijn oordeel uitgesproken, dat eene uitdieping van den Rijn, ook op Nederlandsch gebied, te verkiezen is boven elk ander plan van een Duitschen Rijnmond. Hij verdedigde deze opvatting in de Kölnische Zeitung tegen de aanvallen van den ingenieur ROSEMEYER (zie de Nos. 731, 775 en 790); die een der grootste voorvechters is voor eene rechtstreeksche verbinding van den Rijn met de Deutsche Noordzeekust; men leze zijn geschrift „Der Rheinseekanal”. Het vraagstuk verkeert nog in een vaag begin-stadium (zie onder Deutschland.)

BELGIË. De commissie ter bevordering en ondersteuning van de militaire luchtvaart heeft aan den Minister van Oorlog 28.000 frs. aangeboden, tot aankoop van een tweede vliegtuig.

Het Handelsblad van Antwerpen berichtte, dat tusschen regeering en gemeentebestuur thans volkomen overeenstemming verkregen is voor de uitbreidingsplannen van de haveninrichtingen benoorden Antwerpen.

Volgens de N. R. C. zal ook België eene wet krijgen, die het spionneeren, dat thans openlijk wordt uitgeoefend, zal strafbaar stellen met gevangenisstraf van zes maanden tot vijf jaar.

DUITSCHLAND. In de N. R. C. van 24 Juni kwam onder het hoofd „Financieele oorlogstoerusting” een zeer belangrijk artikel voor over de groote geldbehoefte bij het uitbreken van eenen oorlog. De berichtgever uit Boeda Pest vermeldt, dat de maatregelen, waarover in Duitschland onderhandeld wordt, in de Donaumonarchie zeer de aandacht trekken. Men schat in Duitschland de benoodigde som in de eerste zes weken op 4250 millioen mark, waarvan de staat bijna de helft noodig heeft. Ruim 1500 millioen mark worden vereischt voor landbouw, handel en nijverheid, terwijl het groote publiek, dat uit angst voor de komende dagen, zijn geld aan den omloop onttrekt, voor 850 millioen berekend wordt. De Rijksbank zoude met de groote financieele instellingen zijn overeengekomen, om 10 0/0 van alle inleggeden in baargeld of buitenlandsche wissels te deponneeren. Het oorlogfonds van het Deutsche Rijk

bedraagt 120 millioen mark in goud; hieraan zou het overschot van de weerbelasting op het kapitaal worden toegevoegd, doch in elk geval is dit bedrag uiterst klein, in vergelijking met de ontzettende sommen, die in tijden van mobilisatie worden vereischt.

In het crisisjaar 1912 is gebleken, dat de groote voorraad Deutsche wissels in portefeuille bij de Oostenrijk-Hongaarsche bank grooté afbreuk heeft gedaan aan de Deutsche geldmarkt. Met het oog op eenen oorlog wordt het daarom wenschelijk geacht alle verplichtingen in het buitenland te voldoen met de in kas zijnde wissels op de landen der drievoudige entente.

De nieuwe sluizen van het „Kaiser Wilhelmkanal” zijn einde Juni door den Keizer geopend. De grootste slagschepen kunnen thans het kanaal bevaren.

Op het Ministerie van Openbare Werken heeft eene bespreking plaats gehad voor de voorbereiding van het wetenschappelijk onderzoek of eene kanaalverbinding van den Rijn met de Noordzee mogelijk is (Zie ook Nederland.)

Telkens duiken in de pers berichten op, dat het legerbestuur plannen uitwerkt, om de vredessterkte wederom met 40.000 man te verhoogen.

Aan de Duitsch-Fransche luchtvaartovereenkomst van 26 Juli 1913 is eene bepaling toegevoegd, volgens welke de mogelijkheid wordt geopend, op bijzonder verzoek aan de betrokken regeering, over de verboden kringen te gaan.

In de Kölnische Zeitung No. 825 komt een hoofdartikel voor over de verplegingsbehoefden der steden in geval van oorlog.

ITALIË. Generaal POLLIO, de chef van den Generalen Staf, is overleden; in zijne plaats is benoemd de luitenant-generaal CADORNA, een der vier generaals, die in oorlogstijd het bevel over een leger krijgen. Tot dezen behoorde nog onlangs de generaal CANEVA, die wegens zijne belangrijke krijgsbedrijven in Tripolis, den rang van leger-generaal in vreedstijd bekleedt. Wegens gevorderden ouderdom is hij ter beschikking gesteld van den Minister van Oorlog.

Den vorigen minister-president GIOLOTTI wordt veelal verweten, dat hij aftreedt, zoodra er moeilijkheden zijn te overwinnen, die hem in zijnen roem zouden kunnen benadeelen. Aan zijnen opvolger SALANDRA heeft hij de wet op het burgerlijk huwelijk en de financieele regeling van den oorlog in Libye nagelaten. Na eene hevige obstructie heeft de Kamer zijne belastingvoorstellen slechts gedeeltelijk en voor het tijdperk van een jaar bewilligd.

De Italiaansche pers begint krachtig te ijveren voor eene interventie in Albanië uit vrees, dat SPIROMILOS, de militaire leider der Epiroten, Walona zal vermeesteren, of dat het optreden der Serven het ingrijpen van Oostenrijk noodzakelijk zou maken. De toon van vele bladen tegenover Griekenland is oorlogszuchtig, nu wederom gebleken is, dat tegen de belofte van VENIZELOS, Grieksche soldaten aan de verovering van

Koritsa hebben deelgenomen. Geheel onverwachts komt het oproepen van de lichter 1891 niet. Men wil hierin een voorloopigen mobilisatie-maatregel zien, om de sterkte der eenheden, die door de detacheringen in Tripolis zeer zwak zijn, op te voeren, onder voorwendsel dat de moeilijkheden met het spoorwegpersoneel, in deze spannende tijden, de regeering verplichten, de rust binnenslands onder alle omstandigheden te waarborgen. De Avanti bericht, dat deze maatregel is genomen, omdat Oostenrijk-Hongarije aan de kust van Dalmatië eveneens troepen samentrekt. Inmiddels is ook een deel der vloot gemobiliseerd.

Volgens de K6l. Zeit. zal in December a. s. eene Fransch-Italiaansche commissie de grens vaststellen tusschen Libye en het Fransche Saharagebied. Zie vorig maandverslag bl. 529. Deze commissie zou in Juli te Bern de voorbereidende werkzaamheden aanvangen.

Uit Massana kwam einde Juni het bericht, dat de negus LIDSCH JASSU van Abessinië vijandelijke plannen koestert tegen de Italiaansche kolonie Erythrea.

OOSTENKIJK-HONGARIJE. De afschuwelijke moord op aartshertog FRANS FERDINAND en zijne gemalin is een gevolg der Groot-Servische beweging, die door de regeering te Belgrado met geld wordt gesteund. Voor den ouden keizer is de dood van den troonopvolger een harde slag; zijn invloed was in de laatste jaren zeer groot. Als inspecteur-generaal van de zee- en landmacht en de aangewezen opperbevelhebber in geval van oorlog, verliest het rijk een leidsman, die zich met hart en ziel wijdde aan de organisatie van leger en vloot.

V66r de inlijving van Bosnië in October 1908, waarbij de Donaumonarchie het tractaat van Berlijn schond, had de spanning haar toppunt bereikt en werd openlijk propaganda gemaakt voor eene aansluiting met Servië. Met de inlijving vielen de Groot-Servische plannen voorloopig in duigen, aan de aloude rassenhaat werd echter opnieuw een krachtig voedsel toebediend. Om de Serven voor de Monarchie te winnen, was het rijksbestuur zeer toegevend, ofschoon zij slechts 42% der bevolking uitmaken; met de wenschen der Kroaten en Mohammedanen, van wier trouwe houding men overtuigd was, werd minder rekening gehouden.

De regeering schijnt niet van plan de in 1910 verleende grondwettelijke vrijheden in te trekken. De Landdag is in verband met het afkondigen van den staat van beleg ontbonden, strenger toezicht zal worden gehouden op de Servische volksmenners, de grensbewaking is verscherpt, de middelbare scholen zullen tot staatsscholen worden gemaakt en de Donauvloot zal worden vergroot.

De politieke gevolgen van dezen moord zijn nog niet te overzien. De regeering schijnt voornemens den uitslag van haar onderzoek te Belgrado aan te bieden, met verzoek de schuldigen, die in Servië aan de samen-zwering hebben medegewerkt, te straffen en tevens te verzoeken de Groot-Servische propaganda ten nadeele der Donaumonarchie tegen te gaan.

Of Servië in deze, voor Oostenrijk zoo moeilijke, tijden hieraan een gewillig oor zal verleenen, staat te bezien. Voldoet PASJITS aan de Oostenrijksche eischen, dan wordt hij door de militaire partij zeker als landverrader uitgekreten, krijgt de regeering te Weenen geen voldoening, dan verbiedt de waardigheid der Monarchie hierin te berusten.

Inmiddels wordt de oorlogstrom steeds meer geroerd, Servië heeft reeds gedeeltelijk gemobiliseerd.

De berichten, dat de vereeniging van Servië met Montenegro weldra tot stand zal komen en de mislukking van den Albaneeschen staat blijven eene onmiddellijke bedreiging voor de macht van Oostenrijk-Hongarije en dus ook voor den Europeeschen vrede. Dit rijk zoude, zoodra de vereeniging bekend werd, het bezit eischen van den berg Loeven, welke 5 K.M. ten oosten van Cattaro gelegen, deze vesting en daarmede eene prachtige oorlogshaven beheerscht.

FRANS FERDINAND beschermde de vrijheden der verschillende nationaliteiten, wellicht het eenige middel om bij deze volkerenagglomeratie de gemeenschap naar buiten te doen gelden; als zoodanig was hij een tegenstander van de Hongaarsch nationalistische partij. Men vermoedde zelfs, dat hij een voorstander was van eene driedelige monarchie, waarbij dan Bosnië, vereenigd met Kroatië en Slavonië, ten koste van Hongarije, het derde lid zoude moeten vormen.

De Russische en Italiaansche pers was FRANS FERDINAND niet goed gezind.

Van zijnen opvolger valt nog weinig te zeggen. KAREL FRANS JOZEF is 17 Augustus 1887 geboren en sedert 1911 gehuwd met prinses ZITA VAN PARMA. De Italiaansche bladen hebben in hem, dank zij Zijne vrouw, veel vertrouwen; hij is voor den troon nog weinig voorbereid, hetgeen nu in allerijl zal moeten geschieden.

Hieronder volgt een overzicht van het huis Habsburg-Lotharingen, de nummers geven de troonopvolging aan. (Zie pag. 613.)

Wanneer deze tak is uitgestorven komen de nakomelingen van den tegen NAPOLEON bekenden Aartshertog KAREL aan de beurt. Het zijn achtereenvolgens:

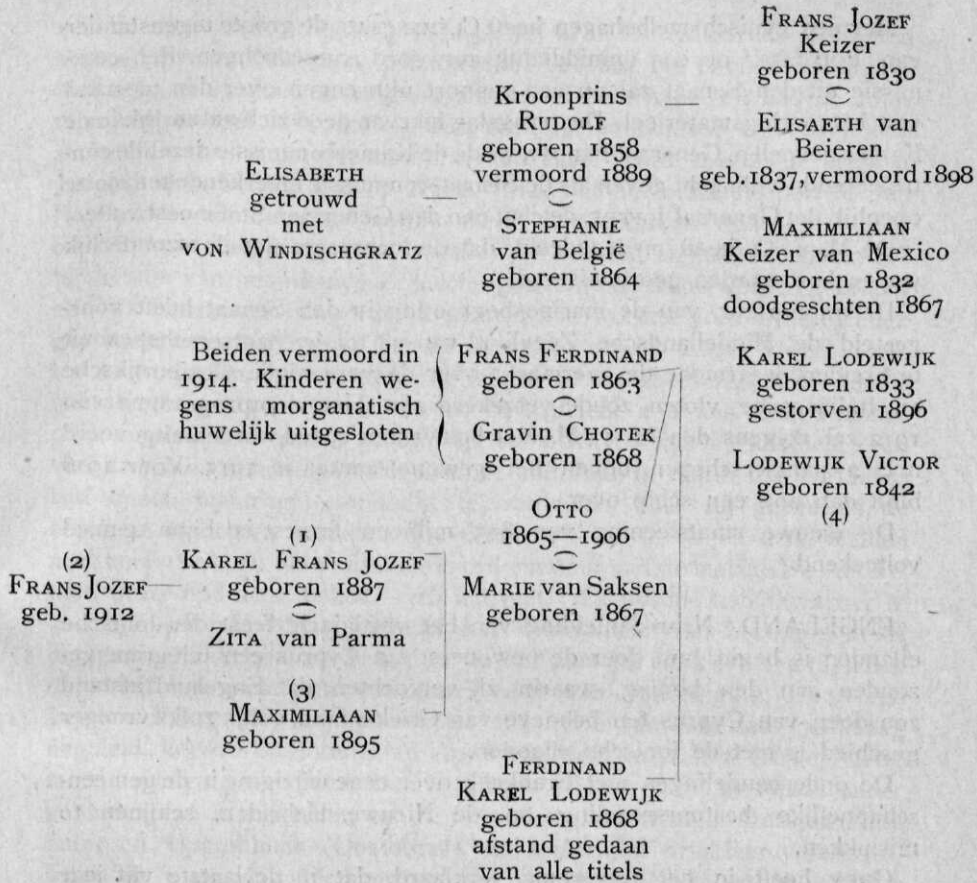
Aartshertog TIEDERIK, geboren in 1856 en zijn zoon ALBERT, geboren in 1897 (5 en 6).

Aartshertog KAREL STEPHANUS, geboren in 1860 met zijn beide zoons LEO KAREL, geboren in 1893 en WILLEM, geboren in 1895 (7, 8 en 9).

Aartshertog EUGENIUS, geboren in 1863 (10).

FRANKRIJK. Tegenover de Duitsche eischen nopens de aanbesteding van openbare werken in Marokko (zie Duitschland Juli-overzicht) wordt van Fransche zijde betoogd, dat de houding der Duitsche regeering niet oprecht is; zij wil het in Marokko ingevoerde rechtswezen niet erkennen en blijft, ondanks hare belofte, vasthouden aan de consulaire rechtspraak.

De commissie uit de Kamer voor de bestudeering van het legervraagstuk bestaat uit 22 voorstanders en 22 tegenstanders van den driejarigen

diensttijd. De extra oorlogsbegroting, ten bedrage van 389 millioen francs, ten behoeve van kazernebouw, bewapening, kleeding en uitrusting, is met 348 tegen 206 stemmen in de Kamer bewilligd en scheen een eerste succes voor het behoud van de driejaarswet.

In den Senaat was echter de ontgoocheling voor het ministerie des te meer bitter. De rapporteur voor legerzaken HUMBERT heeft zulk eene scherpe critiek uitgeoefend op het legerbeheer en de onvoldoende organisatie, dat een ontwijkend antwoord van de regeering op het meest ongewenschte oogenblik, niet mogelijk was. Na een uitstel van 24 uur heeft zij in hoofdzaak de gebreken erkend, doch wilde zich daar zelf niet voor verantwoordelijk stellen. Toen ten slotte de begroting 1914 was goedgekeurd, kon de President zijne reis naar Petersburg aanvaarden, om op nieuw aan zijnen vriend en bondgenoot de verzekering van trouw en kracht der Fransche natie te geven. Het moet den minister president VIVIANI zwaar te moede zijn geweest, na de openlijke erkenning van zooveel nalatigheid, de grootheid van het Fransche leger te hooren roemen.

Met een cynisch welbehagen heeft CLÉMENTEAU, de groote tegenstander van POINCARÉ, op een onmiddellijk antwoord aangedrongen. Een commissie uit den Senaat zal nu een rapport uitbrengen over den toestand van het oorlogsmaterieel. De terugslag hiervan deed zich natuurlijk in de Kamer gevoelen. Generaal PEDOYA wilde de Kamercommissie dezelfde controleerende volmacht geven als de Senaatscommissie en erkende ten slotte openlijk dat Generaal JOFFRE, de chef van den Generalen Staf moest vallen.

De M. v. O. heeft medegedeeld, dat de luchtvaart niet als afzonderlijk wapen kon worden georganiseerd.

De rapporteur van de marine begroting in den Senaat heeft voorgesteld de Middellandsche Zeevloot van 28 tot 33 pantserschepen uit te breiden, waarmede de overmacht over de vereenigde Oostenrijksche en Italiaansche vloten zoude verzekerd zijn. Het vlootprogramma van 1912 zal volgens den M. v. M. met bekwamen spoed worden uitgevoerd n.l. 2 pantserschepen boven het gewone aantal in 1915. Voor 1916 blijft dan nog een schip over.

De nieuwe staatsleening van 805 millioen francs is bijna 4 maal volteekend.

ENGELAND. Naar aanleiding van het vijftigjarig feest der Ionische eilanden is begin Juni door de bewoners van Cyprus een telegram gezonden aan den koning, waarin zij verzochten, dat Engeland afstand zou doen van Cyprus ten behoeve van Griekenland, gelijk zulks vroeger geschied is met de Ionische eilanden.

De onderhandelingen met Frankrijk over eene wijziging in de gemeenschappelijke bestuursregeling op de Nieuwe Hebriden, schijnen te mislukken.

GREY heeft in het Lagerhuis verklaard, dat in de laatste vijf jaar nimmer met Rusland van gedachten is gewisseld over de openstelling der Dardanellen.

Bij de bespreking der petroleumwinning in Perzië hebben enkele leden der regeering verweten, dat zij op de overgelegde kaart de petroleumvelden van Dsiasoek opzettelijk in Perzië heeft geteekend, terwijl haar bekend was dat dit gebied aan Turkije behoorde. De regeering ontkende iets met de Turksche petroleum maatschappij in Bagdad en Mosoel uit te staan te hebben, doch kon geen nadere verklaringen geven, aangezien nog onderhandelingen met Turkije werden gevoerd. Zie o a. de mededeelingen van DJAVID BEI in de Kamer onder Turkije.

Bij de behandeling van het geamendeerde Home Rule ontwerp in het Hoogerhuis is een amendement van Lord LANSDOWNE aangenomen, waarbij de geheele provincie Ulster voor onbepaalden tijd zal worden uitgesloten. Om de regeering te intimideeren hebben de leiders der Ulsterbeweging een voorloopig bewind ingesteld en in een manifest bekend gemaakt, dat in Ulster het gezag van het Iersche Parlement niet zal worden erkend, wel eenigszins bombaste taal tegenover de plannen der regeering om Ulster, althans voor 6 jaar, uit te sluiten.

Dank zij de goede organisatie van Unionisten tegenover Nationalisten (85000 tegenover 135000) is de 224ste verjaardag van den slag aan de Boyne, waar het protestantisme onder WILLEM III zegevierde over de katholieken, in tegenstelling met andere jaren, zeer orderlijk verlopen.

De regeering, die niet op het leger durft te vertrouwen, blijft zich uiterst zwak gedragen en schijnt opnieuw genegen bemiddelingsvoorstellen te overwegen. Zij zou genoeg willen nemen met eene stemming en bloc in de graafschappen Antrim, Armagh, Down en Londonderry, desnoods Fermanac, doch verzet zich tegen den eisch der oppositie om ook Tyrone hieraan toe te voegen. De Koning heeft de leiders der partijen tot eene samenkomst opgeroepen, hetgeen in het Engelsche Staatsrecht als eene zeer buitengewone gebeurtenis moet worden aangemerkt. De radicale en liberale pers keurt de bemiddeling des Konings af en beschouwt het als een inbreuk op de vrijheid van het parlement. Volgens de verklaringen van ASQUITH geschiedt echter alles onder ministeriële verantwoordelijkheid.

De uitslag is bij het afsluiten van dit verslag nog niet bekend.

Van 15—18 Juli heeft de aangekondigde proefmobilisatie der Home fleet plaats gehad. Het rapport van Sir JAN HAMILTON, den inspecteur-generaal van de Britsche strijdmacht over zee, is onlangs verschenen. Zijn oordeel over het Australische leger is, ten opzichte van het uithoudingsvermogen en de plichtsbetrachting, vol lof. Hij acht echter de legeroefeningen te veel ingericht op lichaamsontwikkeling en te weinig op oorlogsvoorbereiding, stelt het Zwitsersche leger als voorbeeld en acht eene jaarlijksche uitgave van 72 millioen gulden noodzakelijk om een leger van 80.000 man te kunnen mobiliseeren. Deze som is ongeveer 2 maal zoo groot, als de tegenwoordige begrooting.

Volgens de Corriere della Sera zal eene Egyptische vloot worden gevormd, bemand door Egyptenaren onder Engelsche officieren. Het vlootstation zoude komen in de nabijheid van Alexandrië.

RUSLAND. De regeering versterkt voortdurend de militaire machtspositie des rijks. Door de Doema zijn o. m. wetsontwerpen goedgekeurd betreffende eene nieuwe kruitfabriek, verlenging van den dienstdienst met drie maanden, aanleg van strategische spoorwegen o. a. van Rjasan over Toela, Soechinits, Baranowits naar Warschau, versterking van de Zwarte-zee-vloot, aanschaffing van onderzeesche mijnen en vliegtuigen, versterking der vestinggarnizoenen, tijdelijk verbod voor uitvoer van paarden enz.

Als gevolg van de Russisch-Roemeensche besprekingen beschouwt men de gemeenschappelijke nota aan de Porte, waarin verzocht werd, in geval van oorlog met Griekenland, de vrije vaart door de Dardanellen voor handelsschepen der beide belanghebbende mogendheden te waarborgen.

De Russische invloed in N. Perzië neemt eene gevaarlijke wending. De Perzische gouverneur HADSCHI SAMAD KAN van de provincie Aser-

beidjan is een despoot, die door Rusland beschermd wordt in de bewerking der bevolking, om deze provincie van Perzië afvallig te maken.

Rusland was met Engeland overeengekomen, bij de kroning van den nieuwen Shah, zijne troepen uit Perzië terug te trekken en eischt nu tegen Engelands wil uitstel der kroning, die op 21 Juli was bepaald. De kroning heeft echter plaats gehad. Perzië eischt teruggaaf van de belasting, door Russen geïnd in de noordelijke provinciën.

DENEMARKEN. De bisschop van Kiel heeft aan de geestelijkheid verboden bij Deensche vergaderingen als redenaars op te treden.

NOORWEGEN. Het Storting heeft eene buitengewone begrooting van 11.6 millioen kronen bewilligd, waarvan 5.1 millioen bestemd is voor de verdedigingswerken van Kristiania.

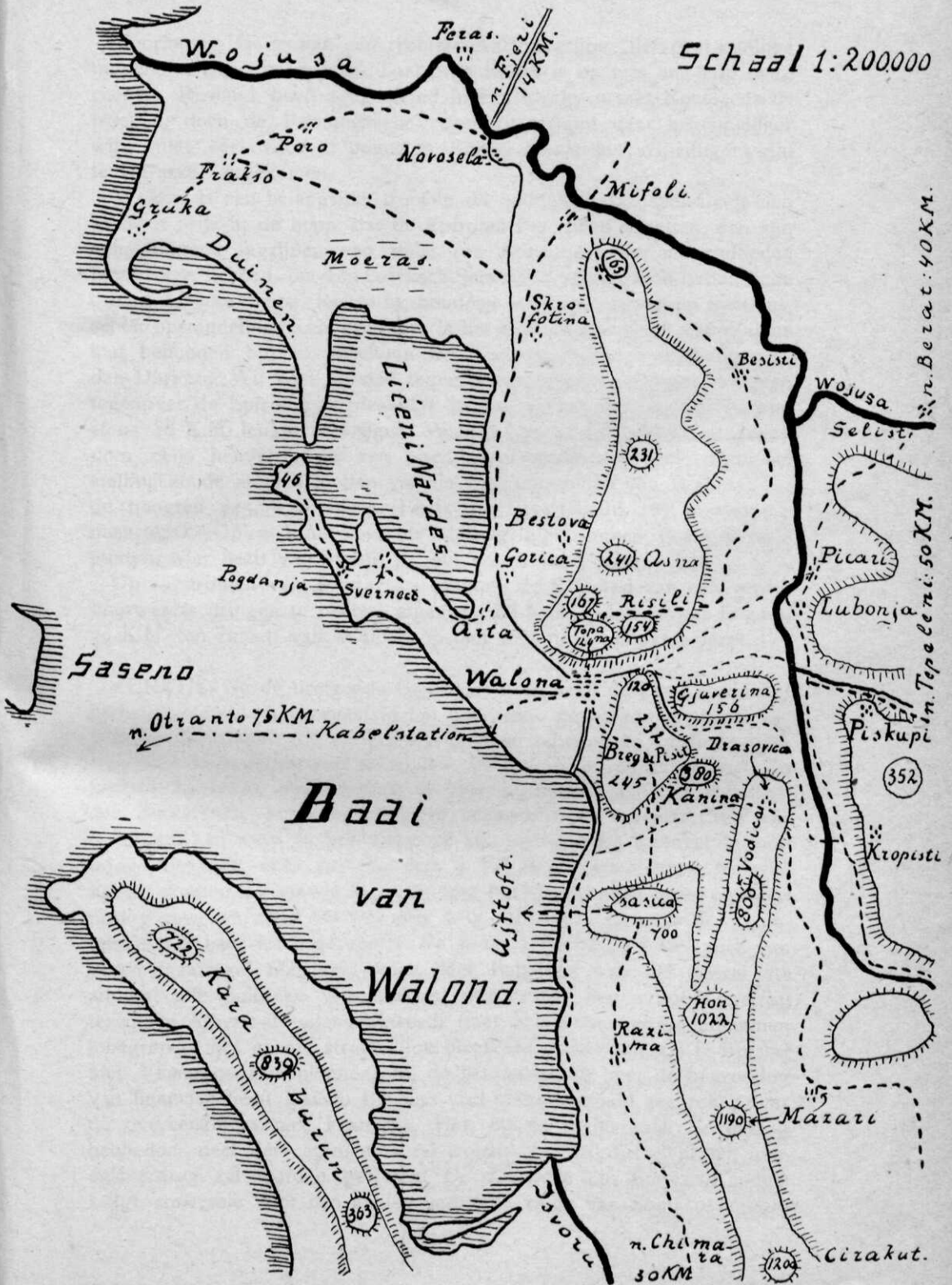
SPANJE. De plannen van de regeering om binnenkort een wetsontwerp in te dienen voor den aanbouw van een tweede eskader stuiten op heftigen tegenstand van de verbonden republikeinen en socialisten. Het 1e eskader, bestaande uit de linesschepen Espana, Altonso XIII en Jaime I zal in 1915 gereed zijn.

ALBANIË. De gebeurtenissen in het ongelukkige vorstendom volgen elkander met eene cinomatografische snelheid op en laten slechts een oppervlakkigen indruk achter. Sedert het vorige maandverslag zijn de drie ontzettingcolonnes voor Durazzo op niets uitgelopen, de werving van een vrijwilligers legioen te Weenen is door de regeering verboden, de Epiroten hebben het geheele Zuiden weer bezet, nadat de Albaneesche Gendarmerie grootendeels naar Durazzo was ontboden en voor de rest vluchtte, enkele Nederlandsche officieren zijn door de opstandelingen gevangen genomen, de overigen worden door de weinige besluitvaardigheid van den vorst, die bij iedereen te biecht gaat om zijnen neteligen toestand te redden, op zijde gesteld. Walona wordt bedreigd door de Mohammedanen uit Tieri en Berat, en door de Epiroten uit Tepelini en Chemara.

ISMAIL KHEMAL BEI, vroeger wegens medeplichtigheid aan eene samenzwering ten voordeele van een Mohammedaansch vorst verdwenen, organiseert met de vele vluchtelingen de verdediging van Walona, welke is opgedragen aan den Albaneeschen Majoor HOESNI.

ZOGRAPHOS en KARAPANOS, de leiders der Epiroten, hebben te Athene de regeering en de gezanten der Grootte Mogendheden trachten te overtuigen, dat alle afspraken met de regeering te Durazzo waardeloos zijn, zoolang haar de middelen ontbreken om orde en rust te bewaren; op de nationale vergadering te Delvino is het Epirotische vraagstuk een nieuw en gevaarlijk stadium ingetreden. De heilige scharen in Grieksch uniform rukken noordwaarts, in Italië verwijt men VENIZELOS, dat hij dubbel spel speelt.

Schaal 1:200000

Wojusa

Peras. n. Fieri 14KM.

Narosela

Mifoli

Graka

Duinen

Moezas

Skra Ifotina

Besteti

Wojusa

Selisti

Liceni Nardes

Pogdanja

Svernoe

Bestova

Gorica

Asna

Picari

Lubonja

Saseno

Aita

Walona

n. Otranto 75KM Kabelstation

Gjaverina 156

Bregu Pisha

Drasorica

Piskupi

Baai

van

Walona

Wiftoft.

Kanina

352

Kropisti

Sasica 700

800 Vodica

Raxima

Mon 1022

1190

Marari

n. Chelma ta 30KM

1200

Cizakut.

n. Berat: 40KM.

n. Tepeleni: 50KM.

Voorloopig is er van een rechtsreeksch ingrijpen der gezamenlijke mogendheden geen sprake. TOERCHAN PASJA is op reis om hulp in te roepen, Rusland heeft toegestemd in een ingrijpen met Roemeensche troepen, doch de Roemeensche regeering schijnt daar begrijpelijker wijze niet veel voor te gevoelen. Enkele honderden vrijwilligers zijn te Durazzo aangekomen.

Walona is een belangrijke troef in dit politieke hazardspel. Geeft men Walona prijs in de hoop, dat de Epiroten het zullen bezetten, dan kan een dreigend ingrijpen van Italië een samengaan der mogendheden tengevolge hebben, om een Grieksch-Servisch-Oostenrijksch-Italiaansche oorlog te voorkomen. Rekening houdend met den naijver en haat tusschen opstandelingen en Epiroten, is het zeer goed mogelijk, dat Walona kan behouden blijven, ofschoon het veel moeilijker te verdedigen is, dan Durazzo. Wil men de stad tegen geschutsvuur beveiligen, hetgeen tegenover de Epiroten noodzakelijk is, dan zal de verdedigingslijn minstens 10 K.M. lengte verkrijgen. Walona ligt in een bekken, omgeven door eene heuvelrij, die een goed aaneengesloten geheel vormt. De stelling zoude moeten loopen van de kust ten zuiden van Walona over de hoogten 245, 232 (Bregu Pisit), 120, 154 (Risili), 167, westwaarts naar Arta. Op 2 K.M. voor de stelling liggen enkele domineerende punten, wier bezit van belang is voor eenen verdediger.

Op aandringen van ZOGRAPHOS schijnen de Epiroten van een verder voorwaarts dringen te hebben afgezien. Zij hebben den pas van Logara, 30 K.M. ten zuiden van Walona op den weg naar Chimara, bezet.

TURKIJE. Na de dreigende Grieksche nota heeft de Porte inschikkelijkheid getoond en voorgesteld om door eene gemengde commissie de verlaten bezittingen der emigranten te doen schatten en op dien grondslag eene ruilregeling vast te stellen. De Grieksche regeering heeft dit aanbod aanvaard, waarna men is overeengekomen aan den president der Zwitsersche bondsregeering te verzoeken een scheidsrechter aan te wijzen, aan wien de beslissing zal zijn overgelaten, wanneer de commissie het niet eens kan worden. 4 Juli is de commissie te Smyrna bijeengekomen. Hiermede is voorloopig het gevaar voor eenen nieuwen oorlog geweken, daar het wel zeer lang zal duren, alvorens deze commissie met haar werk gereed is. De Jong-Turksche pers stelt zich van dezen maatregel niet veel voor. Met Bulgarije was dat geheel iets anders; alle politieke vraagstukken waren met den vrede opgelost, terwijl te Athene de eilandenkwestie (met de bewoners en eigendommen inbegrepen) het groote struikelblok bleef. De grootvizier zal te Brussel met VENIZELOS samenkomen. Bij de beraadslaging over de begrooting van financiën heeft DJAVID BEI met veel erkentelijkheid gesproken over de overeenkomst met Frankrijk. Het, op de rechtspraak betrekking hebbende, deel der capitulaties zal worden gewijzigd, terwijl een handelsverdrag zal worden gesloten. De Fransche lijn Smyrna-Kassaba krijgt concessie voor den aanleg van eene zijlijn van Soma over Pan-

derma naar Broessa, terwijl de Syrische spoorweg Homs met Mesopotamië mag verbinden. Tengevolge van eene overeenkomst van de Deutsche Bank met de Anglo Persian Oil Company zouden de petroleumvelden in Mesopotamië aan een nieuwe, gedeeltelijk Turksche, groep worden afgestaan. Rusland heeft ten deele afstand gedaan van de spoorwegconcessies van 1900 in het Zwarte-zeegebied.

De Noor Hof is benoemd tot Inspecteur-Generaal in de provinciën Wan, Bitlis, Mamoret Ulazis en Diabekr, de Nederlander WESTENENK in Trebizonde, Erzeroem en Siwas.

GRIEKENLAND. In de N. R. C. van 14 Juni kwam een particulier bericht voor, dat de regeering wederom 6 kruisers en 4 onderzeeboten heeft gekocht.

De Selaho en Mississippi zijn thans Grieksch; zij voeren de namen Kilkitsch en Lemnos.

BULGARIJE. Nadat een vertegenwoordiger van het bankiers huis Perrier, namens Fransche banken te Sofia getracht heeft de Duitsche leening te doen mislukken, is in de Sobranje, onder heftigen tegenstand klaarblijkelijk met de bedoeling het liberale kabinet Radoslawow te doen vallen, de leening onder protest der oppositie goedgekeurd.

Volgens het ontwerp legerorganisatie zal het veldleger als volgt worden samengesteld: 10 Infanterie Divisiën, elk van 2 brigades van 2 regimenten à 3 bataljons; 11 Cavalerieregimenten van 4 eskadrons; 10 regimenten Veldartillerie van 3 afdeelingen van 3 batterijen, waarvan 3 regimenten met eene houwitserafdeeling; 3 regimenten Bergartillerie, samen 10 afdeelingen van 2 batterijen; 3 bataljons vestingartillerie, benevens de noodige technische troepen (Mil. Zeit. No. 26.) Aan de Bulgaarsch-Roemeensche grens komen herhaaldelijk grensincidenten voor.

SERVIË. Nadat de Skoepsjtina was ontbonden, de nieuwe verkiezingen tegen 14 Augustus waren uitgeschreven en de bijeenroeping van de nieuwe zitting op 23 September was bepaald, vertrok de Koning wegens ziekte naar Wranja en droeg het regentschap op aan den Kroonprins.

Het concordaat tusschen Servië en het Vaticaan is geteekend. Het behelst de regeling van eene bisschoppelijke provincie in Servië en maakt een einde aan het protectoraat van Oostenrijk-Hongarije over de Albaneesche Katholieken in het nieuw verworven gebied.

Volgens Servische bladen zijn de plannen gereed voor eene vereeniging met Montenegro Leger, diplomatie, tolwezen en financiën zouden onder gemeenschappelijk beheer te Belgrado komen. De Montenegrijnen zijn Grieksch Katholieke Serven. Servië zou hierdoor een haven krijgen aan de Adriatische Zee en de Oostenrijksche oorlogshaven Cattaro bedreigen.

HARTWIG, de Russische gezant te Belgrado, een vurig voorstander van de al-slavische politiek, een scherpzinnig en geslepen diplomaat, is te Belgrado plotseling overleden. De correspondent van de N. R. C. te Boeda-Pest acht dit overlijden een geluk voor den vrede van Europa. Bij de begrafenis heeft PASJITS aan het einde zijner rede de volgende gedenkwaardige woorden gesproken: „HARTWIG was de bewerker van de vergrooting van Servië en zijn graf zal het eeuwige zinnebeeld blijven van de onverbreekbare vriendschap met Rusland.” Hij is op Servische Staatskosten begraven.

VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA. De strijd over het Californische landvraagstuk, waardoor, volgens de Webb bill van Augustus 1913, Japanners worden geweerd, zal vermoedelijk aan het Haagsche Hof van Arbitrage worden onderworpen. De betrokken briefwisseling is einde Juni openbaar gemaakt, met uitzondering van de laatste nota der V. S. op het afwijzend antwoord van Japan.

Bij het Huis van Afgevaardigden te Washington is een regeeringsontwerp ingediend om de Philippijnen zelfbestuur te verleenen. De leden van Senaat en Kamer zullen gedeeltelijk worden gekozen door de Christelijke bevolking, terwijl de anderen door den Gouverneur-Generaal aangewezen, de niet Christelijke bevolking zullen vertegenwoordigen. De uitslag van de onderhandelingen te Niagara Falls moet als eene groote overwinning van de Zuid-Amerikaansche republieken tegen de Monroeleer worden beschouwd. De eenige voldoening aan de Vereenigde Staten gegeven, is de afstand van HUERTA, verdere inmening in de binnenlandsche aangelegenheden van Mexico is voorkomen, tot de ontruiming van Vera Cruz is in beginsel besloten, onder waarborg van de A.B.C. Staten. Noch eene oorlogsschatting, noch andere genoegdoening zal worden gegeven.

De nieuwe regeering, in onderling overleg der partijen gekozen, zal worden erkend, aan mogelijke opstandelingen zal steun aan krijgsvoorraad worden onthouden.

Aangezien CARRANZA weigerde met HUERTA te onderhandelen en de regeeringstroepen steeds verder werden teruggeworpen, heeft HUERTA zijne wankelende positie vrijwillig verlaten en is de intocht van CARRANZA binnen Mexico spoedig te verwachten. Hij zal dan als voorloopig president worden uitgeroepen, totdat de nieuwe verkiezingen zijn gehouden. Het blijft zeer de vraag of hij op den steun van VILLA kan blijven rekenen, terwijl de bandiet ZAPATA zich reeds tegen CARRANZA heeft verklaard.

Het succes der A.B.C. Staten geeft wellicht aanleiding tot het sluiten van een politiek bondgenootschap.

In hoeverre de geheime, aan Carranza verleende, hulp een voordeel zal opleveren voor de Amerikaansche politiek, is vooralsnog niet te bepalen. Het Panamakanaal was de grondoorzaak van de politieke actie. Een, den Vereenigde Staten slecht gezinde, Mexicaansche regeering

kon niet worden geduld. De immigratie van Chineezen en Japanners, de Tehuantepecspoorweg, de petroleumconcessies van het huis Samuel Pearson en de invloed van vreemd kapitaal waren en blijven eene economische bedreiging van het Panamakanaal; de strategische ligging is niet verzekerd bij een vijandig gezinde regeering, die onder den invloed staat van Engeland en Japan.

JAPAN. De buitengewone marinebegroting, uitsluitend ten behoeve van de afwerking van de drie op stapel staande slagschepen, is door het Parlement aangenomen.

De openbaarmaking van de briefwisseling der regeering met de Vereenigde Staten over het Californische landvraagstuk schijnt in Japan groote verontwaardiging te hebben opgewekt.

De minister-president OKUMA had in Mei ernstig gewezen op het groote belang van eene nauwere economische samenwerking met Engeland in China.

Onlangs werd in een halfambtelijk blad het plan geuit voor eene nieuw te volgen Chinapolitiek, hetgeen volgens de Kölnische Zeitung een gevolg is van den machtsinvloed der militaire partij, die de voordeelen van het bondgenootschap met Engeland wil exploiteeren en niet wil achterblijven in den wedijver naar concessies.

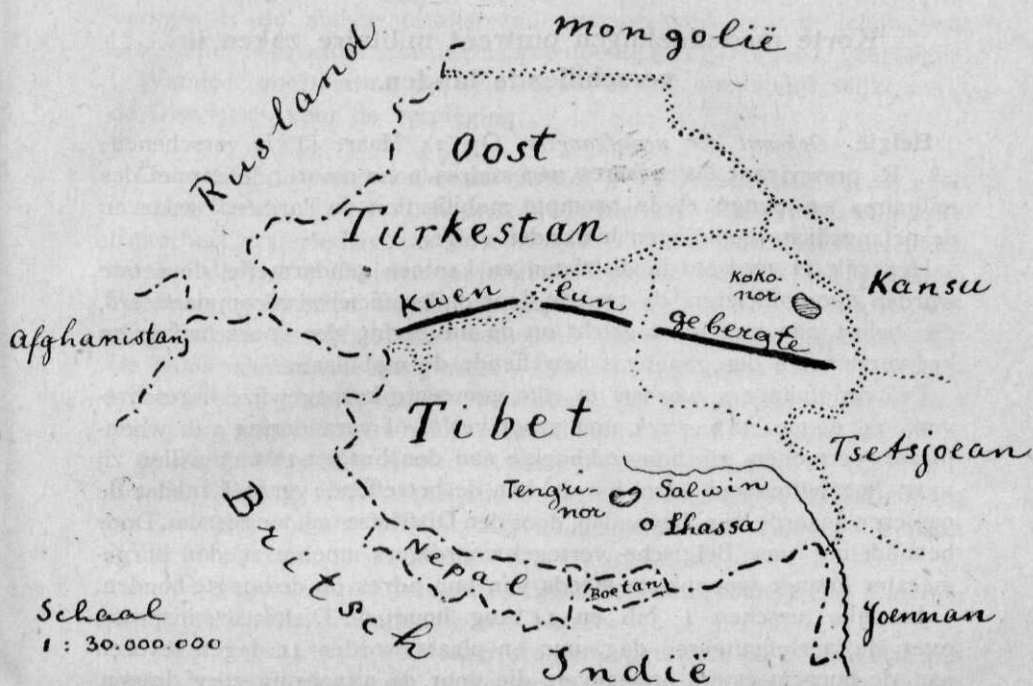
Met Engelsch kapitaal heeft Japan den Engelschen in het Jangstedal reeds vele voordeelen afhandig gemaakt; de Japanners zijn dan ook, noch bij de Engelschen, noch bij de Chineezen erg gezien. Op aandringen van JOEANTSIKAI hebben de meeste Chineesche studenten de Japansche hoogescholen verlaten

CHINA. Na de overheerschende stelling, die Engeland sedert 1904 innam ten opzichte van den Dalai Lama in Tibet, werd door het Pamirverdrag met Rusland aan Engeland het recht ontzegd, een vertegenwoordiger in Tibet te hebben. Sedert 1908 erkende de Dalai Lama de opperhoorigheid van China en werd het land door Chineesche troepen bezet, totdat deze met de Chineesche revolutie wederom werden verjaagd. Onlangs werden te Peking onderhandelingen gevoerd, om de positie van Tibet te verzekeren. Men wil Tibet, evenals Mongolië verdeelen in eene Chineesche provincie en een Buiten-Tibet met zelfbestuur onder Chineesche souvereiniteit, doch de partijen, waarbij ook de Engelsch-Indische regeering vertegenwoordigd is, kunnen het over de grensregeling niet eens worden. De Tibetanen eischen, dat het gebied Kokonor ten zuiden van het Kwenlungebergte tot zelfstandig Tibet zal behooren, terwijl de Chineezen op den voorgrond blijven stellen, dat Kokonor steeds tot de provincie Kansu behoort heeft. Als oostelijke grens wil China de Giama-nu-tschu of Salwinrivier zien aangewezen.

De plannen van JOEANTSIKAI om met de nieuwe leening de oude op korten termijn met hooge rente af te lossen, stuiten op tegenwerking der 5 mogendhedengroep. Wegens geldbehoefte zouden dan opnieuw

dergelijke leeningen kunnen worden aangegaan, die eene behoorlijke regeling van het muntwezen onmogelijk maken.

De Standard Oil heeft van de Chineesche regeering concessie ge-

kregen voor de petroleumexploitatie in Schansi. Tegen uitbreiding der concessie over Schansi en andere provinciën heeft de Britsche gezant verzet aangeteekend.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

België. *Opkomst der verlofgangers.* Op 24 Maart j.l. is verschenen: „A. R. prescrivant les mesures nécessaires pour assurer le rappel des militaires en congé et la prompte mobilisation de l'armée,” waarvan de belangrijkste bepalingen hieronder volgen.

Het rijk is verdeeld in districten en kantons gendarmerie, de eerste worden door officieren, de tweede door onderofficieren gecommandeerd, die belast zijn met het toezicht op de uitvoering der voorschriften en het verzamelen der gegevens betreffende de mobilisatie.

De verlofgangers worden in elke gemeente korpsgewijze ingeschreven, 14 dagen na vertrek met groot verlof of verandering van woonplaats vertoonen zij hun zakboekje aan den burgemeester; willen zij naar het buitenland, dan wordt het desbetreffend verzoek, nadat de papieren in orde zijn bevonden, door den Districtscomt. toegestaan. Door bemiddeling van Belgische vertegenwoordigers moeten zij den burgemeester hunner woonplaats steeds van hun adres op de hoogte houden.

Jaarlijks tusschen 1 Juli en 14 Aug. houdt de Districtsct. inspectie over de verlofgangers; dag, uur en plaats worden 14 dagen tevoren aan de burgemeesters opgegeven, die voor de uitvoering zorg dragen. De verlofgangers zijn gedurende dien tijd onderworpen aan de krijgstucht, overtredingen worden gestraft met gedwongen opkomst onder de wapenen van eene week tot 6 maanden, bij ernstige overtredingen kan de schuldige onmiddellijk in arrest worden gesteld.

De oproep tot gewone opkomst gaat van den Korpsct. over den Districts- en Kantonsct. naar den burgemeester, die de betrokkenen waarschuwt; deze moeten een bewijs van mededeeling teekenen.

In geval van militairen bijstand geschiedt de oproep op gelijke wijze, doch kan rechtstreeks geschieden door het D. v. O. met opzijdestelling van den Korpsct.

Bij mobilisatie krijgen de Districtscten telegrafisch bericht van den M. v. O. met vermelding van den eersten mobilisatiedag; deze seinen hetzelfde aan de Kantonscten. Op alle grenskantoren en grensovergangen wordt de landsvlag geplant.

De burgemeesters ontvangen de ingevulde aanplakbiljetten van de Kantonscten, die daarvoor zoo noodig personen en vervoermiddelen vorderen. Met alle hun ten dienste staande middelen maken de burgemeesters dezen oproep verder bekend.

Districts- en Kantonscten regelen reeds in vredestijd met de stationschefs het mobilisatievervoer. De manschappen begeben zich rechtstreeks

naar hun depot, zijn er geen treinen beschikbaar, dan worden zij door den Districtset. tot detachementen vereenigd, die langs den kortsten weg hunne bestemming moeten bereiken; waar van den trein gebruik kan worden gemaakt, geschiedt zulks; alle vervoer is kosteloos. Bij elk vervoer is de oudste te allen tijde aansprakelijk voor de leiding wat betreft het doorzetten van de reis, zoo noodig met gevorderde voertuigen.

Wanneer voortzetting der reis op éénen dag onmogelijk blijkt, zorgt de Districtset. voor de verpleging.

Duitschland. *Cavalerie-Divisiën.* Armee Verordnungsblatt No. 12, geeft een zeer belangrijk overzicht omtrent de vermoedelijke samenstelling der Duitse Cavalerie-Divisiën op oorlogsvoet. Voor manoeuvre-doeleinden worden dit jaar 7 Divisiën samengesteld, elk bestaande uit 6 Regimenten Cavalerie, 3 Divisiën worden op manoeuvre-terrein geoefend, 3 in oefeningskampen, terwijl de laatste voor eene ophelderingsoefening is bestemd. De voor manoeuvres aangewezen Divisiën beschikken over 1 jagerbataljon en 2 à 3 compagnieën wielrijders. De Staven der Divisiën worden 3 à 4 dagen van te voren samengesteld.

Legeruitbreiding. (Zie Armee Verordnungsblatt No. 11.)

a. Met ingang van 1 April zijn opgericht, 2 treindepots te Marienburg en Forbach voor het XXe en XXIe legerkorps; het treindepot van het XVIe korps komt te Saarlouis.

b. Met ingang van 1 Juli eene krijgsschool te Bromberg en 2 remonte-depots te Rothen Clempenow en Craazen.

c. Met ingang van 1 October worden opgericht: de brigadestaf van de 7e voetartilleriebrigade te Posen; 2 regimenten voetartillerie elk van 2 bataljons van 4 batterijen te Graudenz (XVIIe korps) en te Allenstein en Lötzen (XXe korps), achtereenvolgens met 1 en 2 bespanningsafdeelingen; de Ve Pionierinspectie te Keulen; 8 pionierregimenten door verandering der bataljons 18, 19, 20, 23, 24, 25, 29 en 30 elk in 1 regiment van 2 bataljons met gelijktijdige ontheffing van het bevel over deze pionierafdeelingen van de betrokken legerkorpscommandanten; 8 zoeklichtafdeelingen bij elk pionierregiment; 1 spoorwegregiment van 2 bataljons te Berlijn, in plaats van het bataljon No. 4; 1 telegraafbataljon van 5 compagnieën (2 draadlooze) te Breslau en Liegnitz; 1 trein-Co. van het Gardekorps te Berlijn; 1 treinafdeeling van 3 eskadrons als 2e Gardetreinafdeeling te Berlijn (de 1e Gardetreinafdeeling telt voortaan eveneens 3 eskadrons).

d. Met 1 Oct. 1914 komt de Staf van de 2e voetartilleriebrigade te Graudenz, de Staf en II-13 R. Voet. Art. te Straatsburg, het I-13 R. Voet. Art. te Mutzig, de Staf en II-14 R. Voet. Art. te Breisach, II-15 R. Voet. Art. te Kulm, de Staf van II, benevens 7 en 8 batterij 1 R. Voet Art. te Königsberg.

e. Oprichting van een kazerneeringsdepartement aan het M. v. O. met twee afdeelingen Oost en West, eene begrootingsafdeeling en eene luchtvaartafdeeling. De verplegingsafdeeling wordt gesplitst in eene

oorlogs- en eene vredesverplegingsafdeeling, terwijl de werkzaamheden van de „Intendantur” afdeeling van het „zentraldepartement” overgaan naar het „Armeeverwaltungsdepartement”.

f. 15 „Bezirkkommandos” worden met een regimentsco. gelijkgesteld, waardoor het totaal aantal thans wordt: 63 gelijkgesteld met regimentscomdos., 254 met bataljonscomdos.

g. 13e Rt. Voet. Art. krijgt No. 24 en wordt ingedeeld bij XIV korps.

h. Met 1 Oct. wordt te Ulm een bataljon voetartie No. 13 met bepanningsafdeeling opgericht.

i. De treinafdeelingen 1, 2, 3, 7, 14 en 17 krijgen op 1 Oct. een 5e eskadron.

j. De dienstpremie voor onderofficieren na 12 jarigen dienst wordt gebracht van 1000 op 1500 Mk.

k. Alle capitulanten krijgen toelage voor de onderofficiersmenage.

De bijlagen van het A. Verordn.bl. geven de nieuwe of de gewijzigde vredesorganisatie der betrokken onderdeelen benevens een volledig overzicht van de verdeling der werkzaamheden aan het Departement van Oorlog.

Engeland. *Ontwikkeling der officieren.* Generaal Majoor Sir ROBERTSON, directeur van het militair onderwijs heeft den uitslag medegedeeld van een halfjaarlijksch onderzoek naar de bekwaamheden der officieren van het staande leger, de speciale reserve en het territoriale leger. (Zie „Report on the examination of officers for promotion held in December 1913”.) Vele majoors van het staande leger konden zich niet kort en duidelijk genoeg uitdrukken, de kapiteins waren beter onderlegd, doch over het algemeen te weinig op de hoogte van het gebruik der andere wapens, de kennis der luitenants schoot te kort op velerlei gebied, meer in het bijzonder wat betreft het treinwezen en de opheldering der cavalerie.

De ontwikkeling der jonge officieren van de speciale reserve en het territoriale leger in den velddienst en de veldversterkingskunst was slecht, velen hadden geen begrip van de gevechtsontwikkeling van eene compagnie, geen enkel luitenant was voldoende op de hoogte van de aanvoering van eene patrouille, slechts weinigen konden eene batterijstelling uitzoeken.

„Special reserve” voor het „Royal Flying Corps”. De werving zal plaats hebben tot een beperkt aantal, de manschappen worden niet in eenheden georganiseerd, ook niet als luchtvaarder geoefend. Het zijn ambachtslieden, wier diensten in geval van oorlog benut kunnen worden. (Army Orders Juni).

Frankrijk. *Voorschriften nopens het uitreiken van getuigschriften van luchtvaartwerktuigkundige, bestuurder van vliegtuigen en ballonbestuurder van 20 Mei 1914.* Voor werktuigkundige worden 2 verschillende getuigschriften afgegeven n.l. een „brevet de moteurs” en een „brevet de monteurs d'aéroplanes”, de vereischten zijn voor het eerste brevet practische kennis van alles wat den motor betreft, voor het tweede

kennis van de samenstelling der vliegtuigen. Om het bevet van bestuurder van vliegtuigen te verkrijgen, moeten proeven van bekwaamheid worden afgelegd, die telken jare door den technischen inspecteur van de militaire luchtvaart worden vastgesteld en zal de aspirant daarenboven een examen moeten afleggen in de luchtdynamica en motor- en vliegtuigbouw volgens een door den M. v. O. ontworpen programma.

Getuigschriften voor ballonbestuurder worden onderverdeeld in:

A. voor vrije ballons:

a. luchtvaartbevet (brevet d'Aéronautique),

b. militair luchtvaartbevet 1e klasse (brevet supérieur d'Aéronautique militaire).

B. voor luchtschepen:

c. brevet voor werktuigkundige,

d. brevet voor bestuurder.

Het getuigschrift *a* wordt uitgereikt aan hen, die onder toezicht een zeker aantal opstijgingen hebben gemaakt; om het getuigschrift *b* te verwerven moet de candidaat minstens één jaar practisch gediend hebben bij de militaire luchtvaart, voldoende bedreven zijn in het behandelen van vrije ballons en blijk geven van groote kalmte en besluitvaardigheid. De M. v. O. stelt daarenboven een examen vast.

Het getuigschrift *c* vereischt voldoende kennis van de samenstelling der motoren, de noodige koelbloedigheid, benevens het voldoen aan een examen.

Voor getuigschrift *d* worden geeischt:

1e. brevet *b*, 2e. practische kennis van het besturen van luchtschepen, 3e. voldoende kennis der motoren, om de werkzaamheden der mecaniciens te beoordeelen, 4e. verschillende opstijgingen, 5e. bijzondere kalmte, 6e. het voldoen aan een examen, waarvan het programma jaarlijks door den M. v. O. wordt vastgesteld.

Oefening der reserve. De M. v. O. heeft een rapport over de oefeningen der reservisten in 1913 ingediend. De manschappen der eerste herhalingslichting (23 dagen) zijn bij het actieve leger ingedeeld, hebben voor het grootste deel aan de manoeuvres deelgenomen en blijk gegeven van goede toewijding.

De 2e herhalingslichting (17 dagen) is in 72 reserve regimenten en 9 reserve jagerbataljons geformeerd, hoofdzakelijk in kampen geoefend. Ofschoon deze troepen te weinig evolutievaardigheid bezaten, was de algemeene indruk voldoende. De kadervoorziening liet te wenschen over.

De uitslag van de 3e herhalingsoefening van het territoriale leger (9 dagen) was, dank zij de medewerking van het actieve kader, voldoende. Het kaderebrek liet zich ook hier sterk gevoelen.

Voor de 1e herhalingsoefeningen zijn opgeroepen 224.989 man en zijn opgekomen 179.565. Deze getallen waren voor de 2e en 3e herhalingslichting 304.468—248.479 en 191.399—159.690. Op het nadeel van dit groote aantal vrijstellingen wordt in het bijzonder gewezen.

Van de 146.898 man sterke te herhalingslichting bij de Infanterie, zijn 133.712 man opgeroepen en 108.228 man opgekomen. Hiervan namen 104.463 man of 75.1 % aan de manoeuvres deel, 2012 werden nog teruggezonden, zoodat 73.6% het geheele verloop der manoeuvres volgde.

Legeruitbreiding. Met ingang van 1 Oct. zullen het 22e en 23e regiment jagers te paard worden opgericht, onderscheidenlijk te Condom en te Bayonne. Zij worden samengesteld uit pelotons van de andere regimenten lichte cavalerie.

Voorloopige instructie nopens den overgang van reserveofficieren der Infanterie naar het staande leger. Behoort bij de instructie van 19 Maart 1914. (Zie Mil. Spect. Mei.) Alvorens tot het examen te worden toegelaten moeten de adspiranten een bepaalden tijd onder de wapenen komen. Vrijgesteld hiervan zijn: *a.* de officieren volgens § 4 art. 1 der wet van 1 Aug. 1913, wier actief dienstverband nog geen jaar geleden is geëindigd, *b.* de reserveofficieren, die in Marokko dienen. Eene opkomst van 2 maanden wordt vereischt voor alle reserveofficieren, die als officier gediend hebben bij het actieve leger, de luitenants van de speciale reserve en de officieren volgens § 4 art. 1 bovengenoemd, die langer dan een jaar uit het leger zijn. De overige categoriën oud-leerlingen voor reserveofficier en onderofficieren, die voor eene benoeming in aanmerking komen, moeten een vol jaar dienen. (Bull. Off. 29 Juni.)

Amerika (Vereenigde St. v. Noord-): Inspectie over de 1ste cavaleriebrigade in Texas, M. Woch., No. 74. Noodzakelijkheid van eene vaste militaire politiek, M. Woch., No. 81. Het Lewis-machinegeweer, Int. Rev., Juli.

België: Machinegeweerformaties, M. Woch., No. 74. Bezettingen van vestingen, Jahrb. A. u. M., Juli.

Bulgarije: Commissie ter bepaling van de nieuwe Bulgaarsch-Ru-meensche grens, M. Woch., No. 80. Bevordering der kameraadschap tusschen actieve en reserve-officieren, M. Woch., No. 81. Heropening van de Hoogere Krijgsschool, M. Woch., No. 83. Legerversterkingen, Jahrb. A. u. M., Juli.

Duitschland: Ontploffing in eene kruitfabriek Draadlooze telegrafie, Jahrb. A. u. M., Juli. De nieuwe druk van het exercitie-reglement voor de veldartillerie. De bepalingen op de manoeuvres in 1914. De veranderingen bij den trein, Int. Rev., Juli.

Engeland: Oefeningen en manoeuvres in 1914, M. Woch., No. 74. Proefmobilisatiën, M. Woch., No. 80. Zorg voor soldaten, wier diensttijd is verstreken, M. Woch., No. 82. Legermanoeuvres 1914. Opleiding van het territoriale leger. Canadeesche leger. De cavalerie bij het gevecht

te voet, M. Woch., No. 87. Ontijdige ontploffing van eene lading voor een saluutschot, Jahrb. A. u. M., Juli. Rijwedstrijden, M. Woch., No. 91. Sterkte der manoeuvreerende troepen. Vliegerkorps Wapenschouwing, M. Woch., No. 88.

Frankrijk: Herfstoefeningen der legerkorpsen, M. Woch., No. 74. Nieuwe versterkingen ten zuiden en ten noorden van Verdun? Vliegtuigvernieler. Grootte vestingoefening bij Epinal. Beraadslagingen over de organisatie der auto-formaties. Herfstoefeningen in den omtrek van Nizza, M. Woch., No. 79. Aanvulling van het koloniale korps, M. Woch., No. 81. Nieuwe bepalingen op de Maghzens en Goums in Noord-Afrika. Oprichting van een nieuw remonedistrict Parijs, M. Woch., No. 85. Opleiding van trein-officieren in den automobioldienst. Oefeningen in den verplegingsdienst. Oprichting van nieuwe bataljons Algerijnsche tirailleurs (Turko's), M. Woch., No. 87. Doorvoering van de kaderwet van 15 April 1914 voor artillerie. Nieuwe samenstelling der cavalerie-divisie. Opperste krijgsraad. Generale stafreizen. Marine. De Fransche troepen in Marokko. De genie na de kaderwet van 15 April 1914. Vestingoefening. Organisatie der auto-formatiën. Oefeningstelefoonmaterieel, Jahrb. A. u. M., Juli. Verbod voor vliegers om bij nevel op te stijgen, M. Woch., No. 90. Verbeteringen aan het Fransche veld-artillerie-materieel. Opleiding der reserve-officieren. Militaire organisatie van West-Marokko en het bezettingsleger, Int. Rev., Juli.

Griekenland: Legervorming, M. Woch., No. 79. Vliegerafdeeling, M. Woch., No. 83. Aankoop van pantserschepen. Aanbieding van een oorlogsschip aan den Koning, M. Woch., No. 87.

Italië: Samenstelling der troepen in Tripolitanie en Cyernaika, M. Woch., No. 74. Gedenkteeken voor in Lybië gevallen officieren, M. Woch., No. 80. De marine in 1913, Streffl., April. Toelichtingen op de oorlogsbegroting 1914-'15. Veranderingen in de samenstelling der opperste commissie voor de landsverdediging en van den legerraad. De koloniale troepen in Lybië. Marine. Uitgaven voor de vloot. Draadlooze telegrafie. Commissie voor de landsverdediging, Jahrb. A. u. M., Juli. Wedstrijd met watervliegtuigen van Tripoli naar Genua, M. Woch., No. 91. Legerbegroting voor 1914-'15. Oprichting van lagere scholen voor leger en marine. Gewichtige verandering in de hoogere legercommando's, Int. Rev., Juli.

Mexico: Sterkte der troepen, M. Woch., No. 89.

Nederland: Vlootbouwprogramma, Jahrb. A. u. M., Juli.

Noorwegen: Eeuwfeest van den generalen staf, M. Woch., No. 91.

Oostenrijk-Hongarije: Mei-promotie 1914. Reizen tegen verminderd

tarief voor officiersvrouwen. Nieuwe bepalingen op het decoreeren van officieren. Cursus voor artillerie in 't uitvoeren van moeilijke bergtochten. Aantal der onderofficieren. Oprichting van vier jagercompagnieën, M. Woch., No. 74. Reorganisatie van de Sappeur- en treintroepen, M. Woch., No. 81. Reorganisatie der spoorwegtroepen, M. Woch., No. 83. Stijgende uitgaven voor leger en vloot. Vlootuitbreiding 1914-'15. Houwitservraagstuk. Sappeurtroepen, Jahrb. A. u. M., Juli. Bepalingen op de opleiding van bereden infanterie-ordonnansen. Uitbreiding der landweer-artillerie. Herfstmanoeuvres in 1914, Int. Rev., Juli.

Portugal: Mitrailleur-afdeeling. Republikeinsche garde, M. Woch., No. 80.

Rumenië: Nieuw geschut, M. Woch., No. 79. Theoretische opleiding der reserve-officieren, M. Woch., No. 83.

Rusland: Militaire academie voor paardenartsen in St. Petersburg, M. Woch., No. 80. Nieuwe bepalingen voor den generalen staf. Bevordering der hoofdofficieren. Bepalingen op den dienst bij de onderzeebooten, Streffl., April. Lagere spoorbeambten. Versterkingen aan de Finsche golf, M. Woch., No. 82. Nieuw manoeuvre-voorschrift. Toekomstige vredessterkte. Aantal plaatsen voor de krijgsschool. Oefeningen der reservisten. Nieuw schietvoorschrift voor de infanterie. Nieuwe formatiën. Nieuwe vloottoerusting, Jahrb. A. u. M., Juli. Sport, M. Woch., No. 90. Nieuw schietvoorschrift voor de infanterie. Oefeningen der officieren en manschappen der reserve in 1914, Int. Rev., Juli. Uitbreiding van het cadettenkorps in Tiflis, M. Woch., No. 88.

Spanje: Uit de marinebegrooting, Jahrb. A. u. M., Juli.

Turkije: In uitzicht gestelde verkorting van den dienstdtijd, M. Woch., No. 80.

Zwitserland: Oprichting van een vliegerkorps, Int. Rev., J.

Boekaankondiging.

Les Archives militaires. Revue Trimestrielle.
No. 9. Paris, 1914. BERGER-LEVRAULT.

Bovengenoemd nummer van deze revue zal op den lezer een onverdeeld gunstigen indruk maken.

De voornaamste opstellen betreffen: de operatiën in Marokko en in Tripolis, de autotractie in het leger, de gebeurtenissen op den Balkan, de leiding van groote eenheden, de groote manoeuvres in 1913 (Engeland, Oostenrijk-Hongarije, België en Zweden), den toestand in Mexiko, de nieuwe organisatie van het Grieksche leger, enz.

Onder verwijzing naar de boekaankondiging in het Juninummer van ons tijdschrift, blijven wij de revue gaarne aanbevelen voor aanschaffing door de Korpsbibliotheken.

Taktische gegevens voor het Veldleger, door
W. VOSMAER, oud-kolonel der Artillerie. Zesde
opnieuw bewerkte druk. Utrecht, 1914. H. HONIG.

Van de „Taktische gegevens” verscheen een zesde druk, een omstandigheid die h. t. l. slechts bij hooge uitzondering voor een militair werk is weggelegd.

Een woord van hulde aan den samensteller, die, blijkens zijn voorwoord, bij het verlaten van het leger heeft gemeend „ook afscheid te moeten nemen van dit boekje”, is hier zeker op zijn plaats. Door weglating van de gegevens omtrent de Deutsche en de Belgische weermacht heeft de zesde druk het handige formaat herkreten, zoo gewenscht voor een „veldzakboekje”.

De nieuwste reglementen en voorschriften zijn in de „Taktische gegevens” verwerkt waardoor het boekje weder „geheel bij” is en dan ook een welkom bezit zal vormen voor ieder officier.

Technisch tijdschrift. Maandblad, gewijd aan
de wetenschappelijke techniek en haar grensgebied.
1ste jaargang No. 6. Onder redactie van B. A. J.
VAN DER HEGGE ZIJNEN, Utrecht. Administratie:
J. H. J. SLUYTER EN CO., Amsterdam.

De redactie zond ons nogmaals een proefnummer van bovengenoemd tijdschrift. Met belangstelling namen wij kennis van de opname eener

nieuwe rubriek getiteld: „Militaire techniek”. De rubriek opent ditmaal met een opstel, van de hand van den kapitein der Genie A. M. DE BLAUW, over draadlooze telegraphie en hare toepassing speciaal voor militaire doeleinden en bevat voorts nog eenige zuiver technische verhandelingen als: „Levensduur van kanonnen van zwaar kaliber”, enz.

Onze meening ten aanzien van het maandblad, uitgesproken in het Juninummer van ons tijdschrift, kunnen wij, na kennismaking van het tweede proefnummer, onverkort handhaven.

Ter aankondiging ontvangen.

De werkzaamheden der moderne bereden-artillerie applicatorisch behandeld bij een aanvallend gevecht van ongeveer drie brigades met hulpwapens enz. door X. Overdruk uit het Indisch militair tijdschrift, 1914.

The elementary principles of wireless telegraphy by R. D. BANGAY.
London, 1914. THE MARCONI PRESS AGENCY, LTD.

De officiersloopbaan, door J. EYSTEEN. Overdruk uit Vragen des tijds, 1914.

Technisch tijdschrift. Maandblad, gewijd aan de wetenschappelijke techniek en haar grensgebied. 1ste jaargang No. 6. Onder redactie van B. A. J. VAN DER HEGGE ZIJNEN, *Utrecht*. Administratie: J. H. J. SLUYTER EN Co., *Amsterdam*.